

MÉTSZET

ÉPÍTÉSZET
ÚJDONSÁGOK
RÉSZLETEK
SZERKEZETEK

KIÉ A VÁROS ARCA?

A SZOC-TECHTŐL A KERÁMIAPÁNCÉLIG

KIZÖLDÜLT A FEHÉR HÁZ

BREMER PUNKT

AZ OKOS VÁROS

MIKOR A SZAVAK LÁBUJJHEGYRE ÁLLNAK...

AZ IPAR HAGYOMÁNY: TERET ADNI A SZAKMAGYAKORLÁSNAK

VITORLA? SZÖNYEG? KERT? NAPI? TÉVE?!

ADAM CARUSO ÉRZELMES VALLOMÁSA ZÜRICHHEZ

2018/4/július/augusztus

www.tervlap.hu

Ár: 890 Ft

„Képtelen vagyok követni,
hogymikor milyen
építési jogszabály változik...”

„Rengeteg időm elmegy
azzal, hogy megtaláljam a választ
építési jogi problémáimra...”

„Bizonytalan vagyok,
hogymilyen jogszabályra hivatkozzam
építési jogi vitámban...”

„Tartok tőle, hogy egyszer
bírságot kapok vagy nem fizetik ki
a munkámat, mert nem ismerem
valamilyen jogszabályt...”

ITT A SEGÍTSÉG:

ÉPÍTÉSI § JOG

PONTOSAN, EGYSZERŰEN, KÖZÉRTHETŐEN

- értesítés minden fontos építési jogi változásról
- közérthető, gyakorlatias magyarázatok a jogszabályok értelmezéséhez
- pontos hivatkozások a hatályos jogszabályokra

www.epitesijog.hu

A PORTÁL HASZNÁLATÁVAL

- ✓ naprakészen tájékozódhat az építési jog dzsungelében
- ✓ értékes mérnökórákat takarít meg a gyors információszerzéssel
- ✓ elkerülheti a fölösleges jogvitákat és bírságokat

Időben értesítjük Önt a jogszabályváltozásokról – iratkozzon fel
az **INGYENES változásértesítőre!**

Tájékozódjon az **ELŐFIZETÉS lehetőségéről és előnyeiről** az Építésijog.hu
oldalon!

Most **10 SZÁZALÉK ENGEDMÉNYT** kaphat az
előfizetés árából, ha ezen az oldalon rendeli meg:
<https://epitesijog.hu/elofizetes10szazalek>
és az űrlapon beírja ezt a kódot: SZL-2111-03

„Ikea Disobedients”, „Ikea engedetlenség” – Andrés Jaque „szokatlan házi urbanisztikai” performansza 2011-ben Madridban és 2012-ben New Yorkban (a MoMA gyűjtemény első építészeti performansza, fotó: Ato H, MoMA)

„Az építészek politikusok” – jelentette ki a XX. Chilei Építészeti Biennálén Andrés Jaque spanyol építész. A gondolatot – amit azt hiszem, idehaza az építészek többsége kikérne magának – aztán kifejti, és erre érdemes odafigyelni: Az építészet eszközei, az általa formált épület, közterek, belső terek politikai értelemben is hatással vannak a mindennapi életre, az emberekre, a társadalomra. Meghatározzák, bizonyos helyeken, helyzetekben mi lehet és mi nem. Persze ennek az építészek sokszor nincsenek tudatában, főleg nem politikai hatásuknak, de ettől még van hatása az aktivitásuknak. Az építészet három eszközzel dolgozik – mondja Jaque – a tervezéssel, a kutatással, és egyfajta politikai aktivitással. Nem tüntetésre és direkt politizálásra kell gondolni, hanem a világ formálására, annak a világnak a formálására, amelyben mindannyian élünk. Erre pedig nagyon is törekszik az építészet.

Ebben a lapszámban az építészet által legnagyobb mértékben formált környezet, a város alakítását vizsgáljuk. Mi hoz létre városias környezetet? Mi alkotja és tartja meg a város arculatát? Hogyan hatnak a városi épületek a város polgáira? Nem urbanisztikai, hanem építészeti eszközökkel, vagyis ahogy Jaque mondaná: az építészet politikai szerepét – vagy várospolitikai szerepét. Talán a konkrét példák jobban elmondják, miről is van szó.

C S A N Á D Y P Á L

Kiadja az Artifex Kiadó Kft., 1119 Budapest, **Bikszádi utca 25.** / 36-1-783-1711 / info@artifexkiado.hu / www.tervlap.hu, www.epitesimegoldasok.hu, www.kamaraikepzesek.hu, www.cpr.hu / ISSN 2061-2710 / Terjesztő: Magyar Posta Zrt. / Hirdetésfelvétel, termékek: Berta Ágnes 36-20-396-5671, Sárdy Csaba 36-20-240-7232 / Alapító-főszerkesztő: Szende Árpád / Főszerkesztő, felelős kiadó: Csanády Pál 36-20-312-4514 / Főszerkesztő-helyettes: Ware-Nagy Orsolya / Szerkesztő: Dobossy Edit / Szakmai tanácsadók: Csajbók Csaba, Cságoly Ferenc, Vukoszávlyev Zorán, Wesselényi-Garay Andor, Gáspár László, Nagy Sándor, Czigány Tamás (Győr), Lengyel István (Debrecen), Patartics Zorán (Pécs), Ripszám János (Siófok) / Lapterv és nyomdai előkészítés: Csányi Tamás, xfergrafika.hu / Nyomda: D-Plus / Olvasószerkesztő: Hudáky Rita / Előfizetés egy évre: 4900 Ft, két évre: 8900 Ft, három évre: 11 900 Ft. Előfizetés kizárólag elektronikusan a tervlap építész közösségi portálon keresztül: www.tervlap.hu / Az építészeti alkotásokat bemutató cikkek lektoráltak.

Több ázás, még fázás - ráfázás? 2018

A per- és hibamentes építés felé konferenciasorozat építészeknek

**Újabb tanulságos
példákkal folytatjuk!**

Tovább keressük, melyek azok a szakmai hibák, amik miatt a tervezőket, kivitelezőket a legtöbbször marasztalják el. Szó lesz a vízszigetelések, magastetők, hőszigetelések legtipikusabb hibáiról, amelyet az építőanyag gyártó cégek alkalmazástechnikai és egészségének ki termék-specifikus hibákkal, ökol szabályokkal, jó megoldásokkal.

Előadók:

Dr. Jámbor Attila
 ügyvéd (a SZIE YMÉTK oktatója, az ÉpítésiJog.hu portál szerkesztője)

Csermely Gábor
a Teljesítésigazolási Szakértői Szerv vezető helyettese

Dr. Tóth Elek
címzetes egyetemi tanár (BME Építőanyagok és Magasépítés Tanszék)

A konferencia levezető elnöke **Csanády Pál** okl. építész,
a Metszet főszerkesztője.

Időpontok és helyszínek:

október 9. – Zalaegerszeg
Hotel Arany Bárány (Zalaegerszeg, Széchenyi tér 1.)

október 16. – Kecskemét
Bács-Kiskun Megyei Kereskedelmi és Iparkamara
(Kecskemét, Árpád körút 4.)

november 6. – Székesfehérvár
Szabadművelődés Háza (Székesfehérvár, Fürdősor 9.)

november 13. – Miskolc
City Hotel (Miskolc, Csabai kapu 8.)

november 29. – Budapest
Hotel Flamenco (Budapest XI. Tas vezér utca 3-7.)

MÉK 1,5 pont (2018/165)
Miskolc, Budapest*

MÉK 2 pont (2018/165)
Székesfehérvár, Zalaegerszeg, Kecskemét**

SZERVEZŐK: TÁMOGATÓK:

Jelentkezés:

WWW.TERVLAP.HU • WWW.BUILDRENDEZVENYEK.HU

T E R M É K E K

- 4 Napfényes magánszféra
 6 A Baumit Life Challenge nemzetközi építészeti verseny díjazott épületei
 9 **Mai szemmel** / Szórákaténusz Játékmúzeum, Kecskemét | Építész: **Kerényi** József (1939–2016)
 10 **A_pro'** / Szauna a jégen

M E T S Z E T

- 12 Kizöldült a Fehér Ház | Építész: **Tima** Zoltán

K Ü L H O N

- 20 Adam Caruso érzelmes vallomása Zürichhez | Építész: **Caruso St John Architects**,
Bosshard Vaquer Architekten
 26 Bremer Punkt | Építész: Giulia **Andi**, Finn **Geipel**
 32 Vitorla? Szőnyeg? Kert? Nap! Teve?!? | Építész: Jacques **Herzog**, Pierre **de Meuron**,
 Christine **Binswanger**, David **Koch**

T É M A : V Á R O S I É P Ü L E T

- 36 A szoc-techtól a kerámiapáncélra | Építész: **Törös** Ágnes, **Dobos** Bence,
Nagy Csaba, **Pólus** Károly
 42 Az Ipar hagyomány: teret adni a szakmagyakorlásnak | Építész: **Csomány** Zsófia
 és **Németh** Tamás
 48 Mikor a szavak lábujjhegyre állnak... | Építész: **Krizsán** András DLA
 52 Az okos város
 56 Kié a város arca?

Z Ö L D R O V A T

- 58 Séták kertje a Váci úton: Promenade Gardens, a környezettudatos irodaház

T E R V P Á L Y Á Z A T

- 60 Az OMA pályázati munkássága

A K T U Á L I S

- 62 Érték, változás, közösség: Európa az örökségvédelem tükrében
 66 Sztárépítések borászatai

K Ö N Y V

- 68 Havas Gyöngyvér: Hild József
 69 **Abstracts in English**
 70 **Tervezők, szerzők**
 72 **Ciki**

A Metszet kedvezményrel fizethető elő
 a tervlap.hu/elfozetes oldalon!

Napfényes magánszféra

A lehető legtöbb irányból érkező természetes fény, valamint a kül- és beltér harmonikus összekapcsolása volt a leghangsúlyosabb szempont a téglalburkolatú homlokzatairól, tiszta skandináv dizájn iránti elkötelezettségéről, valamint lapos- és magastetők kombinálásával létrehozott különleges téralkotásáról ismert KFS Építésziroda legújabb épületénél.

mény mégis egy napfényben gazdag lakóépület lett.

Alaprajzi kialakítása funkcionális, egyetlen tengelyre felfűzött térsor kibontása, amely a bejáratról hosszú folyosón keresztül vezet a közös helyiségekbe; ezek L-alakú elrendezése pedig praktikus osztja meg a nappali, vala-

nyelmes használatot és árasztja el természetes fénnel az ablaktalan helyiségeket.

Az épület legnagyobb értéke a külső és belső környezet egysége – mondta Frederik Hjordemaal építész, aki a nagy belmagassággal elegánssá, míg számos apró részlettel – mint az akusztikai mennyezet – otthonossá tett, áttekinthető tereket hozott létre. A beltér harmóniáját a nagytáblás kőburkolatok, a melegséget sugárzó sötét fapadlók és a fehér falak teremtik meg. Inge Kollerup, a ház belső-építésze szerint az épület legkarakteresebb eleme a napfénnel való telítettség, így a belső tér kialakítását úgy tervezte meg, hogy a felülvilágítók által besugárzott fény egyenletes elosztását is elősegítse.

A ház tervezése során kiemelt szempont volt a fenntarthatóság: a tetőn elhelyezett napelemek és a megfelelő hőszigetelés kialakítása is hozzájárult ahhoz, hogy az épület megkapja az aktívház minősítést, a napfény szerepének erősítésével pedig minimalizálták a fenntartási költségeket. Ehhez olyan, kiváló minőségű nyílászárókra volt szükség, amelyek hőátbocsátási és fényáteresztő képessége is kiemelkedő. A KFS-Boligbyg Építésziroda a VELUX tetőtéri ablakok mellett döntött, mert, mint mondták, ezek széles választéka és a skandináv dizájnhoz való illeszkedése segítette leginkább a kettős cél elérését: a napfény szerepének hangsúlyozását, valamint az energiafelhasználás optimalizálását.

1

A kis dániai falu szélén található lejtős telek adottságaihoz igazodó, tájba simuló lapos-tetős épület téglahomlokzatával, sötét keretű ablakaival és ajtóival a nyugodt skandináv modernizmus igazi letéteményese. Tömegalkotása is egyszerű, kompakt, az utca felőli homlokzatot síkjából kissé visszaugratott rész teszi érdekesebbé, mely védelmet nyújt a bejáratnak, garázkapunak, és egyúttal keretbe is foglalja azokat.

A viszonylag nagyméretű családi ház tulajdonosai olyan épületről álmodtak, amelyben a kiváló energetikai tulajdonságok és az elvonulásra alkalmas terek kapnak főszerepet. Ezért a mintegy 180 m²-es alapterülettel rendelkező épület az utca felől szolid, rejtőzködő, a lakótér egyedül a hátsó udvar irányába fordul nagyméretű nyílászáróival a világ felé, kapcsolatot teremtve a közös terek és a tóra néző visszafogott teraszok között – a végered-

mint a konyha és étkező terét. A mély, vagy homlokzati kapcsolattal nem rendelkező terek, mint a folyosó, a konyha és a mosogatófülke bevilágítását VELUX felülvilágítókkal oldották meg, amelyek tiszta formavilága harmonizál a belső terekkel, esőérzékelővel is ellátott automatikája pedig egyszerre nyújt ké-

2

O^{a mi} Otthonunk

3

4

Minden építkező család álma, hogy jövőd otthonuk kompromisszumok nélkül elégítse ki felmerülő igényeiket; mindezt – az intimitást, a világos, nyugodt élettérket és a gazdaságos működtetést – pedig a KFS munkatársai példamutató minőségben váltották valóra.

VELUX Magyarország Kft., Budapest

(x)

- [1] A kis dániai falu szélén található lapostetős épület tömegalakítása egyszerű, kompakt; az utca felőli homlokzatot síkjából kissé visszaugratott rész teszi érdekesebbé
- [2] A lakótér csak a hátsó udvar irányába fordul nagyméretű nyílászáróival a világ felé
- [3] A homlokzati kapcsolattal nem rendelkező terek bevilágítását VELUX felülvilágítókkal oldották meg
- [4] Alaprajzi kialakítása funkcionális, egyetlen tengelyre felfűzött térsor kibontása, amely a bejáratról hosszú folyosón keresztül vezet a közös helyiségekbe
- [5] Az épület legkarakteresebb eleme a napfénnel való telítettsége

5

- » Háznéző, lakásbemutatók
- » Építészeti, lakberendezési ötletek
- » A jövőre gondolva: építsünk passzívházat!
- » Szakértő tanácsok építőknek, felújítóknak

Digitálisan is olvasható
a digitalstand és a dimag weboldalán!

A Baunit Life Challenge nemzetközi építészeti verseny díjazott épületei

26 országból 325 épülettel vettek részt európai és kínai építészek a Baunit Life Challenge építészeti versenyen, melyet családi ház, társasház, középület, energetikai és műemlék-felújítás, valamint speciális struktúra kategóriában hirdettek meg kategóriánként 6 600 eurós díjért, valamint 9 900 euróval járó fődíjért.

1

Családi ház kategóriában egy szlovéniai épület nyert. A Vrheben épült ház a szlovén népi építészet stílusjegyeit követi. Fantázianeve, a „szénaszárító” is erre utal. Építész: Styria Arhitektura. [1]

A társasház kategória díját a szintén szlovén Trplan Arhitekti kapta az idősek számára, Izolában épült társasházával. A két lakóházból álló együttes szándékosan nem különbözik a mai társasházaktól, az építészek így fejezték ki azt, hogy nincs különbség a fiatalkori és az időskori lakhatás között. Építész: Gu ic Trplan Arhitekti. [2]

2

3

4

A Ceské Budejovice-i Dél-Csehországi Egyetem hallgatói klubjának épülete nyerte el a középület kategória díját. A parkban álló, egyszerű formájú, nyitott kialakítású klubépület harmonizál a környező pavilonokkal. Építész: Atelier Dvorák Architekti. [3]

A müncheni Paulaner Sörfőzde felújított épülete nyerte a műemlék kategória díját. Az épületegyüttes a második világháborúban bombatalálatot kapott, felújítása csak részlegesen történt meg. Az ohlmüllerstrassei épület rekonstrukciója 2017-ben készült el, a megmentésre már nem alkalmas épületrész helyén az eredetivel harmonizáló, modern bővítés készült. Építész: Hierl Architekten BDA DWB. [4]

A madridi Torre 30 irodaház kapta az energetikai felújításért járó kategóriadíjat. A projekt

keretében egy főútval mellett épült, mára korszerűtlenné vált betonmonstrum született

5

6

újjá. A hőszigetelt, színes homlokzatot perforált fémlemezzel építették körbe. Építész: Ruiz Barbarin Arquitectos. [5]

Egy, az ausztriai Badenben épült vagány és egyedülálló lakóház nyerte a speciális struktúra díjat. A felső szint erőteljes zöld vakolata Baumit CreativTop modellező vékonyvakolatból készült. Durva barázdái a kertben álló vén diófa kérgét imitálják. Építész: Caramel Architekten, kivitelező a Sperhansl Bau és Ionescu Octavian. [6]

Barcelona új városrészében lakóházakból, közösségi és egészségközpontból álló, időseknek épült komplexum kapta a Baumit Life Challenge 9 900 eurós fődíját. Építész: Ute Bonell I Gil & Peris + Toral. [7] A verseny döntőjébe, a középület kategória első hat jelöltje közé Magyarországról az Archikon építésziroda által tervezett budapesti Meséskert óvoda jutott be.

7

A pályázat teljes anyaga a lifechallenge.baumit.com honlapon tekinthető meg.

Baumit Kft., Dorog

Alkosson szabadon VELUX lapostetős felülvilágítók

Természetes fény felülvilágító
kupolával, új és meglévő tetőkbe is

- ✓ Ideális lakó- és középületekbe, kereskedelmi ingatlanokba
- ✓ Fix, hajtókaros vagy távvezérelhető változat
- ✓ Akril vagy polikarbonát, víztiszta vagy opál kupola
- ✓ Jó hőszigetelés (U_w min. $1,4 \text{ W/m}^2\text{K}$), kiváló zajcsökkentés (R_w 31-37 dB)
- ✓ Akár hő- és füstelvezető változatban is

www.velux.hu/szakembereknek

Életre keltyük a fényt. 1942 óta

VELUX®

Építész Tervezői Napok 2018

Helyszín:

Bara Hotel konferenciaközpontja (Budapest, XI. Hegyalja út 34-36.)

Időpontok és témák:

február 22. Energiazaján – új U értékek a gyakorlatban

március 22. Fent és lent a szigetelésben – lapostetők, mélyépítési létesítmények víz- és hőszigetelése

április 26. Nyílászárók és energiamérleg – fénykomfort, egyediség, beépítés

május 24. Magastetők, tetőtérbeépítések – tartósság, időjárásállóság

szeptember 27. Homlokzatok, szárazépítés – szerelt szerkezetek, high-tech

október 25. Felújítás – értéknövelő renovációk épületszerkezet-tana

november 15. Tűzvédelem, biztonság – az OTSZ változása fényében

Részvételi díj:

7 nappal az adott rendezvény előtti jelentkezés esetén: **2362 Ft** + áfa (3000 Ft) /alkalom

későbbi jelentkezés esetén, illetve helyszíni fizetéskor: 3543 Ft + áfa (4500 Ft) /alkalom

(A részvételi díj a konferencia étkezési díja.)

Jelentkezés:

Tervlap.hu – **jobbra**, az Építész Tervezői Napok 2018 bannerre **kattintva**

Szakmai szervező:

BME Épületszerkezettani Tanszék

www.tervlap.hu

Artifex Kiadó Kft.

telefon: +36-1-783-1711, fax: +36-1-783-783-6360

info@artifexkiado.h

EUROCODE

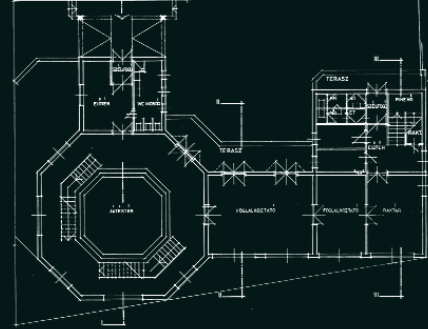
tervezési segédletek

Megrendelés: www.tervlap.hu/szakkiadvany_elofizetes

Mai szemmel

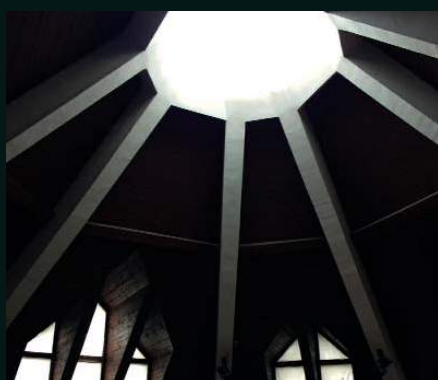
Szóraténusz Játékmúzeum, Kecskemét (1979–1982)

Építész: Kerényi József (1939–2016)

Akkor:

A hetvenes évek végén a néprajzkutató Bánszky Pál nevéhez köthető az ötlet, hogy létrejöjjön Kecskeméten egy múzeum népi gyermekjátékok bemutatására és múzeumi gyermekfoglalkoztatásra. Mivel a játékmúzeum egyik hivatal tervében sem szerepelt, az építéshez szükséges pénz megszerzése is a feladatok közé tartozott. Az épület egyik legnagyobb eredménye ezért maga a megvalósulása, azaz, hogy bármilyen beruházói szándék nélkül előállt a szükséges keret a korban erősen alulfinanszírozott alföldi mezővárosban. Az új épület helyszínére Kerényi Józseftől kértek javaslatot. Az építész a korábbi munkáját és gondolatát folytatva a Bánó Ház (Naiv Művészeti Múzeum) szomszédságában lévő óvoda életteli udvarát választotta. Neki köszönhető, hogy a földszintes mezővárosi épület és a nyolcemeletes sávház közti szigeten így a település meglévő struktúráját követő, aktív téregyüttes jöhetett létre egy „halott” múzeum helyett.

Az alkotó a beépítésnél figyelmet fordított az Alföldön különösen nagy értéknek számító, már kialakult növényzetre. A geodéták a kitérés során szinte centizgették az épület helyét, hogy minden facsemete megmaradhasson. A térkonceptió egy földszinti játszótérrel és egy galériás múzeumi kiállításról szólt. Ennek megfelelően az épület térstruktúrája egy centrális térből indult ki, eköré rendeződtek a további funkciók. Az építész tervei szerint a gyerekek szabadon bebarangolhatták az épületet, és a vertikálisan megosztott funkcióknak köszönhetően szeparálódtak a csak múzeumot látogató közönségtől. Akkoriban nemigen volt még minta hasonló épületre, így az első tervváltozat előkép nélkül, hivatalos megbízás hiányában az alkotó kreativitásában bízva készült el.

Most:

A múzeum a kisebb-nagyobb beavatkozások ellenére is őrzi eredeti karakterét. Az épület anyaghasználatában és színvilágában ma is a helyre jellemző puritánságot képviseli, fehérre meszelt vakolt felületei és barnára festett faszervezetei a népi építészetet idézik. Kerényi József építészeti eszköztárát figyelembe véve a Játékházon érezhető a helytel való párbeszéd, és a korban nemzetközi szinten felfedezhető regionalista törekvések is. A formavilágát érintő korabeli posztmodern kritikák a jelenben is kérdéseket vethetnek fel. Ezzel összefüggésben az alkotó szemlélete szerint az épület építészeti értékeit nem csak esztétikai formálásában kell keresni – erről így vall: „Ha gyerekekkel telik meg vagy egy fantasztikus papírsárkány-kiállításnak ad otthont a központi dühöngő-játéktér, vagy ha ott járva csendben elmerülten alkotó gyerekekre csodálkozhatok rá, akkor megszépül, sőt számomra ilyenkor még szép is ez a ház.” Kerényi József alapkonceptióját igazolja, hogy a ház központi magját ma is a körterem adja. A tér centrális struktúrája egységbe szervezi a használókat és látogatókat, létrehozza a tér közösségteremtő hangulatát. Minden mozgás befogadó centruma ez. A jól funkcionáló téregyüttesnek köszönhetően, az épület máig az egyik legaktívabb múzeum Kecskeméten, a ház egyedisége ezért kulturális jelentőségében is áll.

A háború utáni időszakban a kultúrpolitika vállalásának köszönhetően sok intézmény született, azonban kevés maradt fenn napjainkig. A játékmúzeum belső térszervezése és környezeti adottságai azonban lehetővé tették, hogy az Észak-Európából induló múzeumi, közművelődési mozgalom ne csak megvalósuljon, de máig működőképes legyen Kecskeméten.

Szöveg és fotó: Juhász Ágnes

Rajz: Lechner Tudásközpont – Kerényi József hagyatéka alapján

Szauna a jégen

A képeken látható „objektum” egy helyi-közzel szakmabeliek által kitalált és megépített low-budget szauna. A felvetés egyszerű vágyon alapszik: a „merülőmedence” lehetőleg élővíz legyen. A szigorú kontextusbeli adottságok nagyban meghatározták az építmény esztétikáját, működését és telepítését is. Mindezek okán szép, ámde hanyag anyagokból, hordozható kivitelben, mindössze százötvenezer forintból épült. A nomádság iránti vonzalom a könnyű szállítás mellett az összeszerelési módszert is megkövetelte, így a szauna valamennyi praktikus elvárásnak egyaránt megfelel. Összességében egy olyan szerkezeti és pénzügyi konstrukcióról van szó, amely bárki számára könnyen elérhető és kivitelezhető, akinek kellően absztrakt vágya van arra, hogy egy adott pillanatban, egy adott helyen egy kicsivel jobb kedve legyen. Nagyon fontosnak tartjuk, hogy a szauna ne egy sötét pincébe vagy zárt térbe kerüljön, hiszen a legüdítőbb érzés a hideg levegőre kilépni, vagy beugrani egy fagyos tóba – akár a Balatonba.

Építők, tervezők, szövegélők:

Szabó Péter – építőmérnök,
Szőke Gergely – grafikus, art director

Fotó: Halász Dániel

Rovatszerkesztő: Wesselényi-Garay Andor; javaslatokat várja a wga418@gmail.com címen

KIZÖLDÜLT A FEHÉR HÁZ

Építész:

Tima Zoltán

GTC White House a Váci úton

Üde színfolt a Váci úton a GTC Magyarország nemrégiben megnyitott irodaháza – szólhatna a frappáns szalagcím, de az épületegyüttes szembetűnően nem színes, és erre a névválasztás is rájátszik: White House, azaz „Fehér Ház”. A fehéret ablakok és függönyfalak formájában egészíti ki a fekete, és a fekete-fehér megjelenés jó kapcsolódási pont a régi és az új épületrész között. A színek visszafogottságán túl a homlokzatok szigorú rendje, az épületben végigkövethető következetes szerkesztés, a ré-

gi és új épületrész közötti kapcsolat kidolgozottsága és a környezettudatos építés szempontjainak magas szintű figyelembe vétele is kiemeli a White House épületét a Váci úti irodaházak sorából.

A tervező Tima Zoltán (Köztí) és a beruházó GTC kapcsolata sok évre tekint vissza. Együttműködésüknek köszönhető a Sasad Resort lakópark Budaörs szélén 2009-ben, a 2003-as Riverside Apartmanház és a 2007-es Riverloft Irodaház a XIII. kerületben, továbbá a 2010-

A Váci úttól távolabbi épületsarok
felől – fehér kocka

A Váci útról szemlélve – nem nyomja el az új épülettömeg a régít

A keresztmetszeten látszik a belső udvari függönyfalak szerkesztése, és az új épülettömeg lejtése

**Az összekötő promenád üvegteret
és az abból kibukkanó épület-
tömegek**

ben átadott, 18 000 m² alapterületű GTC Metro Irodaház. [1]

Mindezek fényében a telek 2006-os megvásárlásakor magától értetődő volt, hogy Tima Zoltánt kérték fel a

tervek elkészítésére. Az engedélyezési tervek követően kiviteli tervi szinten kidolgozták az irodaház terveit.

Ugyan már ekkor felmerült a felvonógyár megtartása, ez még csupán az utcai homlokzatok felújítására szorítko-

Értékteremtés a magyar ingatlanpiacon

A GTC White House a Váci úti irodafolyosón található egykori felvonógyár területén épült. A 2016 júniusában elindított projekt eredményeként a klasszikus múlt és az innovatív jövő együttélésén alapuló, különleges, egyedülálló atmoszférával rendelkező épület született, amely már most igen népszerű a bérlők körében. Az irodakomplexumban az eredeti, mára teljesen felújított, 100 éves Schlick-féle felvonógyár 2 000 m²-es loft irodarésze kapcsolódik az új, 19 500 m²-es prémium kategóriás irodaépülethez. Az irodaház mindössze néhány percre található két metróállomástól és az 1-es villamos megállójától, a saját garázsában pedig közel 300 parkolóhelyet, elektromos autótöltőt, autósót, több száz kerékpárnak tárolót és zuhanyzót biztosít a bérlők számára, akiknek kényelmét ezen felül a feltöltődést segítő közösségi terrek, konferenciaterem, posta, étterem és kávézó is szolgálja.

A GTC White House irodáinak jelentős része már bérlőre talált. Elsőként a BlackRock, a világ egyik legnagyobb vagyongazdálkodója döntött úgy, hogy a GTC White House irodaházában rendezi be új innovációs és technológiai központját. A cég 2018 júliusában költözött Magyarországra.

A GTC az új irodaterület további két emeletének üres irodáira is világszínvonalú bérlőkkel folytat komoly tárgyalásokat –, a tervek szerint 2018 harmadik negyedévére az épület 100%-át kiadják.

A nemrégiben befejezett irodaház mellett a GTC Hungary két másik, folyamatban lévő irodaházprojekttel is rendelkezik –, mindkettő a főváros XIII. kerületének új üzleti negyedében található. A tervek szerint a Twist – Budapest City Tower egy 23 emeletes toronyépület lesz 37 000 m² bérelhető irodaterülettel, a Pillar pedig hét emeleten 29 000 m² irodát kínál majd.

A 2000-ben alapított GTC Magyarország a varsói Globe Trade Centre S.A. tagja és a hazai ingatlanpiac egyik meghatározó szereplője. A társaság korábban négy nagy irodaberuházást hajtott végre Budapesten, összesen mintegy 141.000 m² bruttó bérbe adható területtel. Három jelentős lakóingatlan-projektjük során 900 lakást építettek. A GTC Hungary több prémiumkategóriás ingatlant kezel tulajdonosként, köztük a város legmagasabb irodaépületét, a Duna Towert és Budapest legnagyobb irodaházát, a Center Point Irodaházat, valamint a GTC Metro és a Spirál irodakomplexumokat. (GTC Magyarország)

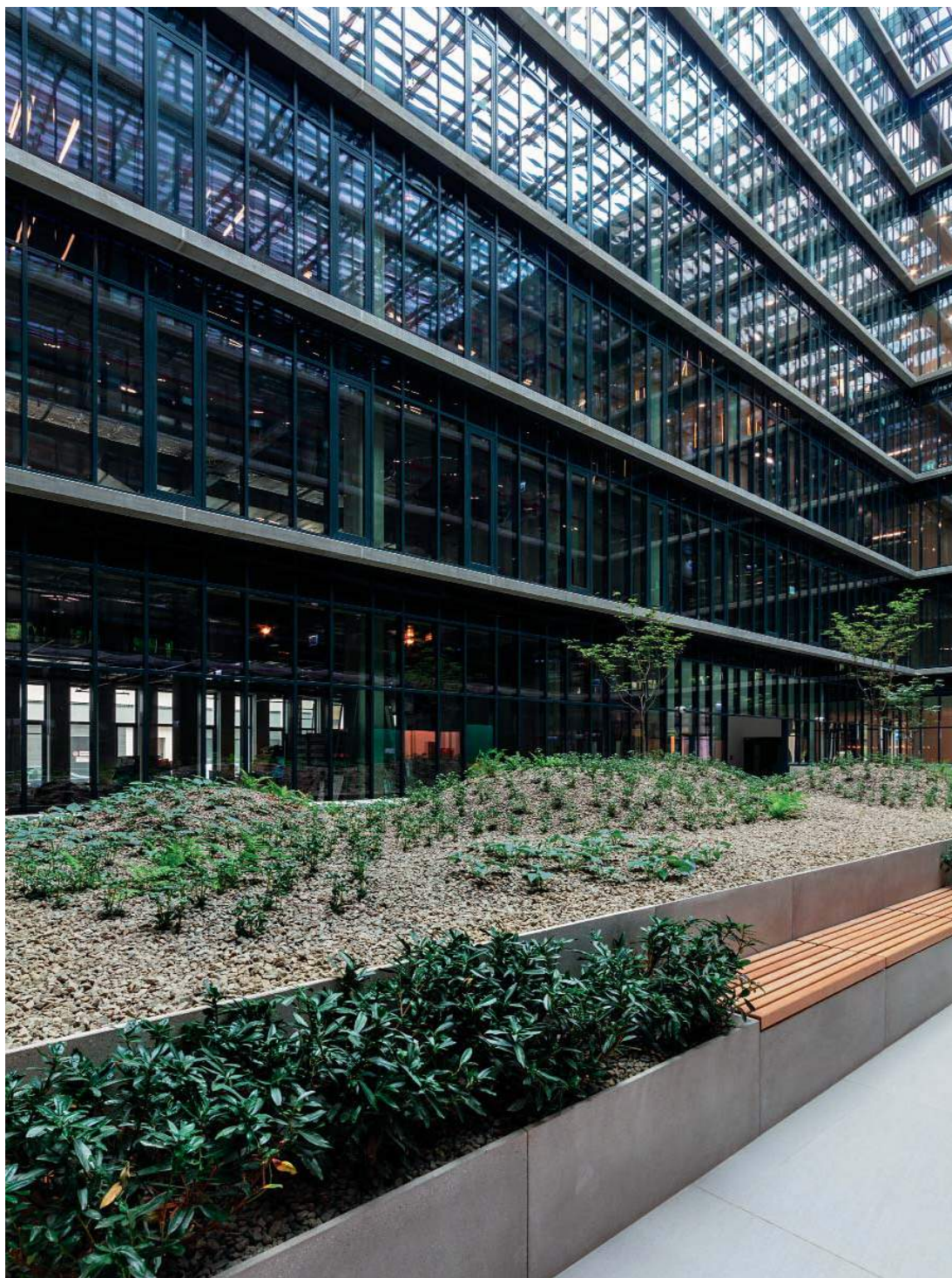
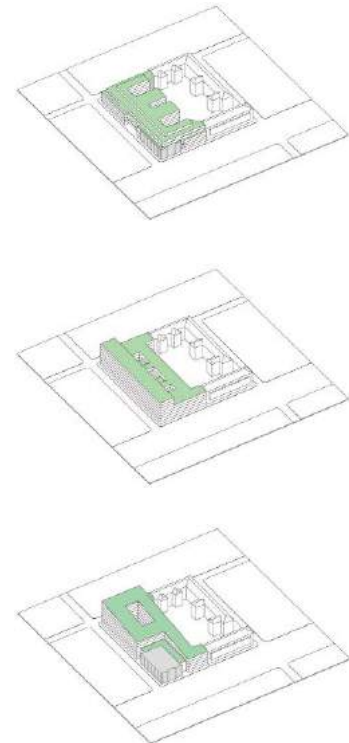

zott. Különböző weboldalakon, korabeli híradásokban vagy kiadó irodahelyiségeket hirdető felületeken még ma is találkozhatunk a 2007-es verzió látványtervével, [2] amely a külső tekintetében egyáltalán nem hasonlít a mai, megépült állapotra. Ez a változat a századfordulós épületet úgyszólván bekebelezte, csak a Váci útra és a Dunyov István utcára néző homlokzatok megtartásával számolt a tíz éve még kedvelt faszádizmus formájában. Nem csak az épület tömegének érzékeltetéséről mondott le ez a tervváltozat, de a földszint + 6 emeletes új épület a régi épület homlokzatmagassága fölé is kinyúlt volna.

A gazdasági válság közepette a kivitelezés végül nem kezdődhetett meg, az engedélyt kapott terveket félretették, és amikor 2015-ben ismét elkezdtek a területtel foglalkozni, egy sor új szempont vetődött fel, amelyek miatt

a beruházó és a tervező új tervek elkészítése mellett döntött. A zöld építési szempontokat értékelő amerikai LEED minősítési rendszer [3] például mára alapvető fontosságú lett az irodaházak tervezésénél, így nem is volt kérdés, hogy az épület az energiatudatosság szellemében készüljön – már tervfázisban elnyerve a LEED Gold előminősítést.

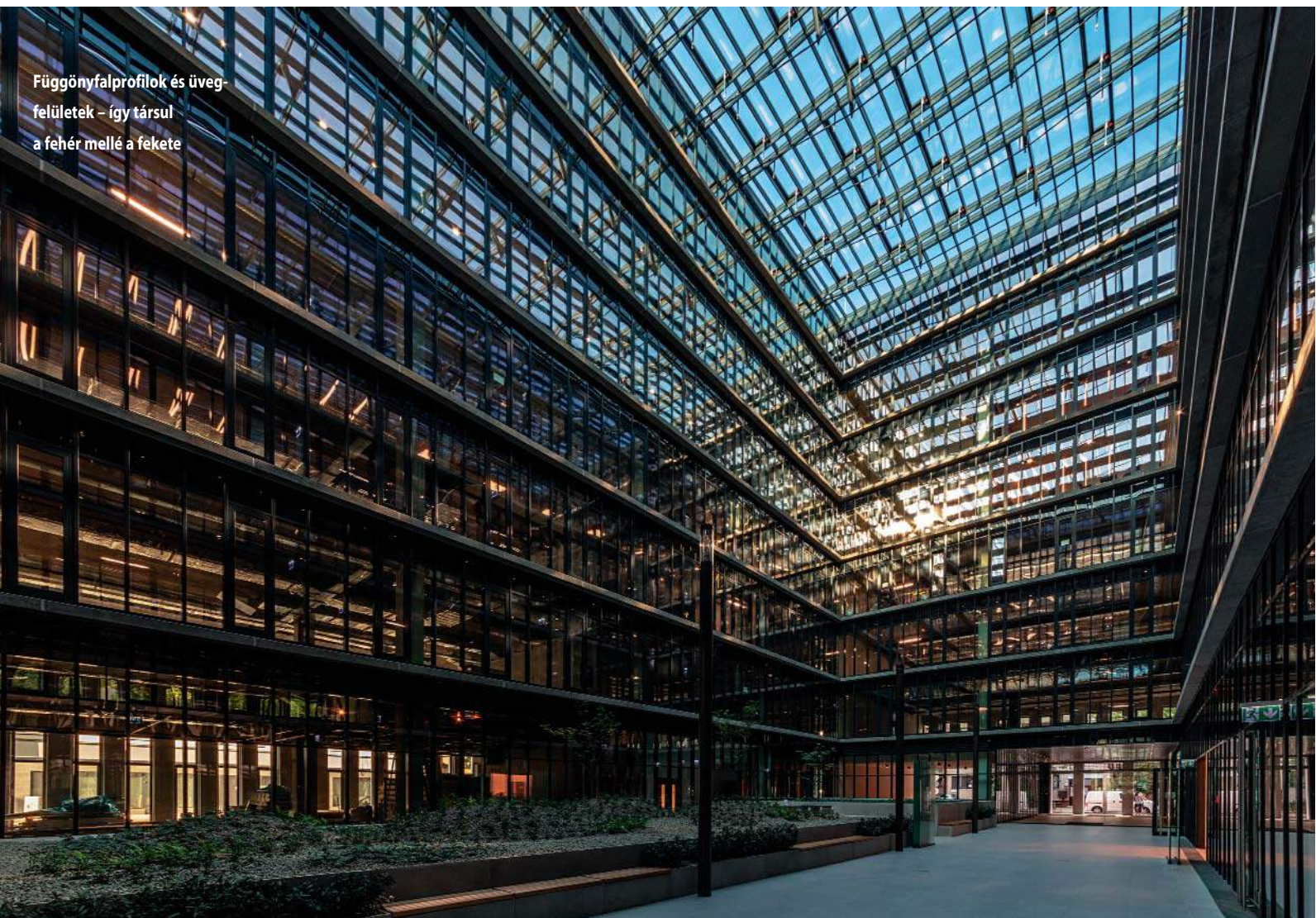
A meglévő épület is felértékelődött az évek során. A Váci út az elmúlt évtizedek során a szemünk láttára alakult át ipari zónából a főváros kiemelten fontos irodafolyosójává, amely igen népszerű és keresett a külföldi bérlők körében is. Az egykori városszéli iparterület, amely a 19. században alakult ki a Budapest és Vác közötti vasútvonal, illetve a Kálvin tér és Újpest közötti lövasút adta kedvező körülmények hatására, [4] fokozatosan, telekről telekre tűnik el, a múlt századi és század-

A belsőben máris megjelent a zöld, a hossz tengelyt adó közlekedő sávméntén

Függönyfalprofilok és üveg-
felületek – így társul
a fehér mellé a fekete

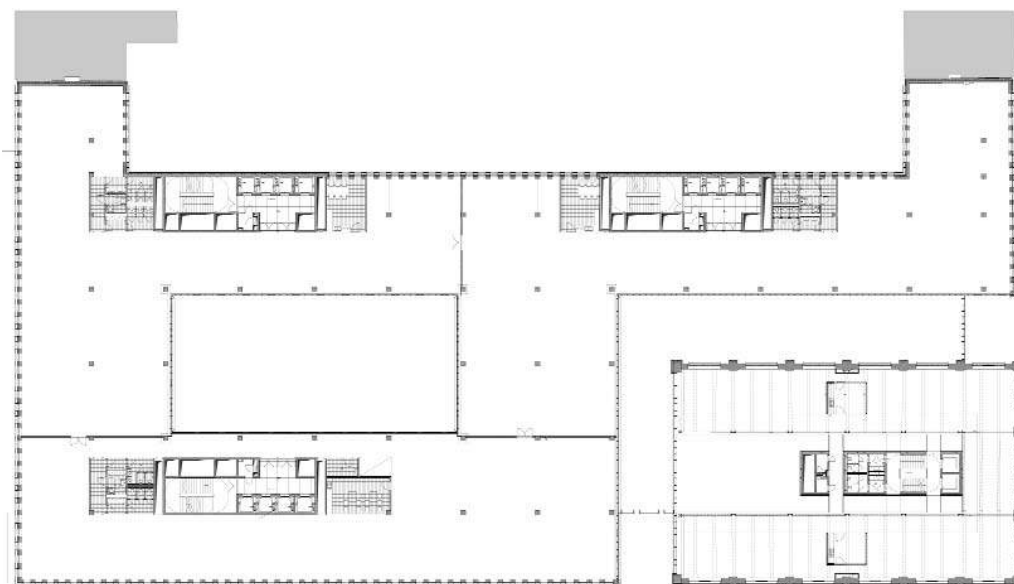
Miért tartom figyelemre méltónak a Váci út 47. alatt megépült irodaház-együttest?

- mert a történeti előzményként még a telken álló Schlick-féle üzemeget megtartotta, a beépítési koncepció szerves részeként beépítette az épületegyüttesbe, vállalva ezzel a megrendelői, műszaki, funkcionális konfliktusokat, de összességében a projekt számára sokat nyerve, és különleges belső tereket, közbenső térrészeket létrehozva;
- mert végre egy olyan épületegyüttes jött létre, ahol a homlokzatokon nem a kifelé mutatott „A” oldal és a befelé látszó „B” oldal egyenlőtlen küzdelmét látjuk: itt körben ugyanaz a magas színvonalú homlokzati megoldás szerepel, még a közterületről láthatatlan belső udvar felől is;
- mert a homlokzat kialakítása annak ellenére is ügyesen elrejt a sokat átkozott tűzterjedési gát szerkezetét, hogy padlószintről indulnak a nyílások;
- mert egy olyan házat látunk, ahol a racionális és elvszerű szerkesztettség által meghatározott rasztervonalak végigfűzik a homlokzati felületeket a külső és az átrium felőli oldalon egyaránt, sőt az átrium lefedésénél is, és ez összefogott, magabiztos harmóniát sugároz;
- ha már az átrium lefedése szóba került, az ott lévő tartószerkezet kialakítása, szerkesztése is különleges, finom megoldás;
- mert a tető ferde síkkal szerkesztett, virtuális térbeli tömege az összes gépészeti berendezést, kültéri egységet, légvezeték-csordát magába foglalja, elegánsan elrejt, még akár hasznosítható területek vesztese árán is –, ritka konzekvens megoldás!
- végül, de nem utolsósorban, mert az épületen érződik a MEGBÍZÓ és az ÉPÍTÉSZ egyenrangú párbeszéde. Lukács István építész (Vikár és Lukács Építész Stúdió)

fordulós ipari építészet számos emléke semmisül meg nyomtalanul, és adja át a helyet a rendkívül heterogén, párbeszédet, illeszkedést gyakran nem is kereső irodaházak sokaságának. Épültek természetesen értékes, említésre méltó művek is a Váci úti irodafolyosón, mint a szintén GTC-s Center Point I-II., a Váci Greens épületei, illetve a Nordic Light irodaháza. [5] irodaháza. Megdöbbentő adat, hogy csak 1990 és 1995 között 65 ipari vállalat szűnt meg a környéken. [6] Egy idő után a kerület rendezési tervét is úgy alakították, hogy az irodaházak építését támogassa, segítse elő. [7] Eljött az a pont, amikor már oly kevés maradt meg a korábbi beépítésből, hogy az érdekessé és megőrzendővé vált. Az egykori felvonógyár épülete ebből a szempontból szerencsés helyzetben volt: a tervezett beruházás léptékéhez képest olyan méretekkel rendelkezett, hogy a kész épületegyüttesben az új épületterész körülöleli a régít ahelyett, hogy elnyomná.

A Váci útra néző homlokzaton lévő főbejáratot a régi és új épülettömeg közötti összekötő elembe helyezték el, amely a teljes telekmélységig eléri. A legtöbb funkciót erre a közlekedési vonalra fűzték fel: innen érhető el a földszinti konferenciaterem, étterem, kávézó, az üvegte-

Az alaprajzon láthatjuk, hogy a régi és az új épületet hasonlóan rendezték be: mindkettőbe került lépcsőház, lift és vizesblokk, és mindkettőben irodatermek jönnek létre

tejű átriumudvar és a négy függőleges közlekedőmag közül kettő. Az előtérből balra továbbhaladva pedig a merőleges passzázsban körülrhatjuk a megtartott épületrészt is – itt alakították ki az épület oldalbejáratát.

A felvonógyár egykor a telek teljes hosszán végigért, de az átalakítás és bővítés során csak a Váci út felőli két-szintes, daruzott csarnokot tartották meg, a mögötte lévő földszintes részt elbontották. Ezt a töredékességet érzékelteti a megtartott épületrész belső véghomlokzata, amelyet az egybefüggő üvegezéssel, akárcsak egy ke-

resztirányban felvett vágósíkkal, metszeti helyzetbe hoztak. A régi és új épület közötti semleges megjelenésű, üvegezett összeköttetés a kapcsolatteremtés tankönyvi példája is lehetne, annyira egyszerű és magától értetődő – és éppen ezért működik olyan jól.

Az összekötő elembe elhelyezett bejárat lehetővé teszi, hogy az új épület utcai homlokzatai végtelenül egyszerűek legyenek: a teljesen egyforma ablakok szabályos rendje higgadt, tiszta megjelenést ad az épületnek. A kétféle szélességű függőleges sávok – a kissé szélesebb

Két fehér ház két korból, kézenfogva

**Pihenőterek is várják
a leendő dolgozókat**

Építész: Tima Zoltán

Generáltervező: Tima Stúdió,
Köztí Zrt.

Építtető: GTC Magyarország
Ingatlanfejlesztő Zrt.

Projektvezető építész:

Márk Péter

Építész munkatárs: Szabó Máté,
Öcsi Gabriella, Tölgyesi Kaplony,
Boda István, Gál Borbála, Molnár
J. Tibor, Gönczöl Zsófia

Épületszerkezetek: Horváth
Sándor, Schreiber Gábor (Pataky
és Horváth Kft.)

Belsőépítész: Molnár Beáta,
Kiss-Gál Zsuzsanna
(Atelierarchitects)

Grafika: Auth Attila (Stég Kft.)

Tűzvédelem: Mészáros János
(MÉ-BART Kft.)

Statika: Gurubi Imre,
Becker Ádám

Épületgépészet: Makáry Csaba,
Csöppenszky Gábor (Agorex Kft.)

Épületvillamosság: Máramarosi
András, Ritzl András, Kapitor
György, Szuhamella Roland
(Zone-Plan Kft.)

Kert- és tájépítész: Mohácsi
Sándor, Polareczki Dóra (S73 Kft.)

Sprinkler: Orova János (Agis Kft.)

Épületautomatika:

Csarankó István

Épületakusztika:

Dr. Reis Frigyes László

Forgalomtechnika: Szegő János,
Balogh Balázs (Közlekedés Kft.)

Külső közművek: Bíró Attila,
Hanczár Gábor (Kész Tervező Kft.)

Fotó: Bujnovszky Tamás

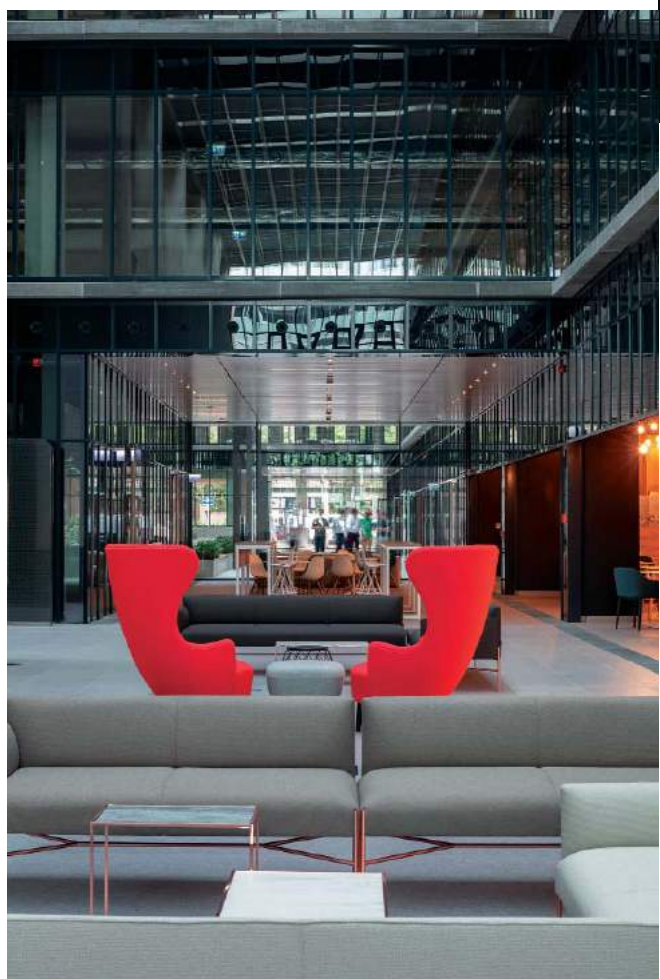
ablakos, illetve a keskenyebb tömör szakaszok – váltakozása ritmizálja a homlokzatot, amit egyetlen oda nem illő elem sem zavar meg. A szakági tervezőkkel való sikeres együttműködést mutatja, hogy még a gépészeti berendezésekhez szükséges zsalsz szellőzőket is mindenhol a meghatározott szélességi és magassági méretekre illesztették, továbbá a függőnyfalakról, sőt, az átrium üvegtetejéről is ugyanez a ritmus köszön vissza. Az átriumtető érdekessége, egyben a mesteri szerkezettervezői és kivitelezői munka eredménye, hogy mindössze 2%-os lejtés mellett sikerült jól működő csomópontokat és nyitható felületeket kialakítani.

Az első pillantásra nagyon egyszerű tömegű új épület lapostetője a régi épület irányában lejt, a teljes lejtés egy emeletnyi. Ebben a lejtős födémű legfelső szintben nagyvonalúan elrejtettek minden olyan gépészeti berendezést, amelyek máskülönben a tetőre kerültek volna. Így létrejöhett a nagy, egybefüggő zöldtető, amelynek folytonosságát csak az átrium feletti nagy üvegtető szakítja meg. A növényzet megerősödése után így légifotón éppoly háborítatlan lesz a tető és az egész épülettömeg, mint a látványterveken. Az esztétikán túl természetesen praktikus célt is szolgál a zöldtető: vízfolyás-csillapító hatása jelentős, ráadásul az esővizet összegyűjtik és hasznosítják.

A zöld építés számos más szempontját is figyelembe vették a tervezés során, így az ablakok fényvédő üvegezést kaptak, a szellőzést hővisszanyerős (négycsöves fan-coil) rendszerrel oldották meg. [8] A bérlők számára épp ilyen fontos az, hogy a földalatti szinteken kialakított teremgarázon túl a kerékpártárolás és az irodaház tömegközlekedéssel történő megközelítése is megoldott. A 3-as metróvonal két megállója, a Dózsa György úti és az Árpád hídi megálló között körülbelül félúton elhelyezkedő munkahely a Róbert Károly körülről sincs messze az 1-es villamossal érkezők számára. A tervezőknek azt is sikerült elérniük, hogy az irodatereteket padlótól plafonig érő ablakok látják el természetes fénnel, a függőleges tűzterjedést gátló kiugró sávok a födémek magasságában, a kazettás burkolat mögé rejtve készültek el (a magas ablakok és a tűzvédelem összeállítására jó példa az iroda munkái közül a lipótvárosi Marmara Hotel [9] is, illetve a GTC Metro Irodaház). Nem magától értetődő manapság, ezért fontos megemlíteni, hogy az irodákat nyitható ablakokkal látták el, ami – a gépészeti megoldások mellett és ellenére – feltehetően tovább növeli a dolgozói, épülethasználói komfortérzetet.

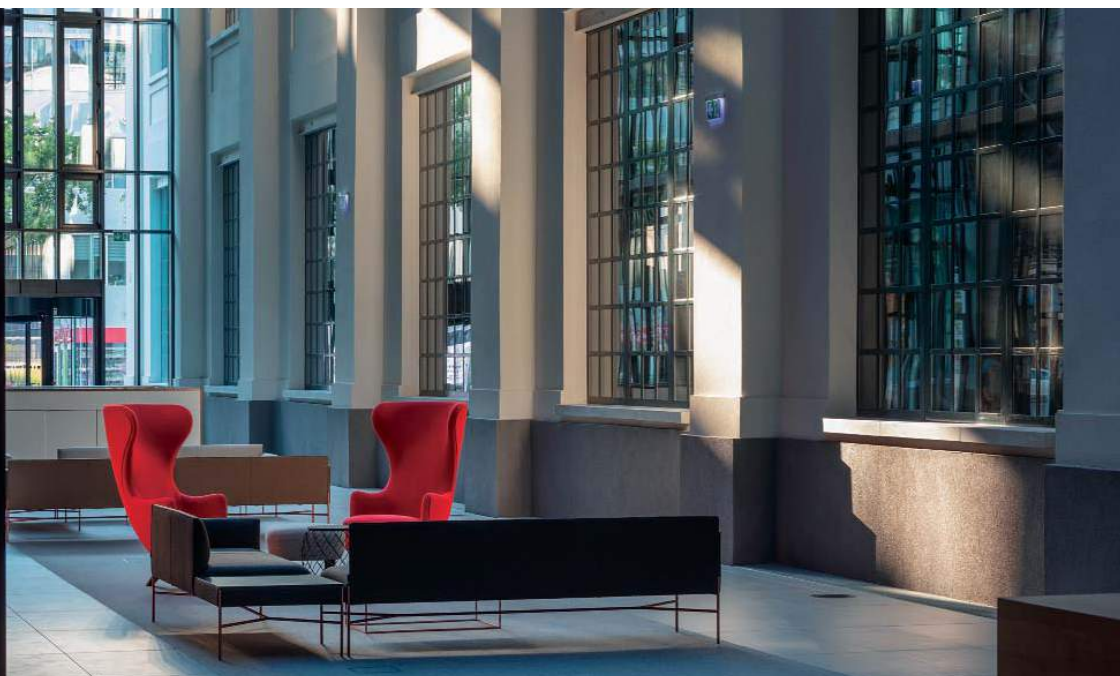
Az épületegyüttes, különösképpen a régi rész szemlélőjében akaratlanul is felmerül a tárgyszerűség és az anyagtalanság érzete: az egységesen kezelt, fehér homlokzatok olyan benyomást keltenek, mintha nem egy régi épülettel, hanem egy tárggyal, szoborral találánánk

magunkat szembe. Az új épülettömeg könnyen leolvasható szerkesztése (feketével lyuggatott fehér doboz, kivágott sarkában a régi „épületszoborral” és a vágott fekete felületekkel) tovább erősíti ezt a képet. A funkciót tekintve azonban nem lett szobor a megtartott, védett épületből. Jó döntést hoztak a tervezők és a beruházó azzal, hogy a régi épületben is irodateret alakítottak ki, így az a mindennapi élet terévé válva, a hétköznapi használat révén is kapcsolatba léphet az új épülettel. Ha a régi épületben csak a főfunkciót kiegészítő terek – például konferenciater, étterem – kaptak volna helyet, a régi és új kapcsolata gyengébb lábakon állna, és annak a veszélye is fennállna, hogy a régi épület múzeumi tárggyá üresedik.

A visszafogottan elegáns, kiegyensúlyozott összkép kulcsa az arányok remek eltalálása: bár az irodaterületek jelentős része az új épületben van – 19 500 m², szemben a régi épületben lévő 2 000 m²-rel, vagyis közel tízszeres a különbség –, a két épületrész mégis összemérhető léptékű, különösen a Váci úti homlokzatot szemlélve. 25 méteres átlagos, illetve 30 méteres maximális homlokzatmagasság volt a megengedett, a meglévő épület pedig három szintjével körülbelül 13-15 m magas. A Váci úti szomszédos épület párkánymagasságá-

Az egykori felvonógyár és az összekötő épületrész – külső homlokzatból így lesz belső

Irodalom / References

- [1] Tima, Zoltán: „Rendszer a káoszban” *Építészfórum* 2010-09-01 15:31, hozzáférhető: <http://epiteszforum.hu/rendszer-a-kaoszban/> [utolsó belépés: 2018-08-01].
- [2] Zubreczki, Dávid: „Látványterv vs valóság: mikor lesz irodaház a váci úti Felvonógyárból?” *Index* 2009-12-23 16:34, hozzáférhető: https://index.hu/urbanista/2009/12/23/latvnyterv_vs_valóság_mikor_lesz_irodaház_a_felvonogyarbol/ [utolsó belépés: 2018-08-01].
- [3] HuGBC/Szakmai tevékenységeink/Tájékoztató a minősítésekről [honlap], hozzáférhető: <http://www.hugbc.hu/page.php?id=30> [utolsó belépés: 2018-08-01].
- [4] Lepel, Adrienn: „A budapesti barnamezős területek újrahasznosítása”, *Építés – Építészettudomány*, Issue 34 (2006), pp 121–148.
- [5] Beleznay, Éva: „Váci út – Áramlások és helyek tere”, *Metszet*, Vol 8, No 5 (2017), pp 22–26.
- [6] Horváth, Áron – Madurovicz-Tancsics, Tünde – Sági, Zoltán: *A Váci úti irodafolyosó*, „Ingatlanfejlesztés anno” sorozat, Budapest 2017, p 23.
- [7] *ibid*, p 24.
- [8] GTC White House/Projektleírás [honlap], hozzáférhető: <http://www.gtcwhitehouse.hu/gtc-white-house-description/> [utolsó belépés: 2018-08-01].
- [9] Dévényi, Tamás: „Hírmondó – Marmara Hotel, Lipótváros”, *Metszet*, Vol 2, No 4 (2010), pp 42–45.

– Tudatosan döntöttünk a telek mellett, és nem kerestünk egyszerűbben kezelhető üres telket más városrészekben – avatott be a döntés hátterébe *Thomas Kurzmann*, a GTC S.A. vezérigazgatója a megnyitó utáni beszélgetés során. Rendkívül kedvező, hogy a terület közel van a GTC másik három irodaházához, amelyek közül kettő szintén a Váci úton, a harmadik pedig az Árpád híd pesti hídfőjének közelében helyezkedik el.

– A meglévő ügyfeleink figyelmébe is könnyebb így ajánlani az épületet, hiszen sokan szívesebben bérelnék új irodát a már ismerős környéken. A telken álló régi felvonógyár homlokzatainak megtartása nem volt kérdés, hiszen védett épületről van szó. Ebben az épülettömegben egyterű loft-irodateret hoztunk létre, amelyet manapság nagyon keresnek a fiatalok. Célunk, hogy a loft életérzést kedvelő célközönség rátaláljon erre az irodaterre, míg az új épületrészben a modern sztenderdeknek megfelelő, klasszikus irodákat kínálunk, amit kedvező mixnek gondolunk.

– Az energiatudatos tervezés nagyon fontos szempont volt, mert távlatban gondolkodva számos előnnyel jár. A beruházás költségeit ugyan növeli, de az üzemeltetés költségei, vagyis a használat közbeni rendszeres kiadások alacsonyabban tarthatók általa. Kisebb lesz az épület környezetterhelése, ráadásul keresettebb lesz a bérlők körében, és a befektetés megtérül. Ezt a megközelítést tükrözi többek között az új épülettömeg zöldtetője, az esővíz hasznosítása, a hatékony hőszigetelés alkalmazása és a fényvédő fóliával bevont ablakok. Mindezeknek is köszönhető, hogy épületünk már a tervezés fázisában LEED Gold előminősítést szerzett.

hoz visszahúzott, csatlakozó épülettömeg is hozzáad a harmonikus megjelenéshez.

A tizenkét évvel ezelőtti telekvásárláskor egyáltalán nem volt egyértelmű, hogy az egykori felvonógyár épülete megmarad – végül azonban nem egyszerűen megmaradt, de hozzáadott értéként is jelentős. A múltban gyökerező építészet, a régi és új dinamikája, a történeti ipari épület tipikus vonásainak megőrzése és bemutatása a kész irodaházat gazdagítja. A szigorú homlokzati lyukarchitektúra az új épület homlokzatára is hatással volt. A régi épület főhomlokzatának jellegzetes kontúrja a White House logóján is megjelenik, és a brandépítés karakteres eleme lett.

Az építész szakma egyik jellegzetes toposza a megrendelő és a tervező közötti ellentét, a különböző szempontok ütközése, az összeegyeztethetetlen értékrendbeli különbségek. A White House létrehozásának több mint tízéves története és a megvalósult mű magas színvonala rácsfol erre, de legalábbis erősíti a hitet és a tudatot, hogy vannak kivételek. Tima Zoltán szerint nagyon jó munkakapcsolat alakult ki a beruházóval és a fontos döntésekben egyetértettek. Hiszen ugyanaz a cél vezérelte mindnyájukat: egy nagyon jó minőségű irodaházat adni a Váci útnak és a fővárosnak.

Ware-Nagy Orsolya

Léptékváltás a Hauptbahnhof
barnamezős rehabilitációjában

ADAM CARUSO ÉRZELMES VALLOMÁSA ZÜRICHHEZ

A brit klasszicizálás és a svájci modernitás találkozása az Europaallee-n

A klasszicizáló építészet hullámai már a protestáns hagyományairól és puritán építészetről ismert Zürichet is elérték, miközben az ezredfordulón reflektorfénybe kerülő „kortárs svájci építészet” válsága egyre nyilvánvalóbb. A metropolita pozícióra törő Zürich, Basel és Genf dinamikus fejlesztései új kihívások elé állították a svájci építészetet, a léptékváltás és reprezentáció igényeire a kisléptékű projekteken kikísérletezett minimalizmus azonban már nem tudott alternatívákat nyújtani. A klasszicizáló építészet aktualitása a zürichi ETH építész-képzésében is megmutatkozott, a nemzetközi összeve-

tésben is jelentős eredményeket felmutató svájci „aranygeneráció” (Marcel Meili, Markus Peter, Roger Diener, Herzog&deMeuron) nyugdíjbavonulását követően a megüresedő pozíciókat elsősorban nem a fiatal svájci irodák képviselői, hanem a városban építészeti projektek és szatelitirodák révén is jelen lévő külföldi építészek, Tom Emerson, An Fonteyne, Jan de Vylder és Adam Caruso kapták. A felsorolt alkotók munkásságát áttekintve az európai klasszicizáló, realista tendenciák motívumait figyelhetjük meg. A polgári protestáns hagyományokon építkező Zürichben azonban a brit és belga mo-

narchikus reprezentációból fakadó klasszicizálás látszólag idegen magatartás, ami az építészeti fórumokon kibontakozó vitákban is megmutatkozott. Svájc történelmi kereskedelmi központjaiban Zwingli és Kálvin eszméi, a redukció és a „képesség felfüggesztése” a kibontakozó modern építészetet is áthatották. A Sigfried Giedion révén zürichi központtal szerveződő CIAM elvei, és a szervezethez kötődő svájci Alfred Roth, Max Ernst Häfeli, Rudolf Steiger, Werner Max Moser munkássága generációkon átívelő és még ma is élő hagyományt jelentenek az ország építészetében.

Konceptuális és analóg tendenciák

A Caruso St John iroda munkásságában az 1990-es alapítás óta a hely értelmezése a formálás karakteres eleme. A globális tendenciák absztrakt képzetei helyett az időbeliségre és az „érzelmi telítettség” helyezik a hangsúlyt. Épületeik az európai városok történetiségével, hagyományaival keresnek dialógust, nem csak az építészet, de a művészet és a kultúra dimenzióit is bevonva, ami a kifejezőmód gazdagságát eredményezi.[1] Számukra az építés helyszíne „talált hely”, amelynek alapos vizsgálata és feltárása segít megtalálni a tervezés kezdőpontját. A „talált hely” kifejezés visszavezet minket

a modern mozgalom megújítását célul kitűző Team 10 csoporthoz, melynek Alison és Peter Smithson révén erős brit kötődése volt. Épp a Smithson házaspár volt az, akik a háború után válságba kerülő modernitás analitikus gépezetének revíziójaként analóg képi eszközöket kerestek az alkotások integritásának kifejezésére. Az „as found” mint hétköznapi talált helyzet felfedezése az építészeti formálás kérdését egy egymással analóg, többretegű olvasatokban gazdag alkotásmódszertan felé nyitotta ki. A háború utáni léptékváltással megküzdő, a modernitáson belül megoldást kereső reformtörekvések intuitív, realista hagyománya tehát a Caruso építésziroda munkásságában is kezdettől fogva meghatározó volt, ahogy a klasszikus építészeti hagyományokat integráló olasz kísérletek recepciója is megjelenik az iroda elméleti publikációiban. [2] Korai munkáik, mint a New Art Gallery Walsall (2000), a londoni Brick House (2005), a Nottingham Contemporary (2009) a londoni Tate Britain, Millbank Project (2013), a Newport Street Gallery (2015), a Liverpool Philharmonic Hall (2015) és a Gagosian Gallery Grosvenor Hill (2015) plasztikusan kifejezik az építészeti atmoszféra újraértelmezését, az anyagok, szerkezetek és formák jelentésrétegeinek analóg olvasatokban gazdag egymásra vetítését. [1]

Építész: Caruso St John Architects, Bossard Vaquer Architekten

A barnamezős rehabilitáció a városépítészeti új léptékét és minőségét kívánta meg Zürich központjában

A tömbök mellett a közterek is lépésről lépésre újulnak meg

Az Europaallee karaktere újraértelmezi Zürich puritán városképét

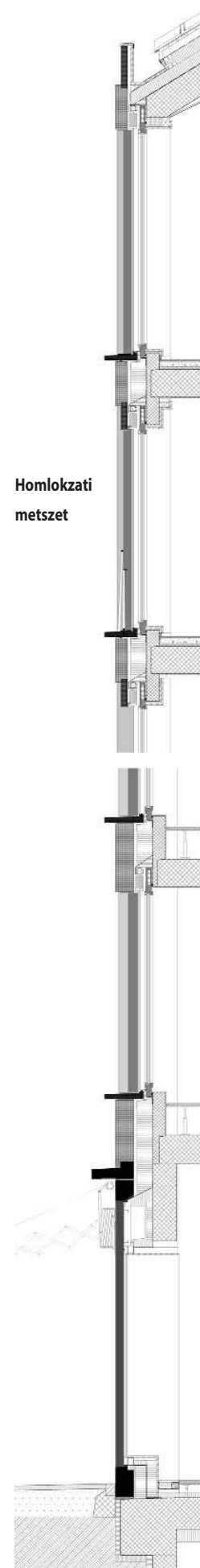
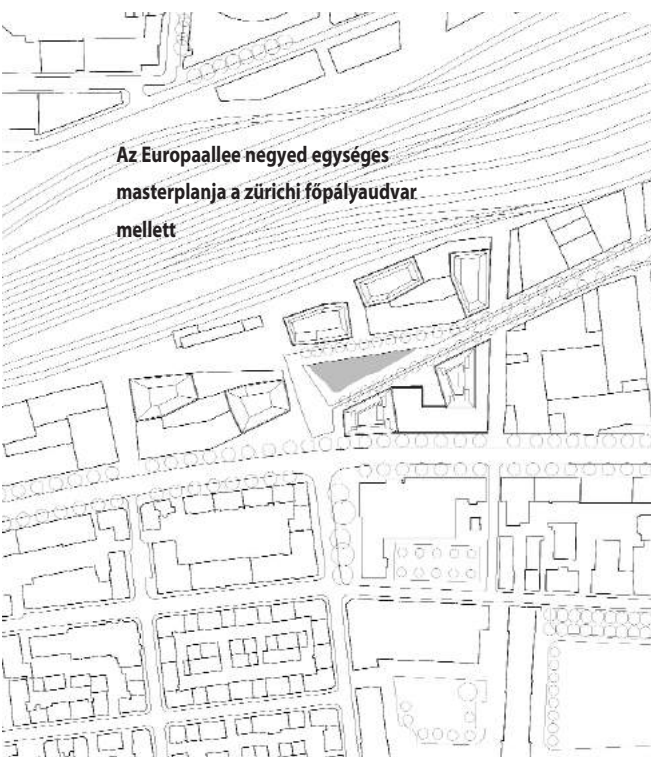
Carusóék építésze tehát merít a későmodern hagyományokból, de legalább annyira erős a huszadik századon átívelő alternatív tendenciákhoz való kötődésük is. [3] Az intellektuális konceptépítéssel ellentétét az intuitívabb vonulatnak számító „másik modern” képviselőinél találták meg, és esszéikben tudatosan hivatkozzák a svéd Sigurd Lewerentz [4], a német, letisztult atmoszférájú tereket alkotó Rudolf Schwartz [5] és a francia, kőburkolatú homlokzatképzéséről ismert Fernand Pouillon [6] építészetét. A másik modern lágyabb, rétegzelebb szemléletéhez kapcsolódóan az analóg építészet kérdései is megjelennek Adam Carusóék publikációiban. [7] Az analóg építészet a konstrukciók jelentésségeit képekkel, képzettársításokkal, több rétegben olvasható értelmezésekkel fejt fel, nem szűkíti le a tér jelentéstartalmát egyetlen eszme koncepciójára.

A történeti formák klasszicizáló arányrendszerét modernitással ötvöző tendenciák a svájci építészetre is hatással voltak, elég csak Peter Zumthorra gondolnunk, aki számára a hely és az atmoszféra fogalmai jelentettek kiindulópontot. Az intellektuális koncepciók és reduktív olvasatok helyett az atmoszférát kereső látásmód szorosan összefügg az analóg építészeti gondolkodással. [12] A történelmi hivatkozásoktól tobzódó posztmodern árnyékában egy mérsékelt, letisztultabb és a modernitás realista felfogásához közelebb álló irányzatként jelent meg az Aldo Rossihoz is kötődő gondolkodás. [11] A tipológikus alapokról építkező Rossi az emlékezet analóg rétegei felé nyitotta ki az építészeti formálás eszköztárát. Politikai száműzetése idején egy ideig a zürichi ETH-n talált menedéket, ahol nagy hatást fejtett ki a később az ezredfordulót meghatározó svájci építészgenerációra, köztük Valentin Bearth-ra és Andrea Deplazes-re. [10] Tanítványa, az „analóg építészet” koncepcióját elméleti és oktatásmódszertani síkon is formalizáló Miroslav Šik még az elmúlt években is az ETH meghatározó egyénisége volt, idén tartotta búcsúelőadását „Analoge altneue Architektur” (Analóg régi-új építészet) címmel. A svájci építészetben tehát Carusóék szemléletéhez hasonlóan egyaránt megjelennek a modernitás és az alternatív, elsősorban analóg gondolkodás hagyományai, de míg Svájc esetében mindez elsősorban a hely, az anyagok és a tektonika többrétegű értelmezésére szorítkozik és a protestáns tradícióhoz híven távolságot tart a szimbolizáló képi jelentéstársításoktól, addig Carusóéknál épp a képi utalásokban gazdag reprezentáció kerül előtérbe a monarchikus alapokon nyugvó brit kultúra jegyében.

Metropolita építészet: reprezentatív szándékok

A zürichi Europaallee, ahol a klasszicizáló és modern hagyományok ötvözetének kétféle szemléletmódja kerül

konfliktusba, épp ezért érdekes kísérlet. A tervezési terület a város központjában a Hauptbahnhof mellett a vágyak uralma alól frissen felszabadított új városnegyed, az Europaallee egyik saroktömbje. Várostervezésteileg kiváló adottságokkal bír a helyszín, az ország legforgalmasabb pályaudvara révén nem csak a városon belül, de az agglomerációs, országos és nemzetközi hálózatokban is kulcspozícióval rendelkezik. A barnamezős fejlesztést maga a svájci vasúttársaság, az SBB menedzseltte. A vársonegyedet átszelő reprezentatív Europaallee tengelyére emblemikus, tömegformálásában és homlokzatképzésében is új minőséget jelentő „metropolita” építészeti céloztak meg. A beruházók az E jelű építési területre egy iroda- és lakófunkciót vegyesen magába foglaló 30.000 m²-es pályázati programot hirdettek meg, a versenyben pedig a Caruso St John építésziroda nyerte el az első díjat. Az alsó ötszintes irodater felett két to-

ronyszerű tömbben, további 6 és 8 szinten helyezték el az apartmanegységeket. A formálásnál tudatosan keresték a kapcsolatot az amerikai magasházépítészet korai hagyományaival, elsősorban Manhattan 1910-es és 20-as éveire jellemző klasszikus urbánus építészetiével. Carusóék látásmódja új dimenziót nyit a kisléptékű, visszafogott modern építészetről ismert Zürichben, bár kétségtelen, hogy az utóbbi években több olyan nagyvolumenű fejlesztés, köztük számos toronyház is elkészült már, amelyek a város pozíciójának átértelmezését szimbolizálják. A Gigon/Guyer jegyezte Prime Tower néhány évig birtokolhatta csak a legmagasabb svájci épület rangját, amíg Herzog & de Meuron baseli Roche tornya le nem előzte. A versengés azonban nem párosult az építészet valóban nagyvárosi atmoszférát sugárzó eszközeinek megtalálásával. Carusóék épp ezért a nagy volumenű együttes formálásánál tudatosan keresték a kapcsola-

A dinamikus homlokzati síkváltások új városépítészeti minőséget kezdeményeznek a fejlődő nagyvárosban

A plasztikus kapubéllet az analóg képzettársítások számára nyit tág értelmezési teret

Építész: Caruso St John

Architects, Bosshard Vaquer Architekten

Vezető tervezők: Irene von Meiss-Leuthold (Bosshard Vaquer Architekten), Michael Schneider (Caruso St John Architects)

Építész munkatársak: Christof Bedall, Daniel Bosshard, Adam Caruso, Murat Ekinci, Adam Gielniak, Christian Jonasse, Aureliusz Kowalczyk, Alessandro Mattle, Dominique Meier, Erica Pasetti, Claudio Schneider, Peter St John, Merixell Vaquer, Jonas von Wartburg, Corinne Weber, Steffi Wedde, Florian Zierer

Statika: Conzett, Bronzini, Gartmann AG

Gépészet: Kalt & Halbeisen AG, Enerpeak Salzmann AG

Költségbecslés: PBK AG

Projektmenedzsment: OAP

Tűzvédelem: Braun Brandschutz, Gruner AG

Akusztika: Bakus GmbH

Homlokzati szakértő: Emmer Pfenninger Partner AG

Épületfizika: Bakus GmbH

Akadálymentességi szakértő: ESS AG

Kivitelező: Implemia Generalunternehmung AG

Fotó: a szerző

tot a város belső hagyományaival, amelyeket egy metropolita vízió jegyében kívántak újraértelmezni. A klasszikus urbánus atmoszféra megidézésével együtt a következetes tektonikus rend, a homlokzat előregyártott beton elemekből készült érzéki felépítése a környezet jellegzetességeivel, Zürich korai modern építészetével teremt kapcsolatot. Függőnszerű feszes raszterű homlokzat-képzésük ugyanis egyszerre idézi meg az amerikai nagyvárosok építészetét, Mies van der Rohe szemléletét, miközben egyértelmű utalásokat tesz a város központjában álló Otto Rudolf Salvisberg-féle banképületre is. Ezzel a gesztussal Carusóék építésze a modernitás emlékművévé is válik, és a láthatatlan historizáló gesztussal a modern folytonosságán belüli önmagára hivatkozás jön létre. [13] Ezt a szenzitív magatartást a zürichi közéletben kissé ambivalensen tálták a szaklapok és Carusóék homlokzatképzését mint Zürichhez intézett „szerelmi vallomást” jellemezték. [9]

Összecsapó hullámok az ETH felett

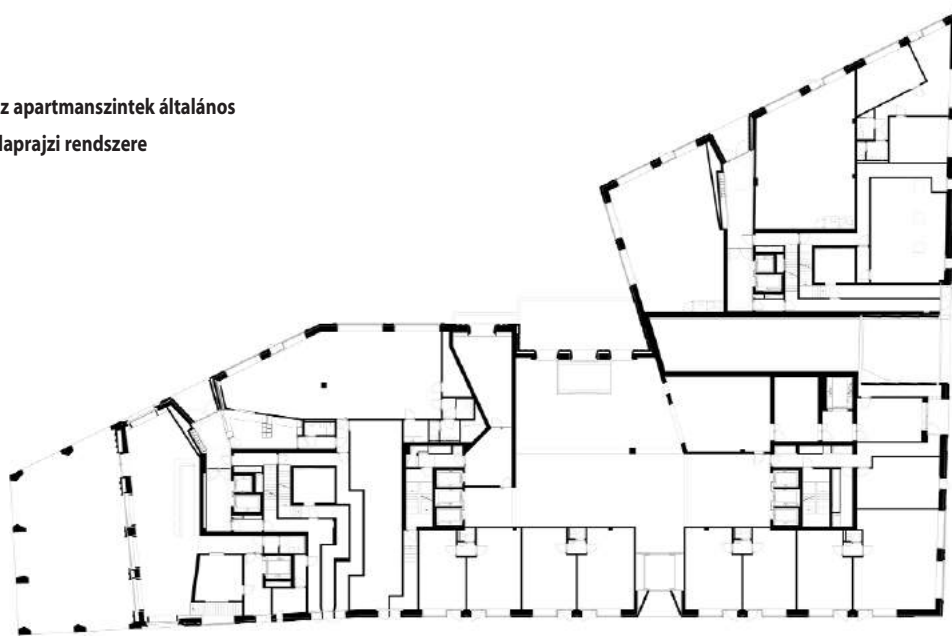
Az Europaallee tervezésével párhuzamosan Adam Caruso ETH-s professzúráján hallgatóival a projekthez hasonló problémafelvetésekkel kísérletezett. A 2012-ben The Tall Office Building Artistically Considered címmel meghirdetett tervezési félév Louis Sullivan esszéjére utal, amiben az amerikai építész a huszadik század elején amellezt érvel, hogy a magas irodaépület nemcsak technikai, de művészeti kihívás is. Caruso szerint Sullivan épületeiben az acél mint nyersanyag mellett a természeti formák átértelmezése és a misztikum is kifejezésre jutott. Sullivan látásmódjával állítja párhuzamba Gottfried Semper Bekleidungstheorie (beburkolás) elméletét. A német építész nemcsak az ETH szimbolikus, Zürich látképét uraló főépületét tervezte meg, de szemléletével az ETH építészeti képzésének kialakítására is nagy hatást gyakorolt. Elméletében a felületek kitöltése, az épület tektonikus vázának beburkolása és a tektonika át-

értelmezése is kifejezésre jutott. Az üres felületek kitöltése, az üresség jelentéssel telítése Adam Caruso számára is kulcskérdés. „Az ürességet ünnepeljük ma” – fogalmaz elutasítóan az angol építész, épp ezért az Europaallee tektonikus homlokzatrendszere nem áll meg ott, ahol svájci kortársai a redukció és konceptualitás jegyében már teljesnek érezték a homlokzatalakítást. Az előregyártott beton panelemek felületeinek megdolgozásával, a síkok és bélétek plasztikus továbbértelmezésével a város történeti formáival keres kontinuitást. Az épület érzéki grafikával elkészített látványtervei már jóval a tervezés előtt bejárták a nemzetközi szaksajtót. Az anyagok és szerkezetek finom összhangjából építkező atmoszféra azonban az elkészült épületet szemlélve szerteoszlik. Az előregyártott, stokkolt, lyuggatott betonpanelek, aranyszínnel megcsillanó fém bélétek realitása egy populárisabb, hatásvadásabb architektúra felé tolja el a történelmi referenciakeresést. Épp ez az a pont, ami az ETH oktatói között is komoly vitát váltott ki. Andrea Deplazes a tektonika problémája kapcsán ültette Adam Carusót és a szikár svájci építészetet képviselő Markus Petert egy asztalhoz. Markus Peter hevesen kritizálta a tektonikát feloldó látványelemek beemelését, mert szerint Caruso építésze a korábbi, Berlinből érkező német ETH professzor, Hans Kollhoff „téglaromantikájához” hasonlatos. Kritikájához azt is hozzáfűzte, hogy „Hans Kollhoff sem tanult semmit zürichi évei alatt...”

A kritikák ellenére sem látszik a puritán svájci építészet, a „swiss box” hagyományának folytathatósága. Az új nagyvárosi építészet kihívásaira válaszokat keresve Adam Caruso „Metropolis” címmel hirdette meg kurzusát 2013-ban, a hallgatóknak az Europaallee-től nem messze hasonló léptékű épületekkel kellett egy új városnegyedet megtervezniük. A tervezés során nagy hangsúlyt helyeztek a homlokzatképzésre, az elkészült 1:20-as léptékű homlokzatmodelleken az anyagok és részletek képzések olyan hatást keltettek, mintha a hallgatók a Bauhaus oktatási szemléletét megelőző historizáló időszakot jellemző „stílusban tervezés” módszeréhez nyúltak volna vissza. Mindez, ha visszafogottabban is, az Europaallee homlokzatképzésében is tükröződött. A Metropolis-félév kapcsán Caruso plasztikusan – és a zürichi ingatlanfejlesztés kihívásaira is utalva – összegezte, mit is jelent számára a nagyváros minősége: mindennek előtt egy olyan helyet, ahol a kapitalizmus és a humanizmus egyszerre van jelen. Víziójában egy dús atmoszférát vázolt fel, megidézve Schumacher és Höger Hamburgját, a modernista Barcelonát és a brüsszeli Art Nouveau-t, miközben a megosztott Berlint jellemző üres melankóliának is helyet talált (ld. a Hans Kollhoffot is inspiráló Wim Wenders Berlin felett az ég című filmjét). „A metropolisz dinamikus, magával ragadó és fogyasztó.

Az apartmanszintek általános alaprajzi rendszere

Régi és új, szép és rút, üres és telített. Tereiben az expresszionizmus, az Art Deco, a modern építészet, festészet és irodalom által inspirált formák jelennek meg. Amerika brutalista dinamizmusát a neurotikus Weimari Köztársaság felé sugárzó „Neue Sachlichkeit” (Új tárgyiasság) megtestesülése. Olyan, mint Haussmann Párizsa, amely háttérter és lendületet adott Manet és Baudelaire munkáihoz. A metropolisz realista és nem idealista, inkább Grosz és Dix, mint Kandinszkij és Mondrian.” [8]

A brit monarchikus és a zürichi polgári hagyományok ütközőpontjában azonban folyamatosan alakul Adam Caruso városeszméje. Ha átnézzük professzúrájának tematikus építkezését az elmúlt hét évben, az alábbi hívószavak kerülnek elénk: *Atmosphere, Structure & Pattern, Social Structure, Structure and Society, Describing Beauty, The Ideal City*. A tematikus félévek egymásra épülése, a professzúra belső önfejlesztése a historizáló, reflexív, reprezentatív kérdések felől a jövőorientált fogalmi kérdések és ideák felé történő elmozdulást mutatja. A fogalmi konstrukciók lehetőséget adnak az építészet társadalmi vetületének integrálására és a klasszicizáló formák ráakódott történeti jelentésrétegeinek megtisztítására, a jelen helyzetben történő újraértelmezésére. A kontinuitást már nem csak formai, hanem fogalmi alapokon keresik a helyllyel. Mindez talán az absztraktabb protestáns Zürich hatásaként is felfogható, Markus Peternek tehát nem feltétlenül válik be a jóslata, amikor Carusót azzal kritizálta, hogy Kolhoffhoz hasonlóan ő sem tanul semmit Zürichből.

Ha Wälder Gyula ezt láthatná...

Carusóék metropolita építészetét, az oktatási projektek keretében készített monumentális téglarchitektúrájú homlokzatokat szemlélve egy hazai analógia, Wälder

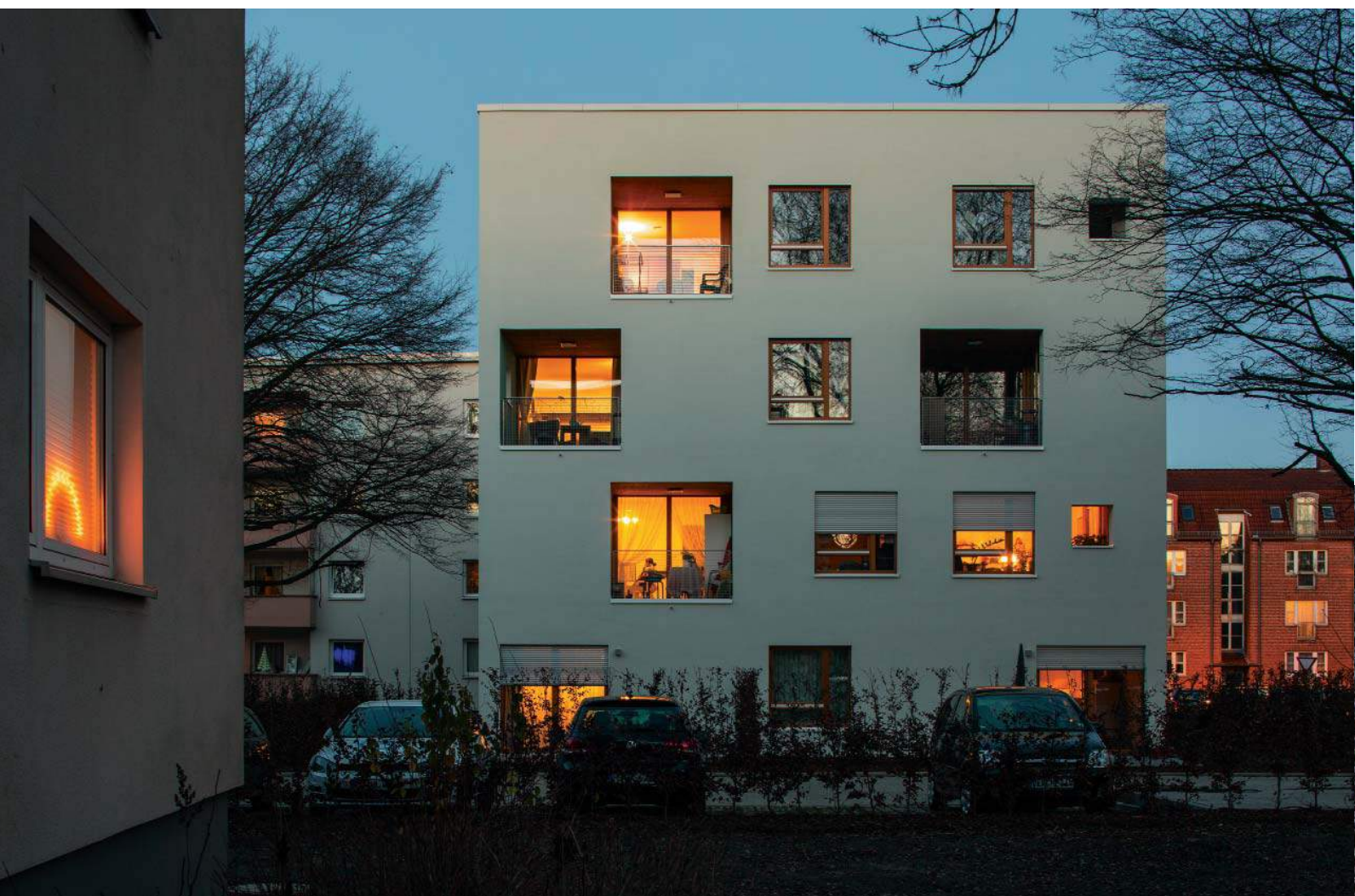
Gyula Madách téri épülete sejlik fel. A képzettársítás talán nem is olyan távoli, mindkettőjük életművében felfedezhető a húszas évek amerikai tendenciáinak hatása. Épp ezért konklúzióként érdemes lehet a hazai kihívásokra is tekintettel lennünk. Bár Wälder ellentmondásos életműve nem feltétlenül alkalmas a kontinuitás keresésére, de a huszadik századi magyar építészetben mindenképp kibontatlan maradt az a realista-klasszicizáló, a történeti formák és a modernitás eszméi között kontinuitást kereső irányzat, amely a múltbaforulást helyett érdemi, előremutató válaszokat adhatna és a nemzetközi, különösen a brit és belga tendenciákkal is összhangban lenne. Mindez a magyar társadalom polgári rétegének sorsával és szemléletének a huszadik századon átívelő válságával is összefügg. A század első felének stíluspluralizmusában és ideológiai vergődésében nem alakult ki olyan szerves átmenet, mint azt a skandináv építészet mutatja, miközben az épített örökség, a városok történeti szövege és a kultúrában hagyományosan jelenlévő reprezentációs szándékok lehetőséget adnának a kapcsolódásra. A közelmúltban a posztmodern tévelygésből felriadó és a kvázi modernista elvekbe gyorsan belemerevedő építészet azonban nem tudott megnyugtató és legfőképp közérthető válaszokat adni a történeti környezettel folytatott párbeszédre. Az európai építészetben meginduló, a modernitással és a történetiséggel egyaránt kontinuitást kereső, klasszicizáló hullám azonban a hazai építészetet még nem érintette meg, holott ennek kibontására a történeti örökség nemzetközi viszonylatban is jelentős kontextust adhatna.

Wettstein Domonkos

Irodalom / References

- [1] Caruso, Adam: *Traditions*, Ort, Graz, Austria 2005 (ISBN 3-901174-57-5), pp 26–31.
- [2] Caruso, Adam (ed) – Thomas, Helen (ed): *Asnago and Vender and the Construction of Modern Milan*, Zürich, 2016 (ISBN 978-3856763411).
- [3] Caruso, Adam: *The Feeling of Things*, Barcelona, Spain 2008 (ISBN 978-84-343-1186-2).
- [4] Caruso, Adam: , *OASE*, Issue 45/46, Amsterdam, Netherlands 1997, pp 88–95.
- [5] Caruso, Adam (ed) – Thomas, Helen (ed): *Rudolf Schwarz and the Monumental Order of Things*, Zürich, 2016 (ISBN 978-3856763626).
- [6] Caruso, Adam (ed) – Thomas, Helen (ed): *The Stones of Fernand Pouillon, An Alternative Modernism in French Architecture*, Zürich 2013 (ISBN 978-3-85676-324-4).
- [7] Caruso, Adam: , *AA Files*, Issue 59 (Autumn 2009), London, UK, pp 74–75.
- [8] Caruso, Adam: *Metropolis kurzusleírása, hozzáférhető: <<https://caruso.arch.ethz.ch/programme/hs-2013/studio/>> [utolsó belépés: 2018-06-30]*.
- [9] Herzog, Andreas: *Eine Fassade mit Facetten*, *Hochparterre*, Vol 27, No 4 (2014), pp 24–31.
- [10] Moravánszky, Akos – Hopfengärtner, Judith (ed): *Aldo Rossi und die Schweiz: Architektonische Wechselwirkungen*, GTA Verlag, Zürich 2011.
- [11] St John, Peter: *Building Design Magazine*, Issue 2008 (2012-04-05), pp 12–15.
- [12] Tschanz, Martin: *Alles analog oder was? Die Überwindung der konzeptarchitektur*, *TEC21* 38/2015, pp 22–27.
- [13] Tietz, Jürgen: *Sprudelnde Moderne?*, *Neue Zürcher Zeitung*, 2017-03-15.

A Bremer Punkt egyik első
mintaépülete

BREMER PUNKT

Új brémai szociális lakásépítési modell

Építész:
Giulia Andi,
Finn Geipel

Összetett jelenség a szociális lakásépítés világa, külső szemlélő számára úgy tűnhet, mintha egy leegyszerűsített, „olcsó” építéset volna. Közelebbről vizsgálva kirajzolódik, hogy mennyi ötlet, innováció, okos részletmegoldás jellemzi ezt a műfajt, ha értő kezekbe kerül. Ennek oka elsősorban abban rejlik, hogy a szociális lakásépítés nem piaci alapon szerveződik, a lakásokat nem értékesítésre, nem rövidtávú haszon realizálása érdekében építik, más mechanizmusok működnek.

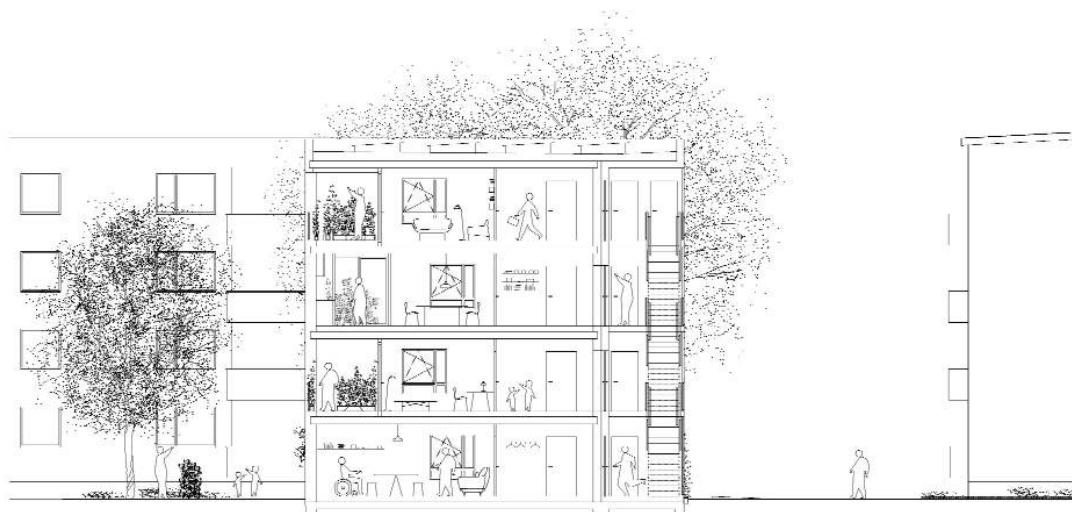
Társadalmi felelősségvállalásból épülnek, mely szerencsés esetben motiválja a folyamat összes résztvevőjét. Az építetők – hazai esetben önkormányzati, Brémában magán lakástársaság – rengeteg tapasztalattal rendelkeznek, számos építési folyamatot levezettek, nagy mennyiségű lakást kezelnek, a lakásigényléseken keresztül pe-

dig szinte mindent tudnak a bérlők szociális háttéréről. Ezekből az információkból nagyon célzott módon lehet programot alkotni, a meglévő lakásállomány hiányosságait kiegészíteni, a felmerülő igényekre reflektálni.

Tervezés szempontjából fontos, hogy a bérlakásjellegből adódóan az építetők hosszútávon tartják meg és fent az épületeket, ezért nem a beruházási költség minimalizálása az elsődleges cél, hanem sokkal inkább a tartós megoldások alkalmazása és a költséghatékony üzemeltetés elérése. Ez az egyik oka annak, hogy a szociális lakásépítés a hiedelmekkel ellentétben nem olcsó, nem egyfajta leegyszerűsített építéset.

Az építési költségek optimalizálása természetesen fontos, és jó pár egyéb korlátozó tényező játszik szerepet a terezés során. Mindezek azonban – számos más esethez

A mintaépületek metszete
forrás: LIN Architects Urbanists

haszonlón – egyben inspirálják is a jó tervezőket. A hatékony tér-, anyag- és energiafelhasználás gondolkodásra sarkallja az építészeket, és olyan kimagasló épületeket eredményez, ahol nem elsősorban esztétikai értékük a szembetűnő, inkább műszaki, szellemi, térhasználatbeli újításaik. Ilyen épület például az Archikon építésziroda 100 lakásos angyalöldi passzívháza [1] vagy a chilei Elemental iroda helyi adottságokra reflektáló bővíthető

lakásmodellje. Sajátos módon a szociális érzékenység, a szerteágazó megbízói tapasztalatok és a tervezői motiváció együttállásából következően válhat a szociális lakásépítés az innováció terepévé.

Bármennyire kiemelkedő épületek születnek építészeti szempontból, mégis megoszlanak a vélemények arról, hogy a lakhatás biztosítása milyen mértékben közösségi feladat a 21. században. Vannak országok (mint például

Pontszerű beépítés, kompakt tömeg, illeszkedés

Letisztult tömeg,
kortárs homlokzatképzés

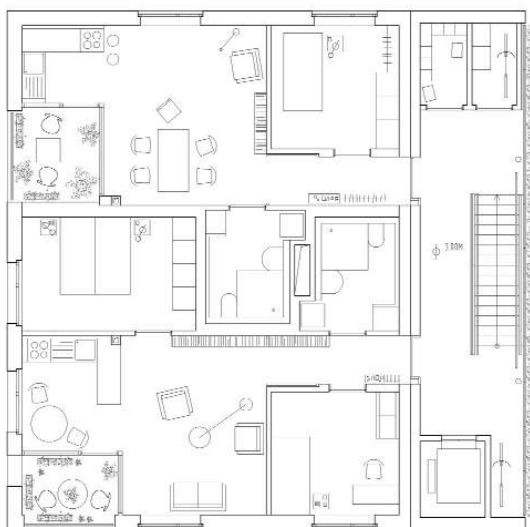
Hollandia), ahol a történeti hagyományokból adódóan a lakásállomány közel harmada szociális bérlakás, és vannak olyanok is – mint például hazánkban –, ahol a történeti, gazdasági, társadalmi körülmények következtében kevesebb, mint 4% ez az arány. [3] Azonban az biztos, hogy minden országban vannak olyan egyedi élethelyzetek, amikor az egyén nem tudja biztosítani magának a megfelelő lakhatást (például pályakezdők, fiatal családok, csonka családok, munkanélküliek, egyedülálló nyugdíjasok), ilyenkor egy szolidáris társadalomban szükségessé válik a közösség támogatása. A szociális lakások nem kínálnak mindenható és mindenre kiterjedő megoldást, de a számtalan más, lakhatást támogató elem között egyfajta társadalmi puffertérként szolgálnak a lakhatás terén.

Németországban a szociális lakások aránya 5%, ami nem sokkal több, mint itthon. Amiben azonban nagyon különbözik az ottani lakásállomány szerkezete, az a piaci bérlakások 55% feletti aránya. Más mechanizmusok

mozgatják a lakáspiacot, nagy az ország, nagy a belső mobilitás, sok a vendégmunkás, és nagy a bevándorlás is. A kétezres évek közepétől állandósult a lakáshiány az országban, és ez Brémában sincs máshogy. Az északnémet város legnagyobb lakástársasága, a 90 éves múltra visszatekintő, több mint 40 ezer lakást kezelő Gewoba 2011-ben új szemléletű építészeti tervpályázatot hirdetett. A pályázat célja olyan közepes léptékű bérházi modell kialakítása volt, amely pontszerűen elhelyezhető a meglévő alacsony, sűrű beépítés közé, változatosan ki tudja egészíteni a már adott, telepszerű lakókörnyezet lakásállományát, hosszútávú fenntarthatóságát pedig az alaprajzi flexibilitás és a kiemelkedő energiahatékonyság biztosítja.

A tervpályázatot a LIN Architekten Urbanisten [2] berlini irodája nyerte egy olyan tervvel, mely moduláris szerkesztésével, előregyártott faszervezetével a kiadott 14×14 méteres alaprajzi kontúron belül 22 különböző, 30–138 m² közötti lakástípust tudott felvonultatni. A pá-

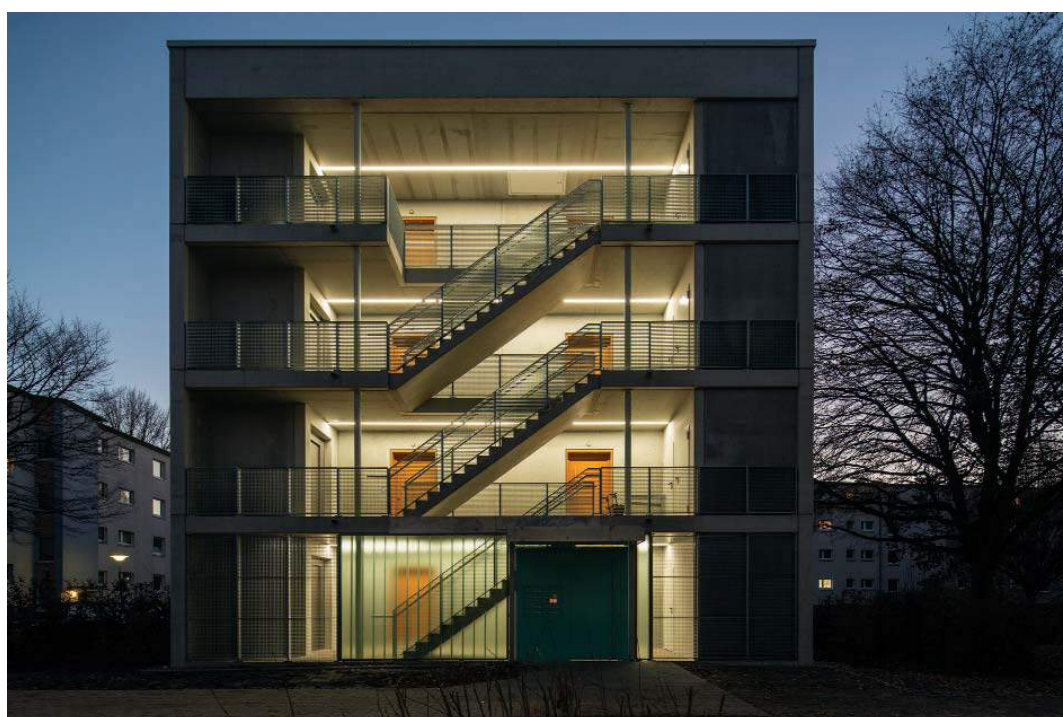
A mintaépületek általános alaprajza

A „továbbfejlesztett változat”
általános alaprajza

Az egyik mintaépület
szerkezetépítése 28 nap alatt
fotó: Gewoba

Az egyik mintaépület északi hom-
lokzata, termikus burkon kívüli
közlekedő- és merevítőmagja

lyázatot követően tavaly került sor az első három minta-épület kivitelezésére. A város különböző pontjain elhelyezett épületek kompakt tömege finoman illeszkedik a 1950-60-as években épült környezetbe, egyedül kortárs homlokzati osztásuk jelzi az időbeli hovatartozásukat. A pontszerű beépítés befogadható méretű épületeket eredményezett, nem követték el a szociális lakásépítések egyik általános hibáját, a léptéktévesztést. A túlzott hatékonyságra törekvő, hatalmas méretű házakat általában rengeteg lakás és sűrű alaprajzok jellemzik, összességében pedig a szociális problémák egy helyre történő koncentrálását eredményezik. A Bremer Punkt épületek ennek inkább az ellenkezői, akár pazarlónak is tűnhetnek a négyszintes, nyolc lakást magukba foglaló tömegek. A hatékonyság itt nem a léptékből ered, hanem a modularitásból, az előregyártott szerkezetek használatából, a típusterv jellegéből.

Másik általános hiba a lakásméretetek redukálása. Egy megbízó érthető módon minél több lakóegységet kíván megvalósítani az adott költségvetésből, és ez a szemlélet hosszú távon a teljes állományra kihat, túlsúlyt okozhat a lakhatási körülményeket okoz. Fontos, hogy egy adott épületen, beépítésen belül minél heterogénabb legyen a lakásállomány, ezáltal a bérlők összetétele is hasonlóan változatos legyen. Jelen esetben 44–58 m²-es lakások kialakítására került sor a széles alaprajzi változatok közül. A másfél, két és fél szobás lakások az egyedülállóktól az átlagos családméretig ki tudja szolgálni a szükségleteket, ezen felül azonban már nem. Jó lett volna egy-egy na-

gyobb lakást elhelyezni az alacsony jövedelmű nagycsaládok számára, akik az egyik igazi célcsoportja ennek a lakhatási módnak. A terv alaposságát és az eredeti célkitűzéseket látva csak bízhatunk benne, hogy a környező beépítéseken belül vannak nagyobb méretű lakások is.

A Bremer Punkt épületek esztétikai szempontból a kortárs építészet átlagát hozzák. Jó arányú tömeg, letisztult homlokzatképzés, néhol érdekes részletmegoldások és minőségi anyaghasználat. Az igazi értékük nem ebből ered, inkább a mögöttes gondolati és műszaki tartalom egymásra hatásából, ahogy a választott szerkezeti és alaprajzi rendszer egyszerre reflektál a modularitásra, a flexibilitásra és az optimális anyag-, tér-, munkaerő- és energiafelhasználásra. A mindössze 37 cm vastagságú teherhordó fa nagyelemeles falszerkezeti rendszer egyszerre hely- és anyagtakarékos, üzemből előregyártható, teljesíti a szigorú energetikai előírásokat, valamint alkalmas a belső tér rugalmas átalakítására. A könnyűszerkezetes függőleges térelhatároló szerkezeteknek nincs ugyan hőtároló képessége, ennek hiányát azonban – az adott éghajlati viszonyokon belül – ellensúlyozni tudják az alkalmazott előregyártott vasbeton födémpanellók. Az előregyártott szerkezetekből álló épületrész a termikus burkon belül helyezkedik el, melynek merevségét a burkon kívüli monolit vasbeton közlekedőmag biztosítja. Ez a fajta szerkezeti összetettség nem olvasható a homlokzatokon, a külső felületek egységesen fehér vakolt megjelenést kaptak csakúgy, mint a környező beépítés többi eleme.

**A feszes alaprajzot fellazító
üvegezett átmeneti tér**

Az illeszkedés nemcsak a házak felületképzésben jelenik meg, az új kompakt tömegek magasságukban is egyeznek a szomszédos beépítés többi részével. Az épületek négyszintes magasságából ered a 14×14 alaprajzi befoglaló méret, így jön létre az energetikailag legkedvezőbb lehűlő felület és fűtött térfogat arány. Az első három mintaépület kivitelezését követően több ponton módosították a típusterveket. A legszembetűnőbb a közlekedőmag helyzetének változása, a tömeg északi oldaláról az épület közepe felé forduló lépcsőház a termikus burkon belülré került, ezáltal jobban merevíti a könnyűszerkezetes épületrészeket, és szintenként eggyel több lakás feltárása biztosít lehetőséget. Megszűntek a fészes alaprajzokat fellazító üvegezett loggiák, melyek eddig kényes pozícióban helyezkedtek el az épület tömegén belül, de a termikus burkon kívül. A loggiák funkcionális szerepét az épületszerkezeti szempontból kevésbé összetett erkélyek vették át. A továbbfejlesztett változat energetikailag, illetve tartó- és épületszerkezeti szempontból kétségtelenül fejlődött, azonban építészeti szempontból pont azok az izgalmas téri situációk, részletmegoldások veszttek el, melyek eddig az épületek egyediségét adták, és ellensúlyozni tudták a kötöttségekből adódó letisztult karakterüket.

Az energiafelhasználás minimalizálása a szociális lakásépítés egyik kulcskérdésévé lépett elő. Általános esetben adott az optimális épületméret, az építetők ta-

pasztalat, a hosszútávú fenntartás igénye, ezáltal egy energetikailag hatékony, alacsony költségekkel üzemeltethető épület megvalósítása arányaiban nem jár sokkal nagyobb beruházási költséggel (ez a szemlélet vezetett az anyalföldi 100 lakásos passzív ház megszületéséhez is). Az energiafelhasználás minimalizálásán keresztül biztosíthatók a megfizethető üzemeltetési költségek az alacsonyjövedelmű bérlők számára. A brémai épületeknél is kulcsfontosságú az alacsony energiafelhasználás, a hatékony tömegképzés és épületszerkezeti megoldások alkalmazásával energiafelhasználásuk kevesebb mint 55%-a a követelményeknek.*

A Bremer Punkt mintaépületek jól mutatják, hogy milyen lehetőségek rejlenek a szociális lakhatás terén. Mi az az optimum, amit egy lakóépületnek ma tudnia kell. Semmi több, semmi öncélú építészeti vagy műszaki megoldás, semmi marketing, semmi felesleges. Szakmai szempontból a szociális lakásépítés lényege ebben rejlik, hogy egy olyan letisztult építészeti eredményez, ami mind esztétikai, mind műszaki, mind gondolkodásmódbeli tájékozódási pontként szolgálhat a szakma egyéb területei számára.

Szabó Dávid

Irodalom / References

- [1] Lamers, Emiel: „Passzív társasház: egy játékos komplexum”, *Metszet*, Vol7, No2 (2015), pp 20-29.
- [2] LIN Architects/Bremer Punkt [honlap], hozzáférhető: <www.lin-a.com/gallery/bremen-competition-lin-project-housing/bremer-punkt> utolsó belépés: [2018-07-17].
- [3] Pittini, Alice – Ghekiere, Laurent – Dijol, Julien – Kiss, Igor: 0, Brüsszel 2015.

* KfW Effizienzhaus 55 / EnEV 2014 Energetikai rendelet

Alaprajzi változatok

Építész: Giulia Andi, Finn Geipel (LIN Architects Urbanists, Berlin; Kahrs Architekten, Bréma)

Megbízó: Corinna Bühring (Gewoba Aktiengesellschaft Wohnen und Bauen)

Statika: Pirmin Jung Ingenieure, Sinzig

Energetika: Kahrs Architekten/EKM Partner, Bremen

Tájépítészet: Atelier Schreckenber, Bremen

Tűzvédelem: Dehne, Kruse Brandschutzingenieure, Gifhorn

Fotó: Nikolai Wolff

A tojásdad „vitorlát” Madrid
külvárosában húzták fel

VITORLA? SZŐNYEG? KERT? NAP!? TEVE?!?

BBVA székház, Madrid

Építész:
Jacques
Herzog,
Pierre de
Meuron,
Christine
Binswanger,
David Koch

A mediterrán irodáknak ad új viszonyítási alapot Jacques Herzog és Pierre de Meuron új irodaháza. Számkra viszont legalább ennyire érdekes lehet a városi peremvidékekre tervezés mikéntje.

2008-ban a pályázati tervük kapcsán a telket „minőség nélküli helyszínné”, „sivatagszerű helynek” nevezték Herzogék. Később kicsit finomabban fogalmaztak, „Madrid északi peremének” nevezve a helyet. Valóban nem a központban van a helyszín, de azért metróval, illetve annak egyik (félleg metró-félleg villamos, „Metro Ligeró”) oldaljárataival könnyen elérhető. Eredetileg nyolc félkész, illetve félbehagyott irodaépület állt a hatalmas, százezer négyzetméteres földdarabon (a válság elején jártunk), mely az egyik autópályától a másik főútig húzódik majdnem háromszáz méter hosszon. Az alap gondolat az volt, hogy építsünk egy alacsony „várost”, melynek alig háromszintes épületei „szőnyegként” terülnek el, követve a terep lejtését, „mint egy arab kisváros”. A „szőnyegből” kivágott, élére állított, százméte-

res korong lesz az épület ikonja –, végtére is Spanyolország második legnagyobb bankjának székházáról van szó! Eredetileg 2013-ra tervezték a befejezést (de hát láttunk már elhúzódozó Herzog & de Meuron-házat, gondoljunk csak az Elbphilharmonie hétéves késésére és tízszeres költségére! [1]), ám végül 2015 végén, 2016 elején vehették birtokba a bankárok a házat, a mellette álló bölcsődével és sportközponttal együtt.

Azok a fránya metaforák!

Viszont ennyi idő alatt az eredeti, szőnyeggel, koronggal kapcsolatos szóképek is folyamatosan fejlődtek: előbb napkorongnak keresztelték a toronyépületet, majd az arab kisváros helyett inkább kertként aposztrofálták a vízszintes szárnyakat. Mire megépült, hivatalosan „La Vela”, azaz vitorla lett a 19 szintes magasház, és „Cuidad BBVA”, azaz BBVA Város a projekt egésze. Kissé pikírten megkérdezhetnénk, hogy most akkor a szőnyegnek van-e vitorlája. (Ami az arab konnotációban akár re-

A lepenyépület sokkal nagyobb,
mint a torony, és a fehér árnyékolók
dominálják

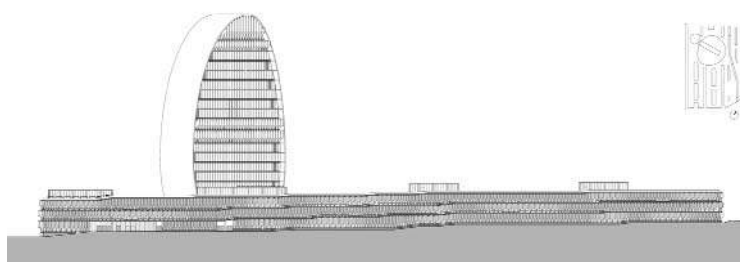
Építész: Jacques Herzog, Pierre de Meuron, Christine Binswanger, David Koch

Építész munkatársak: Nuno Ravara, Miquel Rodríguez, Stefan Goeddertz, Benito Blanco, Alexander Franz, Mónica Ors, Thomas de Vries, Alexa Nürnberger, Xavier Molina, Enrique Peláez, Nuria Tejerina, Manuel Villanueva, Ainoa Prats, Fernando Alonso, Joana Anes, Edyta Augustynowicz, Tiago Baldaque, Lucia Bentue, Abel Blancas, Ignacio Cabezas, Aurélien Caetano, Sergio Cobos, Soohyun Chang, Miguel Chaves, Marta Colón de Carvajal, Massimo Corradi, Pastora Coter, Miquel

pülő szőnyeg is lehet...) Vagy esetleg a vitorla egy tutaj-hoz kapcsolódik? (Jellegében ez akár stimmelne is...) A választ nem tudjuk, de ha a helyszín egy sivatag, akkor a tutaj legfeljebb a sivatag hajója, a tevé lehetne... Így összeállna a repülő szőnyegen a lenyugvó napba vitorlázó tevé teljes képzavara. Amit akár meg is lehetne rajzolni karikatúráként... Talán jobb lenne csínján bánni a metaforákkal, hiszen ez az épület leginkább semmire nem hasonlít, csak önmagára.

Azért ez egy zseniális épület

Sivatag ide vagy oda, az épület ugyan elzárkózik a környezetétől (és valóban, az itt-ott épülő vagy már elkészült közepes minőségű, ötszintes lakóházakhoz nincs is miért kapcsolódnia, több telek pedig még beépítésre vár), viszont nagyon is figyelembe veszi az éghajlatot. Sorolhatnánk a zöld megoldásokat a zöldtetőtől (ott jártunkkor tényleg zöldelt) a víztakarékosságon át a geotermikus hőtermelésig [2], de elég azt tudni róla, hogy LEED Gold minősítésű. Látható és építészeti elemmé emelt eszközök a homlokzatokat borító, jellegzetes alakú, változatos méretű árnyékolók. Elsőre betonelemnek gondolná őket a modern épületeken szocializálódott halandó, de a kopogtatás során hallatott kongó hangból mégis rá lehet jönni, hogy üvegszálas műanyagból készültek. Ott mocorog a kisördög az emberben: mit ér egy ilyen, ráadásul alul rendre megkurtított „zászló” a pusztító spanyol napsütés ellen? Nagyon is sokat, mert hozzá tartozik a kiugró födémlemez: a napközbeni magas napállásnál a födém árnyékol, míg az e tájon igen perzselő reggeli vagy esti nap ellen a „zászló” véd. (Mivel a homlokzatokat csak nyugat vagy kelet felől érheti

nap, elég egy irányból védekezni). A helyszínen úgy tapasztaltuk: jól működik az árnyékolás, és az elegáns, üvegfalás irodaház-jelleg sem sérül. Zseniális megoldás.

A szűk belső utcákon, passzázsokon már nincsenek „zászlók”, itt elég a kiugró födém is, hiszen alacsony napállásnál nem süt be a nap. Hasonlóan átöblítődő tereket persze a braziliai Arena de Morron [3] is láttunk már Herzogéktól. (Igaz, azt egy évvel később tervezték, mint ezt, csak előbb lett kész). Érdekes viszont, hogy a

A metszeten jól látszik, ahogy szőnyegként követi a tereplejtést az épület

A fehér lamellák fixek, de változatos méretűek

Del Río, Dorothée Dietz, Aurelio Dorronsoro, Margaux Eyssette, Salvora Feliz, Cristina Fernández, Daniel Fernández, Alfonso García, Patricia García, Cristina Génova, Silvia Gil, Jorge Gomendio, Juan Manuel Gómez, Juan José González-Castellón, Ulrich Grenz, Hendrik Gruss, Paz Gutiérrez Plaza, Carsten Happel, Guillaume Henry, Pasqual Herrero, Carlos Higinio Esteban, Dara Huang, Diana-Ionela Toader, Esther Jiménez, Vasilis Kalisperakis, Hyunseok Kang, Yuichi Kodai, Isabel Labrador, Lorenz Lachauer, Sophia Lau, Monica Leung, Christina Liao, Cristina Liminana, Jorge López, Khaled Malas, Sara Martínez, Aram Mooradian, Natalia Miralles, Argel Padilla, Svetlin Peev, Pedro Pena Jurado, Simon Pillet, Tomas Pineda, Pedro Polónia, Maki Portilla-Kawamura, Jaume Prieto, Tosca Salinas, Marc Schmidt, Alexandra Schmitz, Ursula Schneider, Mónica Sedano, Nicola Shunter, Kai Strehlke, Günter Schwob, Carlos Terriente, Carlos Viladoms, Raúl Torres Martín

Építető: BBVA – Banco Bilbao Vizcaya Argentaria S.A.

Építész partner irodák: CBRE FM Arquitectos, Ortiz y León Arquitectos

Generáltervező: UTE Nueva Sede BBVA

Árszakértő: Drees & Sommer S.L., Integral S.A.

Elektromos terv és gépészet:

Arup, Grupo JG, Estudio PVI

Kertészet: Vogt, Benavidez Laperche, Phares

Statika: Arup, Boma S.L., INES

Várostervezés: Ezquiaga S.L

Akuszтика: Estudi Acústic Higini Arau

Épületfizika: TransSolar Energietechnik GmbH, Arup

Konyhatechnológia: Dimasa

Homlokzatterv: Arup, Enar S.L.

Az egyik „utca” bejárata

toronyháznál – alias korong, alias vitorla – sem készült árnyékolás, csak a pontosan délre tájolt hátsó homlokzat néhány szintjére kerültek fel az inkább jelzésszerű „zászlók”, amelyek a déli homlokzaton nem igazán hatékonyak. Az üvegek hővédő, szelektív változatok – de a madridi éghajlaton aligha tekinthető zöld megoldásnak az üveghomlokzat. A toronyház esetében a banki repre-

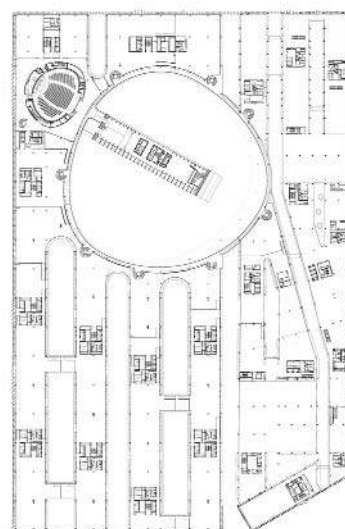
Az irodák belsőépítészete a SOM munkája

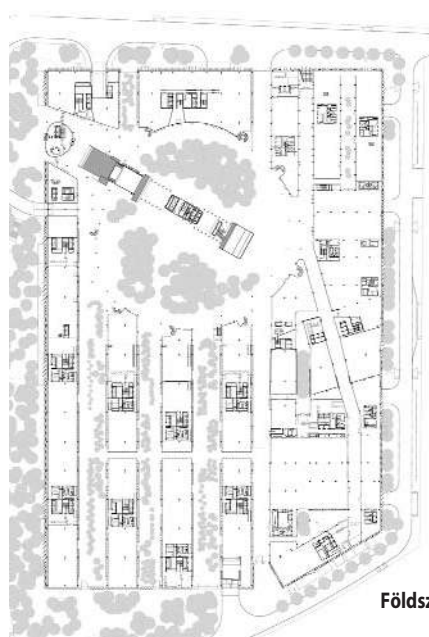
zentációs igény legyűrte a környezettudatosságot. Talán ennyi belefér, az épület több tízezer négyzetméteres homlokzatainak ez csak néhány ezer négyzetméteres része.

Belső terek, irodák, egyebek

Az épület kapcsán Schreck Ákos kiemeli: „A háromszintes épületek teljes átláthatósága és a lépcsők használatát támogató kialakítás megteremtí a közösség érzetét, és elősegíti a kommunikációt. A felállított korong és a szövetből kivágott üres helye, a fákkal beültetett központi tér segítik az együttesen belüli tájékozódást, a kisméretű

Emeleti alaprajz

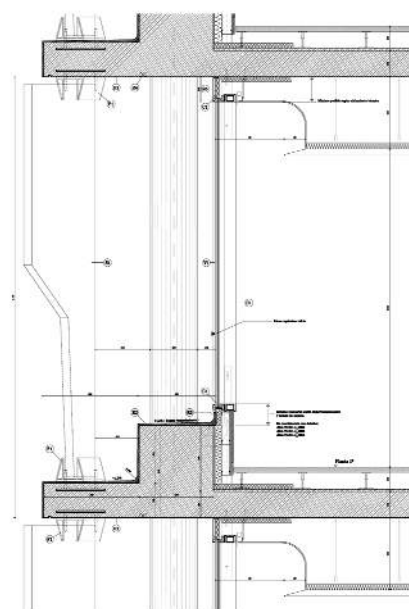

Földszinti alaprajz

egységek pedig lehetővé teszik a dolgozók azonosulását a csoportjukkal. A tervezés figyelembe veszi a technológiai és társadalmi változásokból eredő igényeket, és lehetővé teszi az épületszervek átalakulását.” [4] Sajnos az irodákba nem tudunk benézni, de a lépcsőző belső tér

A torony déli homlokzatán is megjelenik jelzésszerűen az árnyékolás

Végül

A Herzog & de Meuron irodától megszokhattuk, hogy minden projektjük más, és minden esetben előlről kezdik a tervezést. A „semmi közepére” tervezett projektjeinknél pontosabban látjuk, mi az építész saját gondolata, hiszen nincs környezet, amihez igazodjon. Ilyen volt a Milánói Expó – sajnos elvetélt – telepítési terve [5], és ilyen ez is: pontosan látjuk benne, mi fontos szerintük egy hatalmas mediterrán irodakomplexumban. Érdemes odafigyelni rá.

Csanády Pál

és az egyes szintekre telepített egy-egy munkacsoport remélhetőleg beváltja a hozzá fűzött reményeket. A belső építészet egyébként a SOM munkája, és a dolgozók közérzetét biztosan javítja, hogy több étterem, kávézó, patika, bolt is található a „városban”. Végül is hatezer jól szituált dolgozó már eltart néhány szolgáltatóhelyet, és nyilván kényelmes, hogy minden közel van. Madridban ugyan nem tartanak sziesztát, de azért az ebédszünet bőséges, és az is kellemes, ha este, munka után a dolgozó beugorhat még a kisboltba, hogy utána a kocsijába ülve egyenesen hazamehessen. Mert ugyan a cég új metrómegállót, a buszok jobb eléréséhez gyalogoshidat, zuhanyzóval ellátott, 375 férőhelyes biciklitárolót is építtetett (amiért mobilitási díjat is nyert), az épület körül mégis rengeteg banki dolgozó parkol: a parkolássegítő és a parkolóhelyek megosztását segítő app ellenére sem elég a 3000 férőhelyes mélygarázs. Vagyis a többség autózik.

Biztonságtechnika: SMDOS

Közlekedés: Karajan Ing.

Tűzvédelem: Arup, Estudi GL

Fotó: BBVA, szerző

A homlokzati részleten jól látszik a kiugró fűdémlemez, és hogy ezen az éghajlaton a hőszigetelési igények mások

Irodalom / References

- [1] Szépvölgyi, Viktória: Tényleg hallani minden hibát! – Elbphilharmonie, Hamburg, *Metszet* Vol 8, No 4 (2017/4) pp 18-23.
- [2] Musante, Guido: Green Projects – Seven Ideas for Sustainability, *Domus*, No 922, (02/2009) pp 18-22.
- [3] Katona, Vilmos: Közösségformáló erő – Arena do Morro, Natal, Brazília, *Metszet* Vol 5, No 6 (2014/6) pp 18-21.
- [4] Schreck, Ákos: Nem befejezett tervezés – DLA értekezés [kézirat], Budapest, 2017, pp 68-69, hozzáférhető: <<http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/1552-20170915-schreck-akos-dla-disszertacio.pdf>> [utolsó belépés: 2018-07-05].
- [5] Csanády, Pál: Herzog és a lassúság – Slow food pavilon, *Metszet* Vol 6, No 4 (2015/4) pp 28-31.

Az egyik belső utca éjszakai fényben

Egy belső utcára néző tárgyaló

Nézet a Rozsnyay utca felől. Az első épület a jobb oldali tömb volt, amelyet még a harmincas években építettek. A Tokár György tervei szerint végzett felújítás és bővítés eredményeként jön létre a Lomb utcáig futó tömbszakasz, amelynek tetején egy statikai bravúrral lógott multifunkcionális terem látható

A SZOC-TECHTŐL A KERÁMIAPÁNCÉLIG

A Láng Művelődési Ház átalakítása Angyalföldön

A 17. század végén egy Pierre Fermat nevű matematikus azt találta írni Diophantos Arithmetica című könyvének 85. oldalszélére, hogy „Lehetetlen egy köbszámot felírni két köbszám összegeként, vagy egy negyedik hatványt felírni két negyedik hatvány összegeként, általában lehetetlen bármely magasabb hatványt felírni két ugyanolyan hatvány összegeként...” [2]

Fermat annak sejtését fogalmazta meg, hogy az $a^n + b^n = c^n$ képlet csak a Pitagorasz-tétel – vagyis a négyzet-számok esetében igaz.

A tételt azonban követte még egy félmondat, amely így szólt: „Igazán csodálatos bizonyítást találtam erre a tételre. A margó azonban túlságosan keskeny, semhogy ideírhatnám.”

A matematikusokat évszázadokon keresztül irritálta Fermat nagyképsége és közel háromszáz év telt el, mire Andrew Wiles 1995-ben, hétévnyi, titokban végzett munka után bebizonyította a sejtést. Mondanom sem kell, hatalmas apparátus működtetésével, úgy, hogy a matematika addig távoli területeit kötötte össze egymással. A bizonyítás több mint száz oldal volt.

Hogy mi köze mindennek a két rendkívül tehetséges fiatal tervezőhöz, Törös Ágneshez és Dobos Bence Lászlóhoz és az angyalföldi felújításhoz, arról még lesz szó.

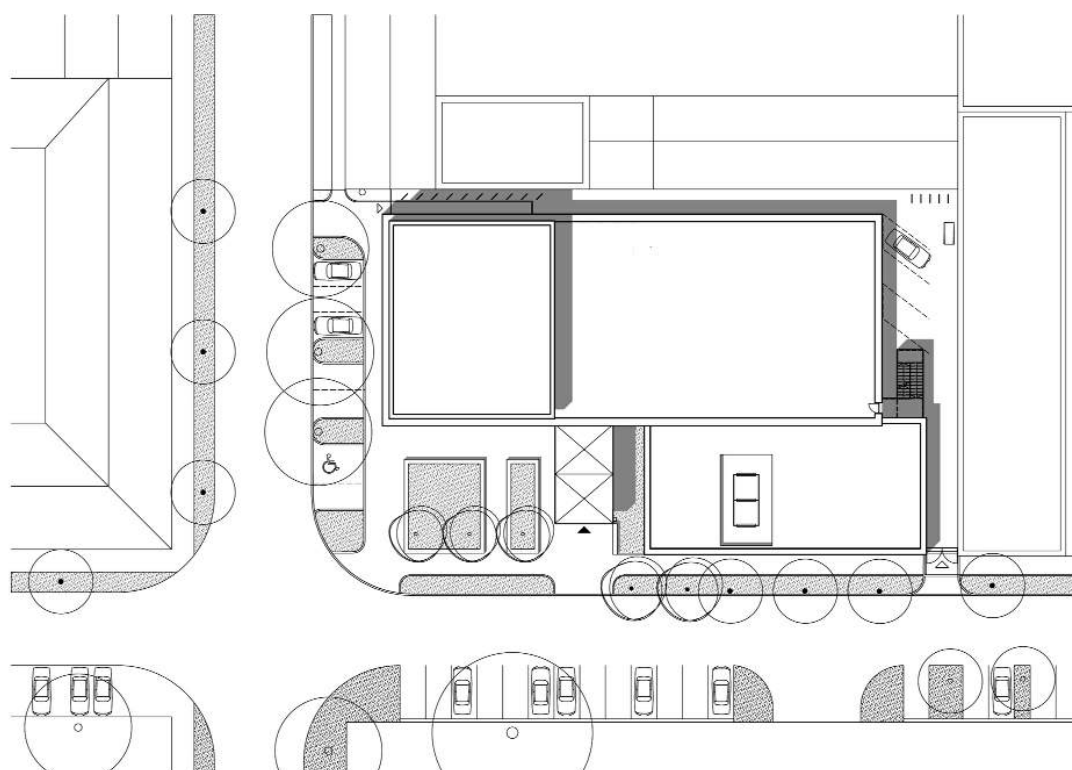
Az Angyalföldi Polgármesteri Hivatal 2003-as bővítését követve, tucatnyi épület (köztük a Láng Vasas sporttelepének fejlesztése Vadász Bencétől vagy az Archikon díjnyertes óvodái) illusztrálja azokat a sziszte-

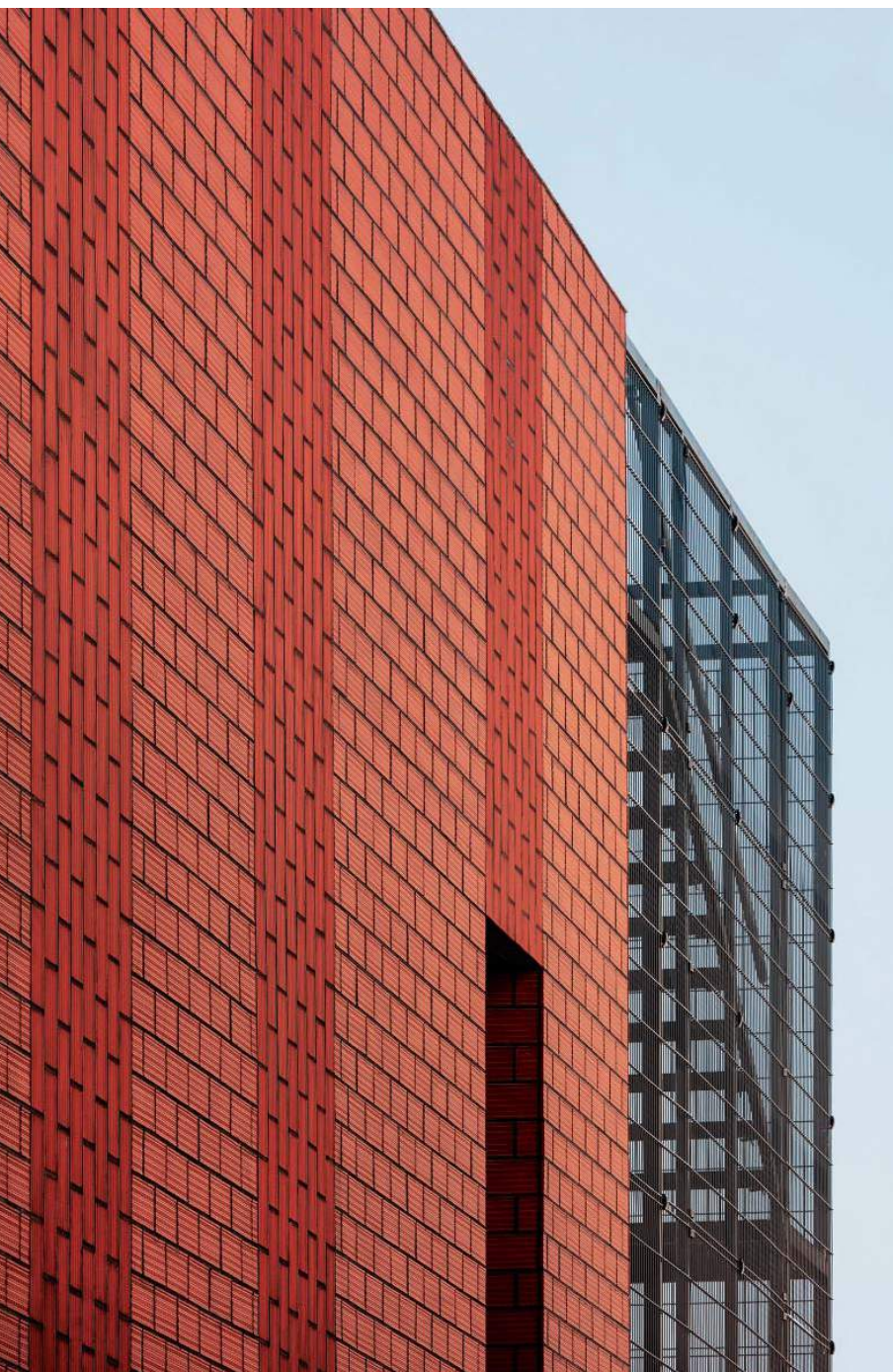
A hátsó kertben a menekülőlépcső. Szép ötlet a kerámiapáncél, amelyen a ragasztás irányának megváltoztatása válik motívumképzővé az ablakoknál. Különösen az oldalhomlokzaton bukik ki, hogy a díszítmény mögé nem minden esetben sikerül tektonikai indokot rendelni

Építész:
Törös Ágnes,
Dobos Bence,
Nagy Csaba,
Pólus Károly

Helyszínrajz, az eredeti beépítési kontúr megtartásával

**Oldalhomlokzat
a menekülőlépcsővel**

**Az északi téglaeexpresszionizmust
idéző részletek a kavicsbeton-panel
szerkezetű blokk kerámiapáncélján**
(belső kép)

matikusan szervezett közberuházásokat, amelyek a 2000-es évek építési boomját kísérték a kerületben. Ez a stratégia nem csak a helyi közösséget próbálta kárpótolni a kerületben zajló brutális dzsentrifikációért, a Váci úti irodakanyonért és általában a topográfiai adottságok kizsigereléséért, hanem – különösen ilyen mennyiségben – már képesnek bizonyultak arra, hogy felskicceljenek bizonyos helyi identitásokat is. Ez az azonosságtudat éppúgy táplálkozik a történelmi munkáshagyományokból, mint a helyi sportéletből, és éppúgy nem lehet a füstölő gyárkémények ikonjába zárni, mint ahogy nem lehet híres focistaportrékkal lepecsételni. Ettől függetlenül: kontúrozhatók még azok a társadalmi csoportok, amelyek dolgoznak, mint ahogy azok is, akik a Vasason

keresztül is kötődnek a félprofesszionális sportszabad-idő-eltöltéshez. A két tevékenység érdekes módon a klubok heterotópiáján keresztül kapcsolódik egymáshoz. Egyik oldalon a művelődési ház, a másikon pedig a sportklub; az egyik a lélek, a másik a test számára emelt templom. Mi több, szociális csomópontok, amelyek a mai napig sikerrel horgolják a kerület közösségi szövetét.

Mindkettőnek gazdag hagyományai vannak a kerületben: az Archikon tervei szerint valósult meg a József Attila Művelődési Ház [3] átalakítása és a Sportközpont [4] felépítése 2006-ban. Ebből az időszakból ered a Láng Művelődési Központ korszerűsítésére vonatkozó megbízás is, amelynek munkáival 2005 végén kereste meg a céget az Önkormányzat. Az első tervváltozatok a részleges megtartás mellett a teljes átalakítást tűzték célul. Új épületvolumen született volna új megjelenéssel és belső kapcsolatokkal. A 2008-as tervváltozat már a teljes bontás mellett érvelt, csak hogy a környék szabályozási

terve az irodaházakra volt optimalizálva. Ez a telek maximális beépítését és legalább tizenhárom méter magas épülettömböt vizionált, amely egész egyszerűen túl nagy volt ahhoz, hogy értelmesen meg lehessen tölteni a funkciókkal. Közben a válság is beütött. A terv 2015-ben éledt fel Csipkerózsika-álmából és megváltozott programmal, új költségvetéssel indult újra a projekt. Szeptemberre a bontásos átalakítás szellemében készültek el az engedélyezési tervek. A belsőépítészeti kiviteli tervek készítése közben csatlakozott a projekthez két fiatal építész, a MOMÉ-n végzett Törös Ágnes és Dobos Bence László, akik a rajzokra pillantva felvetették, hogy megfontolandó lenne a belsőben méginkább a rekonstrukcióban gondolkodni, hisz olyan anyaghasználati kvalitások

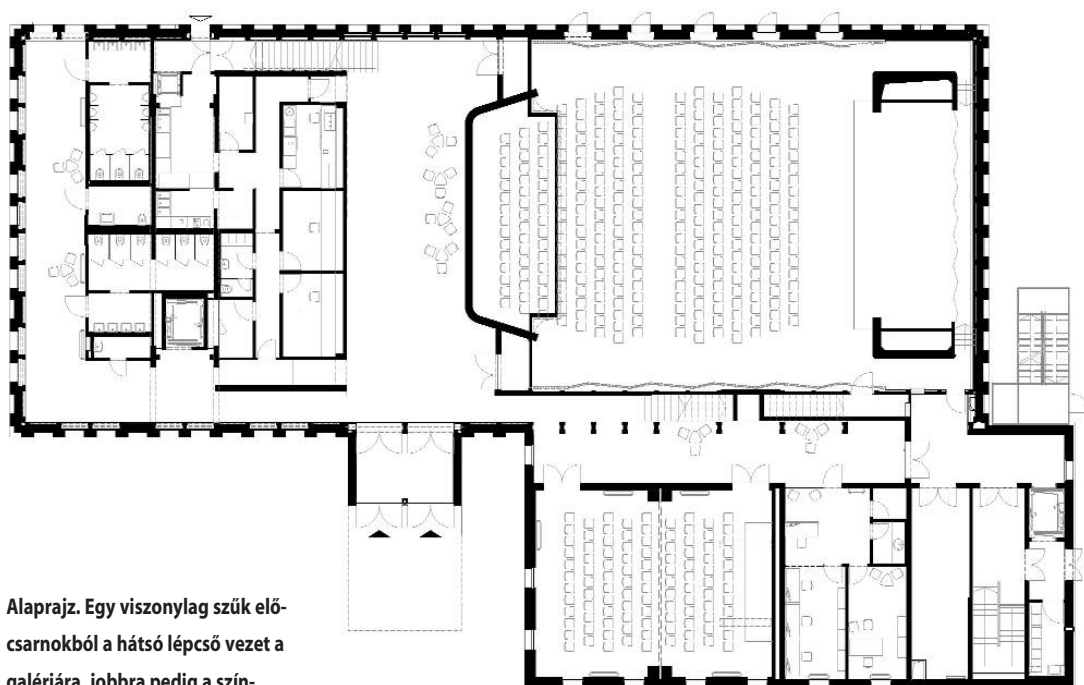
Eredeti állapotában is remek akusztikájú színházterem. A falburkolat eredeti, egy maróson átengedve újítták fel a régi elemeket

jelennek meg az enteriőrben (nyerstégla színházfal, stokkolt beton falpanelek), amelyeket elképzelhetetlen lenne egy új változatban megépíteni. Annak érdekében, hogy legalább maguk előtt igazolják ötletüket, Törös Ágnes és Dobos Bence László ellátogattak az épület átalakítása előtt rendezett utolsó nyugdíjas buliba. A hangulat, a miliő, a felvonuló szépkorúak viszonya a mulatsághoz és a múlthoz – ahogy belakták és használták a régi tereket – letaglózó élmény volt a fiatalok számára. A dínomdánom végén meggyőződésük lett, hogy helyesen dön-

töttek akkor, amikor a ház minél több eredeti elemének megtartására voksoltak.

Az épület tervezés- és használatstörténete a harmincas évekre nyúlik vissza. 1911-ben alapították meg a Láng Gépgyár Rt-t, amelyen belül 1929-ben szerveződött meg a Tisztviselői Dalkör. Utóbbinak akkor lett végleges helye, amikor a gyári tisztviselői sportkör tevékenységének részeként a 30-as évek végén felépült a tornateremből kialakított Láng Kultúrház. Az épület a Rozsnyay utcában állt, nem messze a Lomb utcai saroktól. Részben

Alaprajz. Egy viszonylag szűk előcsarnokból a hátsó lépcső vezet a galériára, jobbra pedig a színházterembe vezető ajtók nyílnak

Építész: Nagy Csaba, Pólus Károly, Dobos Bence László, Törös Ágnes, Benedek Botond, Mészáros Eszter, Várhidi Bence (Archikon)

Építtető: Budapest Főváros XIII. Kerületi Önkormányzat

Statika: Pintér Tibor (Éki Terv Kft.)

Épületgépészet: Sor Zoltán, Fenyvesi Péter (PHQ Kft.)

Elektromosság: Rajkai Ferenc, Komlósi Tibor (Hungaroproject Mérnökiroda Kft.)

Tűzvédelem: Decsi György, Győri Melinda Írisz (Fireeng Kft.)

Tájépítészet: Mohácsi Sándor (S73 Kft.)

Felvonóterv: Nagy Sándor
Forgalomtechnika: Kertesi Géza
(Metróber Tervező és Tanácsadó Kft.)

Környezetvédelem: Csott Róbert ('95 Apszis Bt.)

Teremakusztika, zajvédelem: Borsiné Arató Éva, Borsi Gergely (Arató Akusztikai Kft.)

Generálkivitelező: Nimród Bau Kft.

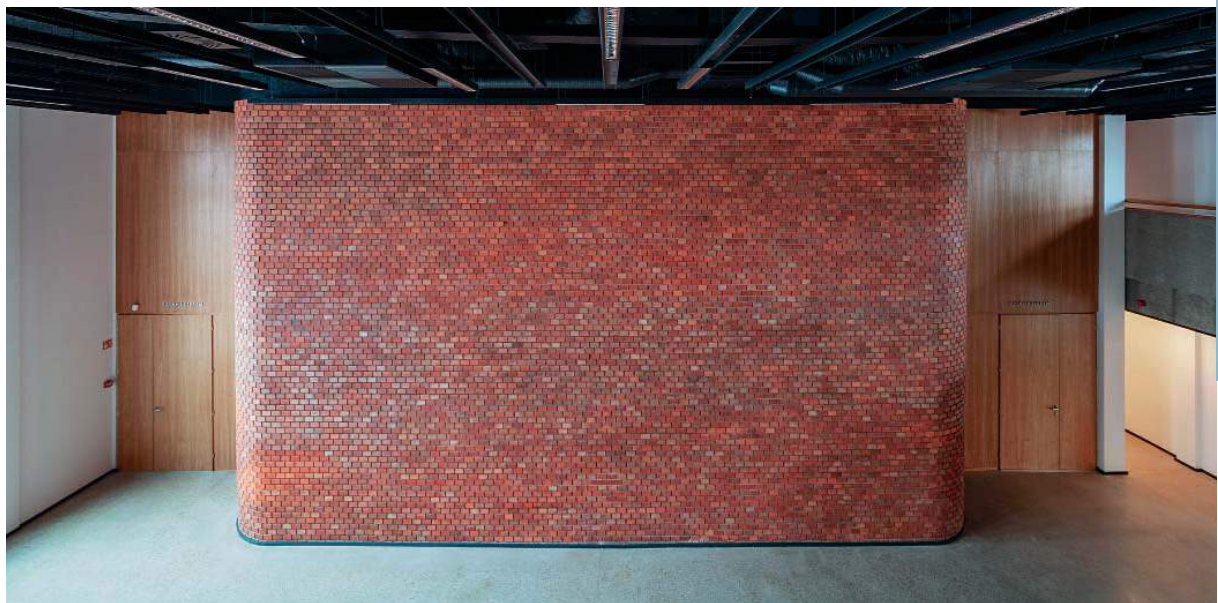
Eredeti tervezők (1970): Tokár György építész, Gnädig Miklós mérnök, statikus

Fotó: Bujnovszky Tamás

alápincézett, egyemeletes, pillérvázazás ház volt ez magas-tetővel és szerény architektúrával. Első átalakítására 1958-ban került sor. Az tervrajzok szerint az emeletre került a klubterem a színpaddal és a ruhatárral, a földszintre pedig a konyha két kisteremmel és az öltözőkkel. Az épületet ekkoriban a telek belseje felől, a Lomb utcai oldalon lévő teraszról közelítették meg. A kádári konszolidáció részeként és az új gazdasági mechanizmus eredményeként fellendülő szabadidő-kultúra azonban olyan igényeket teremtett, amelyeket a rendelkezésre álló épületállomány már tíz évvel később sem tudott kielégíteni. 1968-ban két évre ismét bezárt a művelődési ház. A fejé-épület kivételével az összes egyéb bővítményt elbontották és Tokár György tervei szerint építették fel a Rozsnyay úti blokk mögé illesztett, Lomb utcáig futó szoc-tech tömeget. A bővítmény belső részében alakították ki a színházat, a Lomb utcai épületszárnyban pedig a termeket és az előcsarnokot. A ház statikusa Gnädig Miklós volt, aki a bővítmény Lomb utcai szakaszára tett multifunkcionális termet kisebb statikai bravúrként lógatta vissza a középre tett pillérekről. A régi fejé-épület egységes mezőtűri téglaburkolatot kapott, de megjelent

bejárati előtető 2002-es installálását leszámítva az Archikon megjelenéséig úgy is hagyták.

Törös Ágnes és Dobos Bence László különös érzékenységgel fordult az emlékezet eme vakfoltján (Jan Assmannal [1] szólva mozgó kulturális hasadékaiban) rejtező architektúra felé. Tisztában voltak azzal, hogy kívülről az eredeti anyagszerűség a hővédelmi előírások miatt sem fenntartható, úgy vélték viszont, hogy megőrizhető az épület plaszticitása. Radikális döntéssel a hőszigetelések beépítése után olyan kerámiapáncéllal vették körbe a házat, amely – akárha egy nyomtatóból jött volna ki – egyszerre csendesíti a tömeg additivitását és hangsúlyozza ezzel szoborszerűségét. A választott anyag a kifelé fordított padlóburkoló téglacsempe lett, amely markáns vörösével leginkább az északi téglá-expresszionizmus környékére pozicionálja a végeredményt. A belső megannyi kecses mozdulattal a meglévő anyagszerűségeket hangsúlyozza, a toldások pedig – költőien szép gondolattal – a jelen anyagszerűtlenségét nyomatékosítják. Régen téglá és stokkolt beton; ma festék és heraklit. Koravén tisztelgés Tokár György felé; csendes, már-már elégikus lemondás a múlt lehetőségeiről.

A színházterem téglaburkolata az előcsarnok galériájáról. Jobbra, már a képsíkon kívül a bejárat

ez az anyag az előcsarnok falán is. Az előcsarnokból nyíló galériára került a lapolvasó, a mellvédekre stokkolt betonlapokat akasztottak. Az új szárny – mint látható – önmagában is additív volt, de hasonló mellérendeléssel csatlakozott a régi fejé-épülethez is. Az anyagok még inkább hangsúlyozták az egyes elemek különállóságát. A Lomb utcai tornyon valamiféle függőfal-imitáció jelent meg, a posztamenséül szánt hosszanti tömeg szerkezeteként pedig előregyártott kavicsbeton paneleket választottak, egyszerre valósítva meg a szocialista technológizmus (szoc-tech) ábrándját és vetítve előre a paneltelepek rémálmát. A házat 1970 januárjában adták át, és a

Mely lehetőségek meglepően jó minőségű gépészetet és akusztikát teremtettek.

A színházterem falain csak picit kellett húzni, hogy megszűnjön az interferencia; a hangterelő faburkolat elemeit elegendő volt egy maróson átnyomni, hogy azokat ismét a helyükre lehessen csavarozni. Visszafo- gott beavatkozások jellemzik az újrakepített fejé-épület te- reit is: a Dalárda próbatermei és a szakköri helyiségek egyöntetűen feketére festett heraklitburkolatot kaptak, jó atmoszférájú hangtereket teremtve az egyes szobák- ban. Meggyőződésem ugyanakkor, hogy Törös Ágnes és Dobos Bence László félúton rendre elbonyolódna a sa-

Az előcsarnokon és a színháztermen keresztül felvett metszet jól mutatja a térszerkezetet, amely a tetőn is folytatódott volna, ám a teraszt biztonsági okok miatt nem lehetett a felújítás után megnyitni

ját maguk által felállított játékszabályokban. Lehetne ennek példáit sorolni, „a margó azonban túlságosan keskeny, semhogy ideírhatnám.” *

Kivételes alkalom az, ha egy kritikus egy induló karrier első állomásával találkozhat, emeli ennek tétjét, ha az alkotó – szegről-végről – egy ideig még a recenzens tanítványa is volt. Raison d'être-je ugyanis egy rendkívül tiszteletreméltó építészszeretet, amely elegendő időt ad magának arra, hogy a vakfoltra száműzött tárgyakban is fellelje a szépség kisdéd nyomait. Olyan gyakorlat ez, amely méltó Janáky István örökségéhez, és azt kell mondanom, hogy méltó a két Archikon-főnök, Nagy Csaba és Pólus Károly eleganciájához is, amellyel engedték ezt az irodán belüli megújítást.

Wesselényi-Garay Andor

Anyagtalan felületek. A belsőben még érzékelhető az előregyártott panelek struktúrája. Az új kiegészítések feketére festett heraklitburkolatot kaptak

Irodalom / References

- [1] Assmann, Jan: „Cultural and Communicative Memory”, in Astrid Erll, Ansgar Nünning (eds): *Cultural Memory Studies: An International, and Interdisciplinary Handbook*, Berlin, New York 2008, pp 109–118.
- [2] Singh, Simon: *A nagy Fermat-sejtés*, Park Könyvkiadó, Budapest, 1998.
- [3] Wesselényi-Garay, Andor: „Rákosi-ról és az elszalasztott argumentumról az elefánt kapcsán – Az angalföldi József Attila Művelődési Központ rekonstrukciója”, *Alaprajz*, Vol14, No 2 (2007), pp 42–45.
- [4] Wesselényi-Garay, Andor: „Újratöltött modernizmus – Sportcentrum, Angalföld”, *Alaprajz*, Vol14, No 3 (2007), pp 34–37.

* Húzó a csempenyomatott tömeg ötlete, mégsem állják meg, hogy az egykori pillérek helyét ne hangsúlyozzák a burkolat irányváltásával: minnek, amikor ehelyütt nem a tektonikai rendet, hanem a szoborjellegűt kellett volna kiemelni. Nem a felületek kommunikatív megszólaltatása, hanem a forma és az általa vetett árnyék hangsúlyozása lett volna a cél. Megejtően szép a belsőben az anyagszerűtlen felületek tézisgondolata, mégis csorbul azzal, hogy az előcsarnok mennyezete nyitva marad – felület helyett rendetlen térhelyzetet létrehozva.

Több mint bölcs annak belátása, hogy Gnädig Gábor már-már kéjelgő statikai ötletét be kellene mutatni a belsőben is, mégis, a függesztett tömegre utaló gerendarajzolat elvész a fekete szín masszájában és az azt feloldó gépészvezeték-káoszban.

Fontosabb, a működést érintő kérdésnek tartom, hogy a ház nem foglalkozik a közterületi kapcsolataival. A Lomb utcai sarkon már az 1968-as bővítéssel kialakult egy átmeneti tér, amelyet most a művelődési házhoz lehetett volna csatolni. Létrejöhett volna ezzel egy kis piazza, amelyen két tánc között hűsölhettek volna a nyugdíjasok, bandázhattak volna a fiatalok.

AZ IPAR HAGYOMÁNYA: TERET ADNI A SZAKMAGYAKORLÁSNAK

Építész:
Csomay
Zsófia és
Németh
Tamás

A MOME új épülete

Az elmúlt két évtizedben a Magyar Iparművészeti Egyetem több lépcsőfokon keresztül átalakulásnak indult, Moholy-Nagy Művészeti Egyetemmé vált. A folyamat azonban korántsem zárult le: a jelenleg is folyó kampuszépítés ugyanis nem a korábbi alakulások lezárása, hanem egy új vízió megjelenítése. A teljes átépítés még tart, de két új elem már elkészült: ezeket Csomay Zsófia vezetésével tervezték. A Műhelyházban már 2017 óta elindult a munka, 2018 májusában pedig átadták a Műteremház-Média ház épületét is. Utóbbi, a MOME 2, nem a legnagyobb eleme, nem is a központi épülete a gigaberuházásnak, de a szerepe mégis kiemelten fontos: ez a meghatározó kapocs az egyetem identitásában, a hely, ami magát a folytonosságot biztosítja.

Egy építészeti képzésnek is helyet adó művészeti egyetem tervezése a szakma figyelmét érthető módon mágnesként vonzza. Egy-egy ilyen beruházás kapcsán általában nemcsak egy épület ítélik meg, hanem maga

az állítás is arról, hogy egy szakmai kör mit gondol az építészetről és a dizájnról, ehhez illeszkedően, milyen körülmények között tartja ideálisnak annak képzését. Természetesen ebben a helyzetben nagy jelentőségű döntés, hogy ki az a szerencsés tervező, akinek ilyen feladat jut. A MOME 2008-ban elindított beruházásának mostanra lezárult első fázisát, a Technológiai Park épületeit a CET építészei, Csomay Zsófia és fiatal kollégája, Németh Tamás jegyzik, az elképzelés felvázolásában még Reimholz Péter öröksége is érzékelhető. Ez a tervezőválasztás nagyon is érthető, Csomay (és persze a sajnos majd tíz éve eltávozott Reimholz) meghatározó egyéniségei az egyetem építészképzésének, Reimholz pedig tervezőként is foglalkozott már vele. (A mostani átalakítás során lebontott kollégiumot Reimholz Péter tervezte 1991-ben [1], s a Műhelyházra is felvázolt még elképzelést.) A környék villás beépítéseit, a kertek, ligetek hangulatát Csomay behatóan ismeri, csakúgy, mint

azokat a kollégákat, akiknek szava volt abban, hogy milyen terekre, tárgyakra és eszközökre van szükség ahhoz, hogy a nemzetközi színvonalú képzés fizikai feltételeit biztosítsák a hallgatónak. A folyamatos párbeszéd nemcsak a programot alakította, hanem, mint látni fogjuk, a részletes bútorozási terveket is.

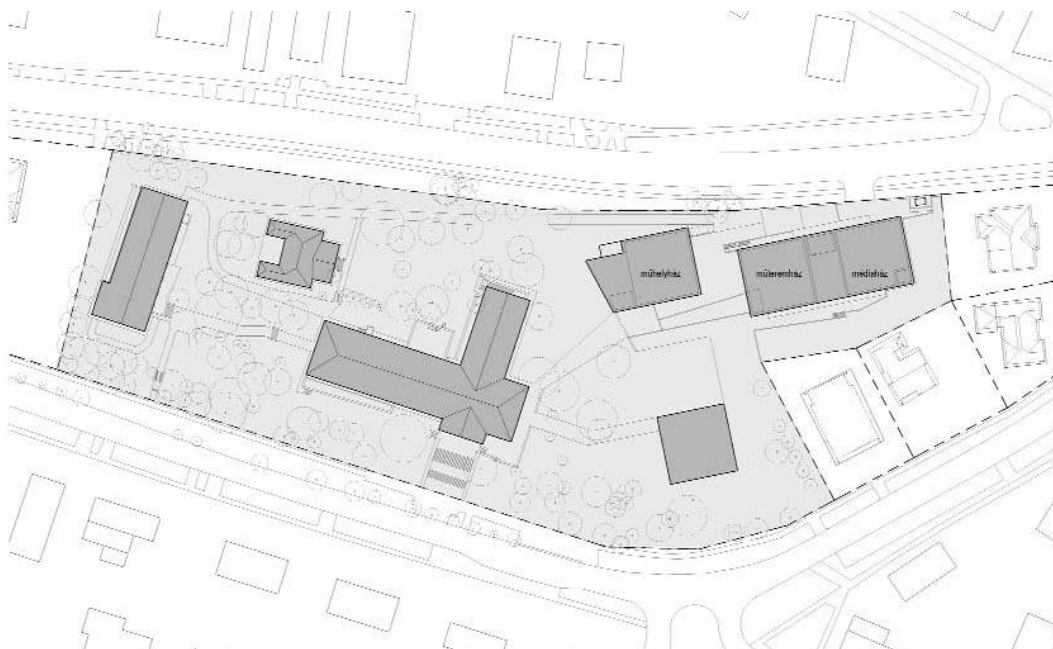
Közismert, hogy a MOME kampusz átalakítása Kopek Gábor rektorságának idején indult, a munkát azóta is megbízottként ő felügyeli. Az egyetem jelenlegi rektora, Fülöp József a megindított folyamatot pedig mindenben támogatja. Az egyetem teréről való gondolkodás azonban a ma folyó építkezéseket jóval megelőzi, számomra akkor történt az első, szimbolikus fontosságú lépés, amikor a kampusz kerítéséről eltávolították a szögesdrótot. Meglepő emlékem, hogy ez nem mindenkiből váltott ki lelkes elismerést, pedig egy szabad, nyitott és befogadó természetű intézmény köré nehéz lenne ma elképzelni ilyet. És most jöhetne a történeti áttekintés az épület fokozatos fejlődéséről az aula fogadótérre való alakításától, a könyvtár üvegtéglafalán át a nagyszabású beruházásig, de az alakulás folyamatát még nem szabad elmesélni, azzal várni kell még a kampusz elkészültéig, a majdani Tudásközpont és Akadémiai épületek átadásáig. (Magyarország legjelentősebb kreatívipari beruházása 2014 novemberében kezdődött meg. Ennek részeként 2015-ben építészeti pályázatot írtak ki. A pályázat nyertese a 3h építészroda, Csillag Katalin és Gunther Zsolt. A kiemelt budapesti beruházások között megvalósuló egyetemi fejlesztés a közbeszerzés folyamatának elhúzódása miatt még javában tart.[2]) Mert akkor lesz majd kész a mű, akkor válik értelmezhetővé az egész építészeti koncepció. Sőt a lényeg, az hogy érvényes és lépték helyes volt-e a házakat életre hívó nagyszabású vízió, még ennél is később, a bejáratott használat után ítéltethető meg.

Egy egyetemi épület kritikája kapcsán a másik nagy kísértés, hogy neves építészeti és dizájn központokkal összehasonlítva elmélkedjünk – nekem elsőként is Siza

portói egyetemi épületei [3] jutottak az eszembe etalonként, talán a lépték és pavilonos elhelyezkedés okán – mégis vissza kell fogjuk az értelmezés sokirányú elterjedését, a külső kontextusokba való illesztését is. Nincsen ennek sem itt még az ideje. Nehéz helyzet ez a jelen kritika szempontjából is: a zugligeti kampusz ma építési terület, a Farkasdy-féle épület megdőbbségtől mértékben szétverve áll (a kert irányába való lezárás felnyílt, mert 15 méterrel meghosszabbodik?) az új épületek betonkolosszusi pedig még csak most magasodnak ki a megmaradó fák között. Nem értelmezhető még tehát a kontextus, de még az átadott új épület majdani kapcsolatai sem a maguk teljességében, így pl. a kerttel és a többi épületekkel való viszonyok is alig olvashatóak. A mai helyzet sajátos állapotot mutat: míg a hagyományos főbejárat oldal a munkagépeké, addig a telek északi oldala már használatba került. A zugligeti kampusz a Budakeszi útról éled újjá.

Ez a megközelítés persze csak azoknak hátsó út, akik a korábbi egyetemet ismerték, hiszen a Budakeszi út szintén egy fontos és forgalmas szervező ereje Budának.

A Médiaház tömbje a Zugligeti kampusz legalsó csücskéből nézve

A kampusz tervezett beépítése a Műhelyházzal és Műteremház-Médiaház közös, most átadott épületével

Az új épület főbejárata a Műhelyház irányába átvezető emeleti híddal és a déli oldalon végigfutó terrasszal

Az elkészült két épület, különösen a mostani Média- és Műteremház mind bejáratával, mind homlokzati megjelenésével érzékenyen és összetett módon reagál arra az adottságra, hogy mind az utca fele, mind a majdani belső kert és a többi épület irányába fordulnia kell. Itt kell rögtön leszögeznünk, hogy ebben a viszonyulásban is a tervezők pragmatikus szemléletmódja hoz megoldást. Ez az épület ugyanis nem plasztikájával akar kitűnni, nem is kíván egyedi műalkotásként megjelenni, hanem sötét tónusú tömbként, hagyományos kubatúrával foglal magának biztos helyet a telek peremén. Az utca felől nézve a bejárat pontosan artikulált, vertikálisan hangsúlyozott a központi rész kimagasló elemének köszönhetően. A külső kerítés is azt sugallja, hogy onnan tárul majd fel az épület. Pedig ez nem így van, hiszen középről csak a gazdasági bejárat nyílik, mögötte annak ellenére nem található fogadótér, hogy ebben a központi részben található a lépcsőház. A látogató azonban nem innen középről érkezik. Őt elvezetik az épület mellett, hogy a hosszanti tengely felől tárják fel számára a belső tereket. Majd később, egy izgalmasan alakított hídon keresztül közelíthet a többi épület érintésével Zugliget felől. Nem ez az egyetlen rafinált megoldás ebben az épületben: a látszólagos egyszerűség ellenére, egyre-másra azt ta-

pasztaljuk majd, hogy kifejezetten összetett, akár bonyolult konstellációkat rejt a konzekvens tér, anyag és színhasználat.

Itt fontos megjegyezzük, hogy Csomayék telepítési tervének részeként megvalósult a telek északi peremén futó új, gazdasági útvonal, ami nemcsak a terület feltárását változtatja meg, hanem egyben a majdan kialakuló összképet is átalakítja. Azt vetíti előre, hogy a MOME az új felvetésben már nem egy irányba néz és nem egyfokozú, tehát nem a nagy Zugligeti úti főhomlokzat mögött lévő épület az egyetem hangsúlya, hanem a Zugligeti kampusz körkörösén bejárható terület, ami sokféle tevékenységet és különböző használatokat befogad.

A MOME 2 tömbje a két éve átadott Műteremház formavilágát és anyaghasználatát követi, annak második és harmadik fázisa egyben. Azért fogalmazok így, mert Csomay és Németh (és Reimholz) eredeti beépítési tervében még két különálló épület volt az, ami a megvalósulás során eggyé olvadt. Térszervezésében, funkcionális rendjében ez az összekapcsolás lényegi változást nem hozott, csak fejtörést, hogy a megnövekedett közlekedőtömbjét hogyan lehet a homlokzaton kezelni. A Műhelyház és az egyben kezelt Média- és Műteremház bár használatában természetesen különbözik, de lényegét tekint-

ve mégis egy: a MOME „kézzel csinálós” avagy „craftos”, kísérletező szellemiségéhez kötődik. A most átadott épületben a különböző dizájnterületek műtermei, kísérleti laborjai és az alapképzés számára fontos rajzterem kapott helyet a kiszolgáló funkciókkal együtt, tehát a MOME kézműves hagyománya kap kiterjedési lehetőséget. Ez fontos és örömteli tény azok számára, akik az elmúlt évtizedben attól tartottak, hogy a vizuális kommunikáció és a médiadesign iránti megnövekedett érdeklődés veszélyeztetné az Iparon meglévő hagyományos szakmákat, az ötvösöket, textileseket, szilikátosokat és tárgytervezőket. Most, ebben a Műteremházban mindenkinek lett helye: ez szellemi és fizikai értelemben is fontos állítás. A különböző tevékenységek szorosan egymás mellett/alatt/fölött sorjáznak: a földszinti fogadótérből nyílóan előtérként is egy kétszintes, világos térkísérleti labor az építészek számára, utána szitaműhely, kerámia műterem, betonlabor, üvegműhely a különböző szinteken. Az épület ötszintes, ebből kettő a föld alatt található. A felső szinten van a rajzterem, felülvilágítókkal is rendelkező, eredetileg térelemekkel osztható hatalmas tér (a kivitelezés során érthetetlen módon elmaradt a tologatható térelválasztók beépítése, ami azért elgondolkodtató a használat szempontjából). A Média traktusban egymás fölött két hatalmas, galériázott műterem található: egy fehér kocka a fotósok számára és felette, vele egyező méretben fekete műterem a filmeseknek. Utóbbi vetítővel, hangstúdióval, utómunka stúdióval és színész öltözővel egészül ki, hogy a hely professzionális bérstúdióként is működhessen, ami nemcsak pénzbevételi lehetőség, hanem egyben a szakmagyakorlás testközelből való tapasztalását is magával hozhatja.

A főbb funkciók felsorolásából is kitűnik, hogy ez az egyetemi épület lényegét tekintve ipari tevékenységeket

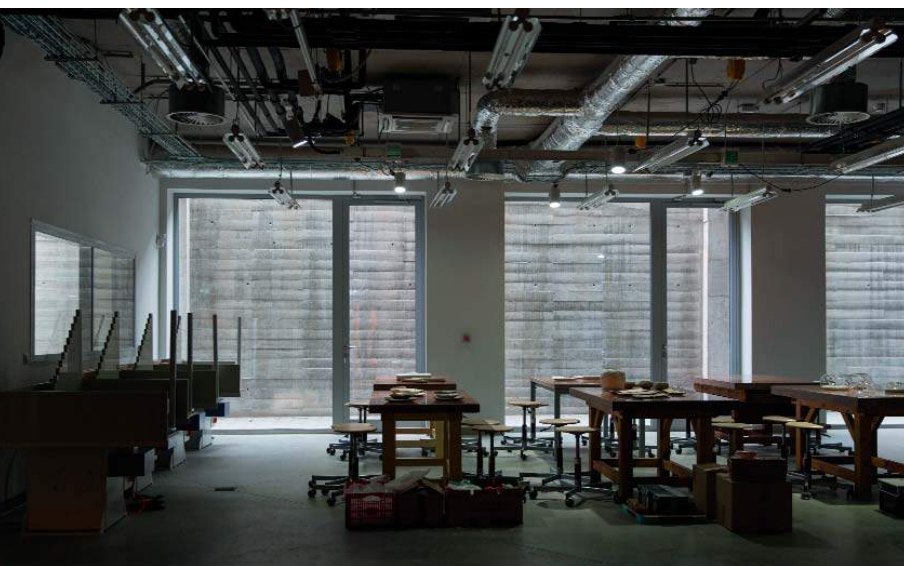

fogad be, zajos nagy gépekkel, csörlőkkel, kemencékkel, betonkeverőkkel. Ezt a használatot azért szükséges hangsúlyozni, mert a terv ebből a funkcióból eredeztethető, az építészek szemléletmódjára a funkciónak való megfelelés volt a jellemző. Fölösleges lenne tehát keresni a reprezentatív minőséget, mert nem ez itt a lényeg, bár természetesen a földszinten a megérkezést, vendégvárást szolgálják a terek és az épület nagyvonalú a külső kapcsolataiban is, így déli irányban beton mellvéddel védett, hosszú terasz kíséri hosszan végig az épületet és a

A lépcsőház téglalamelezett felülete izgalmas plasztikai játék a homlokzaton

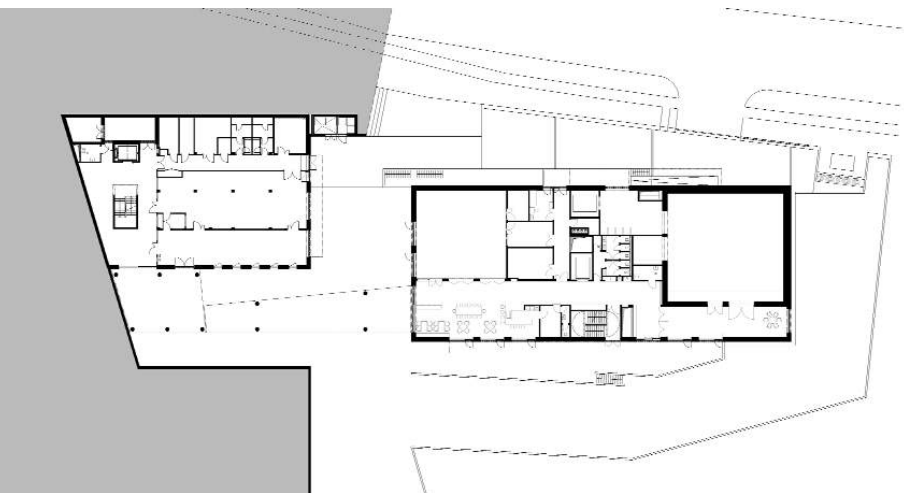
A kerámiaműteremhez izgalmas köztes tér kapcsolódik: az angolakna nemcsak fényforrás, hanem alternatív útvonal is egyben

A régi és az új: átlátások és kapcsolódások az épületek között

Műhelyház fóruma felé is érdekes tér alakul. Összességében azonban ez nem az az épület, ahol az egyetem presztízsét hangsúlyozzák, hanem az, ahol az intenzív munka folyik. Bár középületben járunk, ennek ellenére az ipari funkció felől is érdemes olvasni a házat.

A MOME 2 építészeti döntései e kettősség között teremtenek finom egyensúlyt. A homlokzat is ennek a következménye. A sötétbarna, feketés falazótégla gyúrt felületével erőteljes hatású, messziről szigorúnak tűnik, de közelről barátságos. Égetett kerámiaként, izgalmas texturájú felületként, bőrszerű anyagként vonzó, kifejezetten tapintásra ösztönző. Érintésre ingerel, tehát magához hívogató ez az épület – ebben az anyagban is a bejárat kapcsán említett rafinált kettősséget érzékelni. A megjelenő nyílások is a középület és az ipari épület között jelentését hordozzák: a földszinti többszintes építészeti térkísérleti labor négyzetes üvegtégla felületei az utóbbit erősítik. Igaz, a tervezők bánatára a fugák színe nem a megadott szürke, hanem annál világosabb, így a fal homogén hatását ez kissé csökkenti, a nyílásokat ablakszerűbbé teszi, de ennek ellenére is olvasható az eredeti szándék.

Az épület – szintén a funkcionális rendből adódóan – külső megjelenésében hármas karakterű. A Műteremház ablakokkal ritmizált, a Médiaház zárt kubatúra, a közötük lévő kiszolgáló, közlekedő tömb finom téglalamella mögé rejtett. Az épület hosszanti jellegét a déli homlokzaton beton előtető és persze a másik épülethez vezető híd nyújtja meg, így a kert felőli oldal összehatásában sokkal horizontálisabb érzetű, mint az utcai homlokzat. Érdekesség, de nem ellentmondás, hogy a kívülről érzékelhető hármas tagolás a belső térben nem átékelhető. A bejárat – ahogyan azt már említettük – a hosszanti végfalról nyílik, onnan tulajdonképpen egy középfolyosós logikára szervezve adódnak a terek. Balra, az utca irányába a nagyterű műtermek, jobbra a kiszolgálóhelyiségek, így öltözők, kisebb laborok. A folyosó végén található a két hatalmas, professzionális célra kiadható műterem. Az épület megemelt középső traktusában tehát nincsen kereszttirányú tér, nincsen tágasság, ami az utcai homlokzat láttán kissé meglepő, de a belső térben járva már lényegtelen kérdéssé válik. A belső világ enélkül is koherens, jól átlátható, homogén.

A fegyelméletesség és következetesség a belső térben és ennek részeként a bútorok kialakításában is megfigyelhető, de itt már nem lenne szerencsés szigorról beszélni egyfelől azért, mert a mindenre kiterjedő alaposság szerethető gondossággá alakul, másfelől annak okán sem, hogy ez a tér hamarosan megtelik majd színes, zajos, karakteres élettel, emberek jelenlétével és a hozzájuk tartozó használati és műtárgyakkal. A konzekvens szín- és anyaghasználat tehát megnyugtató közeg a beköltöző tevékenységekhez. Jelen állapotában a teret a szürke tónusai és a felfületek visszafogottsága jellemzik. Az épületen belül most csend van: azt ígérik, hogy ez a működés közben is így marad, ami persze itt nehéz feladat lesz. A tervezés során alapvető fontosságú volt az akusztikus szakemberrel való közreműködés, hiszen a különböző ipari tevékenységek egymásmellettsége nagyon zavaró lehet. Különösen a fotó- és a filmstúdió számára fontos a csend és a nyugalom: a zavartalan munkát azonban belülről és kívülről is zaj, és ami legalább ennyire fontos, rezgések nehezítik. Az ettől való függetlenedés fizikai értelemben is megvalósul. Az épület szerkezetétől eltartott, ház a házban logika szerint épült meg a két nagy média műterem, Karsai Elekné és Csott Róbert akusztikus munkája a többi tér kapcsán is nagy fontosságú feladat volt.

A terek említett egyöntetűségéből megszülető finom harmónia eléréséhez persze nagyon sok részletet kellett pontosan kidolgozni az ajtók bélleteinek alumíniumborításától, a folyosón beépített szekrények eternit ajtóborításán át az álmennyezetig. Utóbbi – mint annyi minden más – egyedi tervezés, egyedi gyártmány. A perforált

hullámlemez kapcsolható a ház ipari jellegéhez, térbelisége okán akusztikai hatása is és vizuálisan izgalmasabb, kellemesebb, mint egy sík felület, ráadásul az elektromos tervezővel való közös fejlesztés eredményeként még szerelhető világító csíkot is befogad. A műtermek vezetőivel való közvetlen és részletes igényfelmérést követően a belsőépítészeti munkákban kipróbált mesterekkel, szakemberekkel való egyedi fejlesztések során alakultak ki a műtermek. Mondhatni, hogy ez is az „iparos” hagyomány, hiszen szervesen köthető az egyetem építész (korábban belsőépítész) képzéséhez, hogy a bútorozás megoldásainak szerkezeti és anyagbéli részleteit is pontosan ismerik a tervezők, erre figyelmük kiterjed. Ez a mívség, ebben a házban azért kiemelt fontosságú, mert minden tevékenység egészen sajátos tárgyi környezetet igényel – hiszen a textileseknek szitázóasztalra van szüksége, a keramikusoknak polcokra, formázó asztalokra, a térkísérleti laborban futómacskapályára, a filmstúdióknak végtelenített térre – a hatás mégis egységes, a térrel együttműködően kialakított. A vásárolható termékek, különösen az olcsó dizájtárgyak beszerzése során gyakran tapasztalni, hogy a tervezői elképzelés már nyomokban sem érzékelhető. Itt szerencsére nem ez a helyzet, a tárgyak jelentős többsége egyedi gyártmány. Különösen a közbeszerzésben megvalósuló kivitelezés során hatalmas munka (valójában irtózatok küzdelem) a tervezőnek azt elérni, hogy az igényesség minden lépésekben megvalósuljon. Ha a bejárás során a tervező itt-ott fájdalmasan fel is szisszen, ha egy horganyzott megoldás helyett porszórt felületet lát, vagy más minőségű fa került beépítésre – mindezek ellenére csodálattal kell adózzunk, hogy végül ennyi minőségi, innovációval létrehozott, egyedi tervezésű bútor került beépítésre.

Az építészeti terek kapcsán utolsóként a kerámiaműhelybe szeretném invitálni az olvasót, mert ez a tér (és a kialakításáért folytatott kitartó küzdelem) mutatja számomra a legplasztikusabban azt a pozitív attitűdöt, ami Csomayt jellemzi. A keramikusok a mínusz első szinten dolgoznak, tehát műtermük a föld alatt található. Mégsem sötét ez a hely, mert oldalról, az utcai front felől egy rejtett angolakna engedi be a természetes fényt. A kerámiaműhely külső fala a lehető legnagyobb felülettel nyílik fel az akna nyers betonfala felé. Ez a betonfelület se nem míves, se nem különleges zsuzatú, de a felülről jövő surlófényben a deszkák nyomata mégis térbelivé, strukturálttá teszi a felületet. Az angolakna bejárható külső tér. Részben akár polcozható is lesz, kerámiák tárolására alkalmas. De ami még fontosabb, lépcső vezet fel innen közvetlenül a bejárathoz. Sajátos karaktere miatt biztosan kedvelt, „titkos” helye lesz majd a hallgatóknak. Intenzív jelenlétet igényelt a tervezőtől a megszkottolt eltérő megoldások benntartása a rendszerben, ez

a MOME 2 tereiben járva mindenütt érzékelhető. A használatra való koncentrált figyelem, a majdani tevékenységekre való érzékeny ráhangolódás az, ami már mostani állapotában is megszínezi a házat. A majdani tevékenységek iránti érzékelhető tisztelet az, ami emberivé, szerethetővé teszi a sokat hangsúlyozott pragmatikus szerkesztést és a funkcionalista személetet. A MOME 2 mestermunka. A kérdés már csak az, hogy az elkészült épületekre nyitányként kell gondoljunk, amely felvezeti a többi épületet, avagy önálló állításként, amely inkább az örökséghez kapcsolódik, az Ipar múltjából következő összegző állítás... A CET és Csomay Zsófia vezető tervező kiválasztása a Technológiai Park épületeinek a tervezésére pontos döntés, mert a szakmagyakorlásában és MOME-s identitásában is kiegyensúlyozott, érett személyiség tud olyan műtermi szárnyat tervezni, ahol valóban minden sallang, extra jelentés, önkifejező szándék nélküli a térképzés. A fegyelmettség és következetesség ennél a házban mind külső megoldásaiban, mind belső megjelenésében az egyik legfontosabb állítás. Szervesen kapcsolható a tervezőnek ahhoz a mély, általánosabb érvényű meggyőződéséhez is, hogy a pontosan fogalmazott, szigorú rendben összerakott épületek szellemi és fizikai értelemben is lassabban avulnak, mint az erőteljes karakteres, expresszivitásra törekvő házak.

Ezzel a véleményével Csomay természetesen nincsen egyedül: a kortárs magyar építészetben már évtizedek óta jelen van az a vélemény, hogy a nagy műalkotások létrehozása helyett időtálló, szigorú professzionalizmussal létrehozott épületekre van szükség. Ebben az érvelésben okként érzékelhető a 80-as években Magyarországon elburjánzó, kisstílusú formai és stílári jellemzőktől roskadozó épületek láttán érzett jogos szomorúság, a formabontó épületek iránt idővel megcsappanó nemzetközi lelkesedés, a korábban ünnepezt nagy gesztusú épületekben való csalódás. Az a dilemma jelenik meg, hogy az épületeknek az időtállósága vagy az újszerűsége a fontosabb érték. (Bár természetesen nem állíthatjuk, hogy a két érték feltétlenül egymásnak ellentmondana.) Csomay a hosszú távú érvényességet tartja elsődlegesnek, a használhatóság preferálását megnyugtatónak. A MOME 2 megoldásai is erről tanúskodnak. A funkcionalista dizájn észszerű hagyománya érzékeny részletmegoldásokkal ad teret a megújuló szakmai képzésnek, helyet az innovatív technológiának, és ami ennél sokkal fontosabb, megnyugtató közeget a jövő kreatív tervezői számára.

Somogyi Krisztina

Irodalom / References

- [1] Schéry, Gábor: *A magyar tervezőirodák története*, ÉTK, Budapest, 2001, pp 225–228.
- [2] 1438/2014 kormányhatározat, *Magyar Közlöny*, Vol 74, No 107 (2014), p 11844.
- [3] Fontana, Maria Pía-Castro, Daniel de: *The Oporto School of Architecture: theory and practice*, *Dearq*, Vol 8 (2011), No 9, pp 152–167.

Építész: Csomay Zsófia és Németh Tamás (CET Budapest Kft.)

Építész munkatársak: Magyarai Mátyás, Szijjártó Csongor

Megrendelő: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem

Kertépítész: Gyüre Borbála (Geum Műterem Tájépítész Kft.)

Tartószerkezet: Szőnyi László (Geon Kft.)

Elektromosság: Rajkai Ferenc (Hungaroproject Mérnökiroda Kft.)

Épületgépészet: Kabak János és Oltvai Tamás (CAD-Controll Plan Kft. és Art-Tax Kft.)

Technológia: Cséfalvay István (IGA Kft.)

Tűzvédelem: Szöllősi Levente (Fire-Med Bt.)

Környezetvédelem: Weiner László (Toppedion Kft.)

Akusztika: Dr. Karsai Elekné

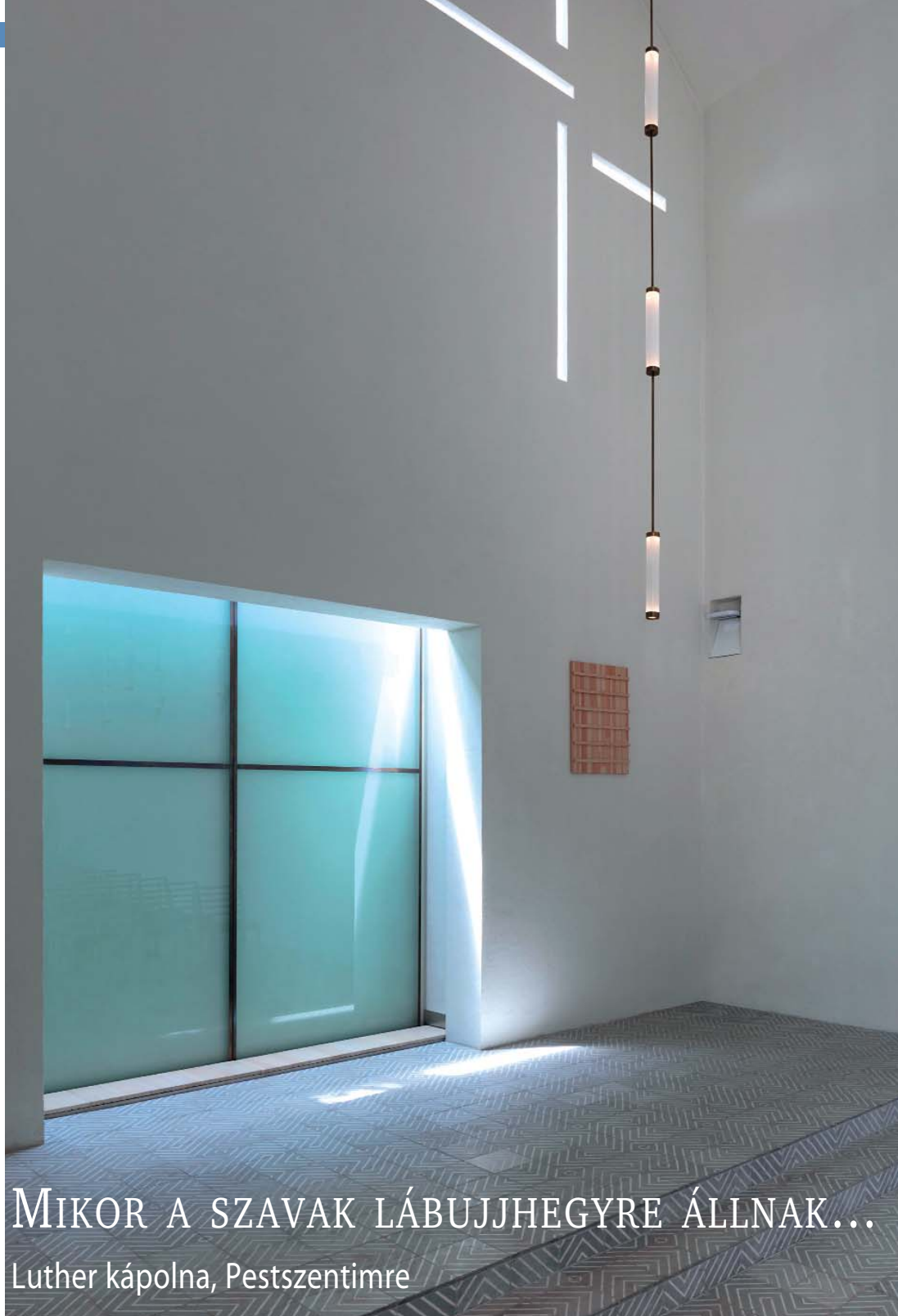
Út- és forgalomtechnika: Horváth Adrián (Horváth Project Mérnökiroda Kft.)

Kiviteli terv: Plájer János, Kormos Szabolcs, Szegedi Dávid Olivér (Óbuda Építész Stúdió Kft.)

Fotó: Oravecz István, Walton (Reimholz) Eszter

Építész:
Krizsán
András DLA

MIKOR A SZAVAK LÁBUJJHEGYRE ÁLLNAK...

Luther kápolna, Pestszentimre

Állandó vita építész körökben, hogy vajon feltétele-e egy hit-
es spirituális tér létrehozásának, hogy az alkotó hívő legyen. A
kérdést most sem fogjuk eldönteni, de a kastélydombi Luther-
kápolna esetében az építészeti minőség mellett az elkötelezett
hitnek is nyilvánvaló szerepe van abban, hogy a szakralitás egy-
értelműen áthatja a kompakt kis épületet.

A közel kétszáz tagot számláló gyülekezet az új templom
megépülése előtt a helyi református templomban tartot-
ta az istentiszteleteket, a bibliaórák pedig egy magánla-
kásban zajlottak. Egyházi és kerületi támogatással, saját
forrás hozzáadásával vásárolták a forgalmas főút mellett

fekvő, beépíthető tartálékkal rendelkező saroktelket, me-
lyen jellegzetes sátozott kockaház állt, sűrű bozóttal
körülveve. A házat parókiává alakították, a telekre pedig
a zuglói evangélikus gyülekezetben tisztséget is viselő
Krizsán András tervezett új templomot.

A helyszín adottságai és az evangélikus templomépíté-
szet hagyományai együtt határozták meg az új épület te-
lepítését és megjelenését. A Budapest környéki, ma már
a fővároshoz tartozó falvak kísértetiesen emlékeztetnek
egymásra, nehéz megállapítani, hogy az ember Rákos-
szentmihályon vagy épp Pestlőrincen hajt keresztül. A
hosszan és egyenesen a semmibe tartó helyi főút mellett

háború előtti ízes villák váltakoznak a hatvanas évek kockaházaival és az ezt követő időszak vegyes karakterű családi házaival. A lakóépületekben kialakított vállalkozások sorát időként megtöri egy-egy kellemes park, mely a nagy egyházak templomait veszi körül: a katolikus, evangélikus és református templom tornyai tagolják szakaszokra az utcaképet. Pestimrén az evangélikus templom tornya eddig hiányzott a sorból.

A protestáns templomok esztétikai megjelenése hagyományosan szűkszavú, a hangsúly az Igén van. A Habsburg Birodalomban a protestáns vallásokat amúgy sem látták szívesen, templomaik nem, vagy csak korlátozásokkal épülhettek, a város területén kívül, nem használhattak követ és vasat, nem rendelkezhetek toronnyal és haranggal, és a bejáratuk nem nézhetett a település felé [1][4][3]. Más megtúrt vallásokhoz hasonlóan sokszor egyéb rendeltetésű épületekben, például magtárakban tartották az istentiszteletet [2] (ahogy a zsidók is gyakran imádkoztak lakás-zsinagógákban). A szerény építészeti megjelenésnek tehát kettős – liturgikus és történeti – hagyománya is van.

A település, a gyülekezet életében ugyanakkor a templom kiemelt helyszín, amit külsejének, környezetének értelemszerűen tükröznie kell. A Pestszentimre főutcájában sorakozó templomok megtörik a lakóházak sorát. Az új templom számára kiszemelt saroktelken a fenti szempontokon kívül a vegyes épített környezethez is igazodni kellett az épület megformálása során. A tervező határozott szándéka volt, hogy kiemelve a helyet a hétköznapi terek sorából, és fizikailag, az építészet eszközeinek segítségével is átélhetővé tegye a vallásgyakorlás lényeges mozzanatát, az ég felé törekvő igyekezetet. Mindezt az evangélikus szemlélet jegyében, amely a földi párbeszédre is súlyt helyez, a gyülekezetet befogadó térre pedig egyszerű, otthonos hajlékként tekint.

A kastélydombi Luther-kápolna esetében a tervezői bravúr abban áll, hogy úgy sikerült hangsúlyt adni az épületnek, hogy közben nem bicsaklik meg az épített környezet ritmusa sem: a nyilvánvalóan kiemelt funkciójú ház zökkenőmentesen illeszkedik a kisvárosi architektúra léptékéhez. Az illeszkedés (ez a sokszor és sokat tárgyalt, sőt kritizált bűvös szó) itt hiteles értelmet nyer, és nem pusztán formai hasonulás, bár a formának, az anyagnak és a léptéknek egyaránt szerepe van abban, hogy a kápolna épülete teremtettné tűnik. Leginkább azzal az ihletettséggel magyarázható ez, amely nem a hagyományos formákban keres kapaszkodót, hanem azzal a lelüklettel azonosul, amely a maga idején a történeti formákat is világra hozta, és magától értetődően nyilvánul meg a kortárs vizualitás nyelvén is.

A főúttól elhúzódva, a mellékutca vonalán álló, arhetipikus, saroktelki házforma a hajdani magtárak felfelé

nyújtott arányait idézi. A falak síkját nem töri meg párkány, eresz, tagozat; hangsúlyt kap a burkolat osztásának archaikus ritmusa. Az épület határozottan a korai kereszténység ártatlan őszinteségét juttatja eszünkbe, miközben egyértelműen vállalja, hogy 2000 év elteltével már oda a megnyugtató szimmetria: elmozdult tengelyek, kitérő egyenesek alkotnak újfajta rendet. A zárt kubus mégsem válik elzárkózóvá, mert az épület finom gesztusokkal nyit azokon a pontokon, ahol a használókkal találkozik. A bejáratok környékén megmozdul a homlokzat, előtetők, a fal síkjába mélyített fülkék kerekítik a belépést, ugyanez a motívum ismétlődik a telket határoló kerítésfalon.

A családi ház méreténél épp csak egy nagyságrenddel – és elsősorban magassági méreteit tekintve – nagyobb „pajta” áttört kerítéssel védett zöld kertben áll. A kápolna terét nagyméretű – a bentlét védettségét osztásokkal fokozó – üvegfelület kapcsolja a kerthez, amely üde és derűs helyszíne a gyülekezeti alkalmak előtt és után járó informális beszélgetéseknek. Ezek az oda járók életében épp oly fontosak, mint maga a rítus. Az udvar intimitása nem csak a ritmikusan tagolt kerítésnek köszönhető, amely két oldalról védi és öleli. Legalább ilyen fontos az eszmei erőter, amely a kompozíció két pólusa: a telken hátrahúzott épület és a sarkot lehorgonyzó harangtorony között feszül. A főút vonalában álló magányos torony rímeli a hagyományos utcaképet időnként megbontó templomtornyok motívumára. Majdnem azt írtam, ritmusára, de már annyiszor fordult elő a ritmus szó, hogy üres ismétlésnek tűnhet. Pedig az egyszerre nemes és barátságos épületegyüttes hatásának lényege valahol épp ebben keresendő – a részletek ritmusa révén

A ritmikusan tagolt kerítésfal a kolostorok kerengőit idézi. A tekintet számára nyitott határ szép gesztussal fejezi ki a gyülekezet és a külvilág viszonyát

Puritán jelkép az oromfalon: a gó-
tikus katedrálisok rózsablakának
evangelikus átírata

Ház, udvar és torony
szakrális feszültsége

bomlik emberi léptékűvé a magasztossal párbeszédet folytató, fegyelmezett geometria. A kerítés és a torony önállóan is térplasztika, a formák és osztások szigorúan derékszögűek, irányuk, arányuk és ritmusuk azonban átgondolt és összhangban van az adott építészeti elem funkciójával. A kerítés elemei mintha kapuzatok lennének, ott van ugyan köztük a rács, mert szükség van rá, de igyekszik olyan semlegesen viselkedni, amennyire csak lehetséges. A torony egyszerű hasáb, szinte antitézise a klasszikus torony-szimbolikának, hisz lapostető. Mégis magában hordozza, sőt sugározza a „toronyság” lényegét: a párbeszédet a fentvalóval. Nem törekszik az égbe, ehelyett felső régiója áttörtté válik, megnyílik a mindenség felé, magába engedi, ami az éterből érkezik. Nem csak övparkányként funkcionáló felirata, de zömök

alakja is stabilan hirdeti Luther szavait: Erős vár a mi istenünk.

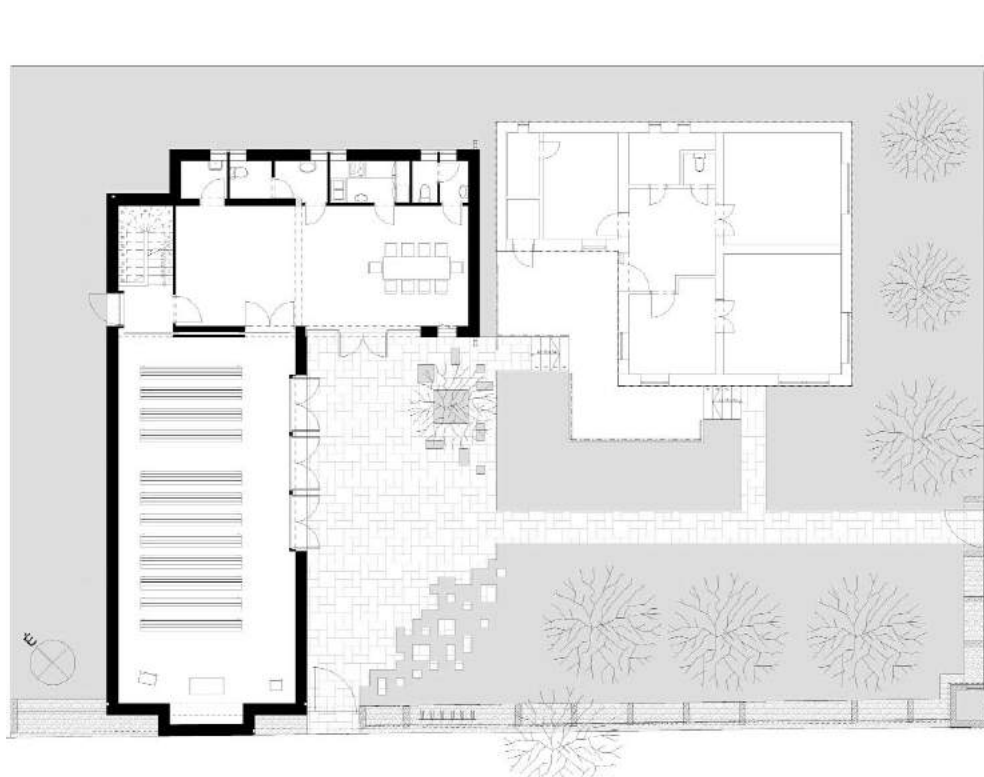
A belső térben folytatódik a termékeny feszültség: a minőségi anyagokkal burkolt, homogén sík felületek között felerősödik a részletek ritmikája. Az ereszt hátra, a karzat felé emelkedik, itt az épület kétszintesé válik,

Az udvar és az épület
szerves egységet alkot

alul kaptak helyet a kiszolgáló, illetve foglalkoztató helyiségek. Az alapterületéhez képest nagy belmagasságú liturgikus térben a világos nyír és tölgy faburkolatok, a falon a strukturált fehér vakolat, az egyszerű alaprajzi forma a skandináv népek építészetét idézi. Mellettük a

Az archetipikus ház tömegét a belső tér igényei finoman torzítják az aszimmetria irányába

cementlap padló forgórózsákat kirajzoló geometrikus arabeszk mintája melegséget árasztó szőnyegnek hat, figyelmeztetett ismétlődő mintázata és szürke-fehér színe azonban megint csak északot idézi. A belsőépítész a Murum Stúdió (Szüts Nóra és Baló Dániel) munkája,

méltó folytatása az architektúrának, olyan ínyencfalatokkal, mint a karzat mellvédjébe rejtett gépészet.

Az átgondolt fényeknek különleges szerepük van a templomtér lelkiségének kirajzolásában. A szertartásteret derékszögű, falfülke mélységű és magasságú apszis bővíti, mely a masszív és homogén oromfal mögül kap természetes fényt, szinte leválik róla – ennek előterében áll a liturgiát szolgáló bútorzat. Az aszimmetrikus oromfalra a gerinc tengelyében keresztet rajzol a keskeny ablakok csíkjain beszüremelő fény – az apszis és a kereszt közt a fény teremt eszmei kapcsolatot. A világítótestek egyik csoportja a falakra került, sűrű fényük kiemeli a szabálytalanul érdes, kézi vakolást idéző falfelület plasztikáját. Az általános megvilágítást szolgáló falhoz simuló fényforrások azonban szinte észrevehetetlenek a térbe belógatott függőlámpák csoportja mellett, melyek ék alakban vonulnak az oromfali kereszt irányába. Sokan sokféleképpen asszociálnak a lebegő lámpatestek láttán, az üdvösség felé törekvő lelkek víziója talán nem idegen a kompozíciótól.

A teret már birtokba vette és belakta a gyülekezet. Az építés sokszor (sőt többnyire) elkecsereedik, amikor az általa a legapróbb részletekig megtervezett enteriört a használó a maga ízlése szerint rendezi be. Itt történetesen vörös huzatú – bár a skandináv ízléshez igazodóan egyszerű vonalvezetésű – székek sora került a vélhetően világos fából megálmodott padosorok helyébe, és a liturgikus bútorzat is máshonnan származik. Ám a környezetpszichológus arra figyelmeztet, hogy miután nyeltünk egy nagyot, érdemes megbecsülni a laikus felhasználó által „hozzáadott értéket”, mert ő is alkot, amikor a teret a saját képére formálja. Ez esetben például a nemes gesztusokkal alakított térben a vörös székek kifejezetten pezsdítően mutatnak, az életet, a földi valóságot, a másik pólust képviselik, amelyről ugyancsak nem szabad megfeledkeznünk.

A tervező Krizsán András egy alkalommal Plesz Antalt idézte, aki szerint a jó építészethez három dolog kell: lépték, ritmus és ihlet. Szó szerint e három összetevő helyes aránya teszi, hogy a pestszentimrei Luther-kápolnának sikerül nagyzsolás nélkül emelkedetté válnia, és pártos nélkül beszélnie a magasztosról. Az építés szándéka szerint a szavak itt lábujjhegyre állnak, a lélek felfelé törekszik. Az ő munkáját dicséri, hogy a gesztus kölcsönös: a tér lehajol az emberhez, és átöleli.

Zöldi Anna

Függeszékek sora törekszik a fényből szőtt kereszt felé. Félúton Ég és Föld között...

Irodalom / References

- [1] Bertényi, Iván – Gyapay, Gábor: *Magyarország rövid története*, Maecenas Kiadó, 1993, p 241.
- [2] Kapi, Béla: *Kegyelem és élet* – Egyházi beszédek, tanulmányok, előadások és egyéb írások, második kötet, Dunántúli Evangélikus Lelkészegyesület, Győr, 1940, p 272.
- [3] Péter, Katalin: „A katolikus megújulás és a protestáns reformáció” in *Papok és nemesek – Magyar művelődéstörténeti tanulmányok a reformációval kezdődő másfél évszázadból*, Ráday Gyűjtemény, Budapest, 1995, pp 5–14.
- [4] Szakály, Ferenc: „Keresztény vallások és egyházak a hódoltságban”, *História*, Vol 5, No 5-6 (1983), pp 17–20.

Építész: Krizsán András

Építész munkatársak:

Tömpe Zoltán, Szabó Lajos, Krizsán Gergely

Szerkesztetervető konzulens:

Dudinszky Orsolya (Fd Terv Kft.)

Belsőépítész: Baló Dániel, Szüts Nóra

Statika: Medek Ákos (Medek Iroda Kft.)

Épületgépészet: Rosza Csaba (Pumbero Bt.)

Elektromosság: Paizs István (Pivill Bt.)

Villámvédelem: Szukfil Ferenc

Kertterv: Varga Dániel

Tűzvédelem:

Decsi György (Fireeng Kft.)

Akusztika: Bite Pálné (Vibrocomp Kft.)

Megbízó: Pestszentimrei Evangélikus Egyházközség (Győri Gábor esperes)

Kivitelező: Lőrinci Építő és Fővállalkozó Kft.

Műszaki ellenőr: Antal Ágnes

Fotó: Bujnovszky Tamás

Hogyan válhatnak a tradicionális magyar kisvárosok Okos Várossá?

AZ OKOS VÁROS

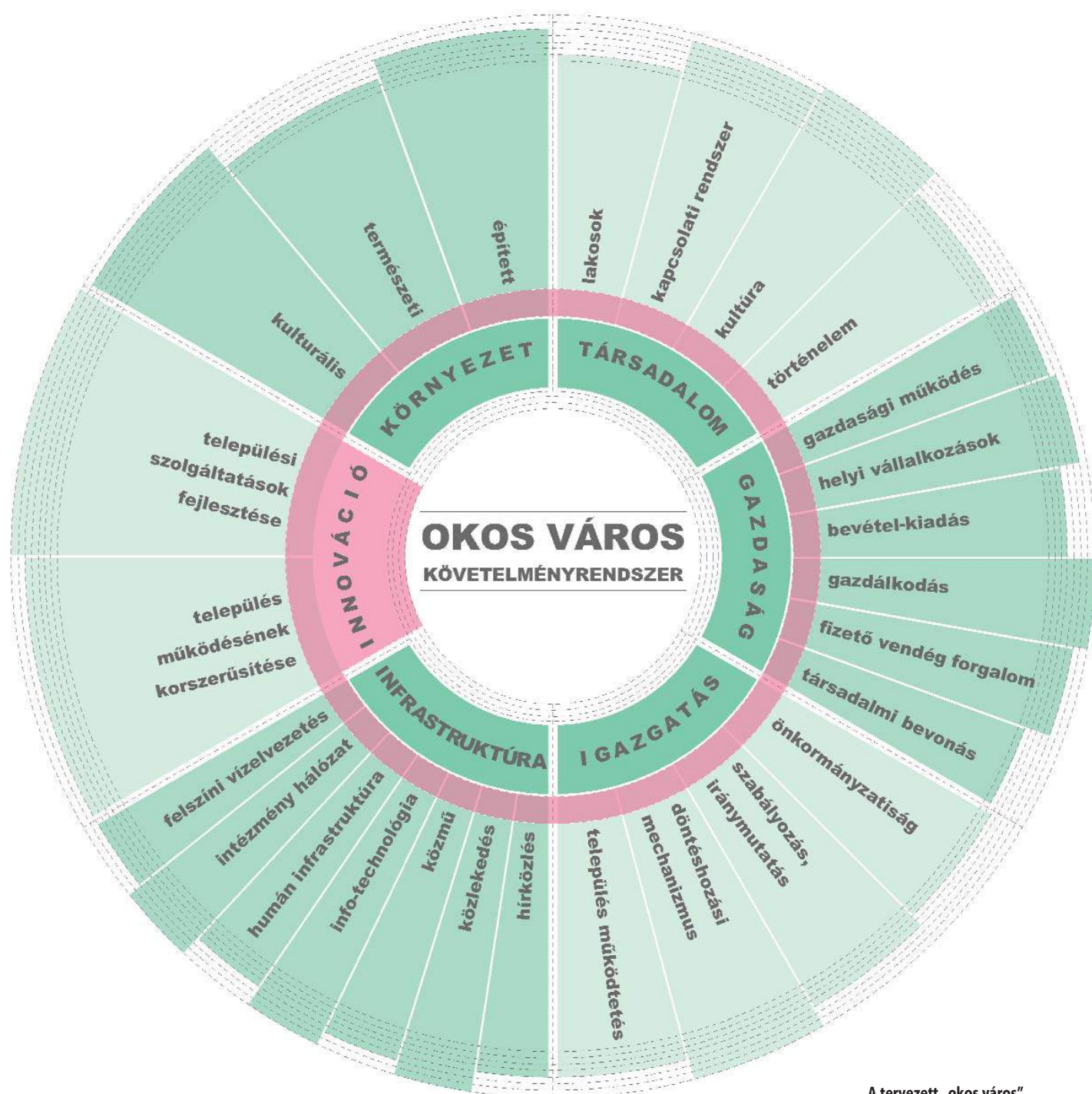
Új esély a tudatos településfejlesztés meghonosítására

Az utóbbi időben egyre gyakrabban hallhatunk az „okos város” – vagy, ahogy a nemzetközi szaknyelv használja, „smart city” – fejlesztésekről. Bár a fogalom már 1997-ben felbukkant Stephen Graham és Alessandro Aurigi virtuális városokról szóló írásában [1], az elmúlt húsz évben a településfejlesztő szakma nem tudott nemzetközileg egységesen elfogadott definíciót találni sem magának a fogalomnak, sem a hozzá köthető településfejlesztési módszertannak. Azon túl, hogy minden település

nyilvánvalóan egyedi és nehezen tipizálható, valószínűleg elsődleges oka ennek, hogy a technológiaszolgáltató óriásvállalatok saját termékeik piaci érdekeinek megfelelően folyamatosan újraértelmezik a kifejezést [2]. Az IBM, a T-Systems, a Siemens, a Deutsche Telekom mind „okos város megoldásokat” kínálnak –, hogy csak néhány, Magyarországon is jelen levő vállalatot említsünk.

Az okos városok 2025-re globálisan 2 trillió dollár értékűnek becsült [3] és rohamosan fejlődő piacán a leg-

A tervezett „okos város”
követelményrendszer felosztása és
szegmensei

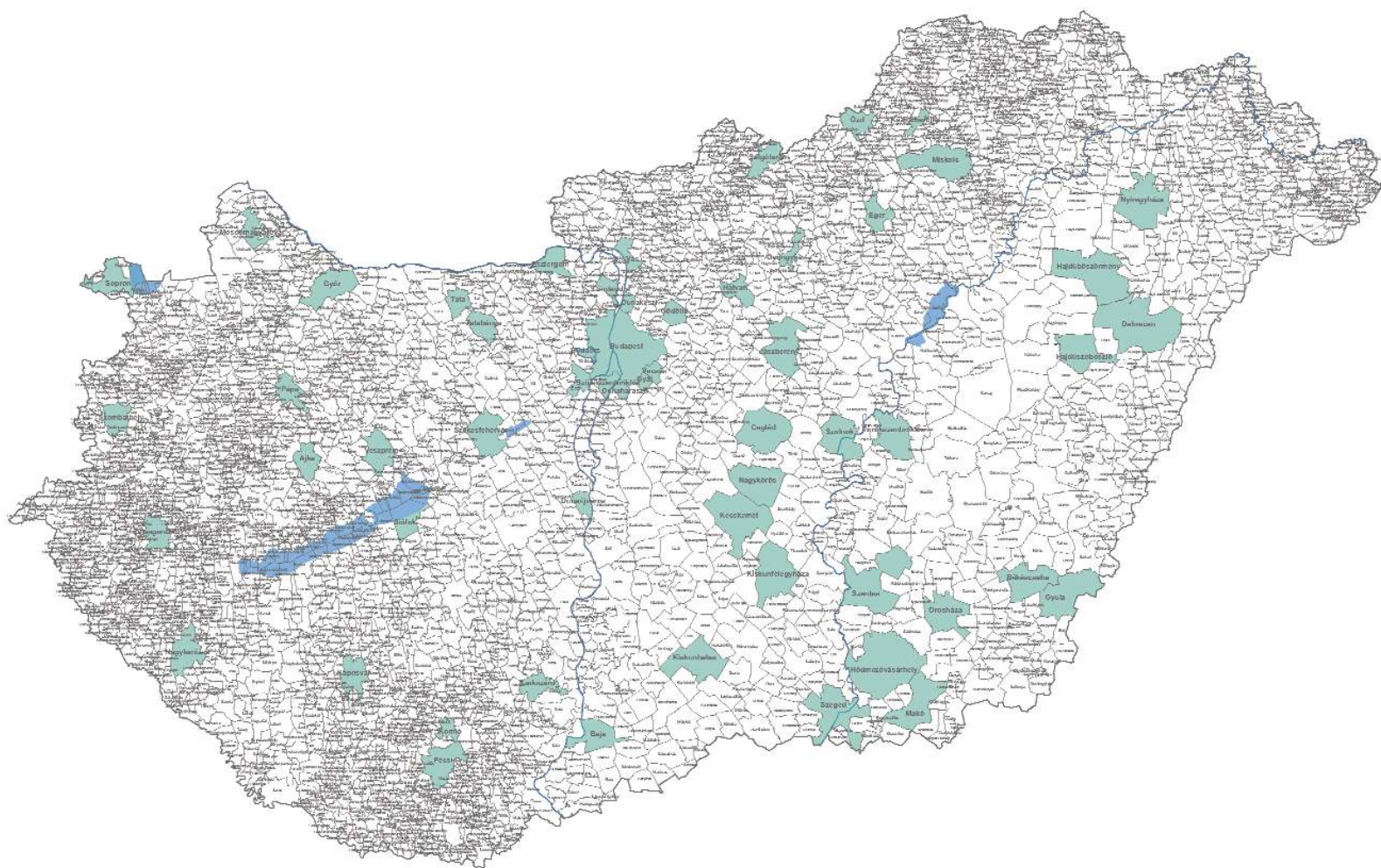
(szerző: Kállai Kata)

több országban kevés lehetősége adódik a településfejlesztés szabályozásának, hogy az okos város fejlesztéseket az üzleti érdekek elsődlegessége helyett a települések és azok polgárainak valós érdekei szerint alakíthassa. Pedig erre nagy szükség van, különösen Közép-Kelet Európában, így Magyarországon is, ahol a településfejlesztés történelmi okokból még nem jutott el egy olyan érettségi, tudatossági szintre, mint a nyugati államokban.

A magyarság csak a 12. századra hagyott fel véglegesen a nomád életmóddal, és telepedett le állandósult falvakban. Magyarországon csak a 13-14. századra alakul-

tak ki nyugati értelemben vett, a társadalmi szerepek differenciálódásának eredményeként létrejövő, a polgárság és a kézműves-kereskedő réteg által lakott, külön jogokkal rendelkező városok. [4] A településügyi szabályozás első dokumentumai nem fejlesztésekkel, hanem elsősorban tűzvédelmi szempontoknak megfelelő telekkimérésekkel, az utcák nyomvonalának meghatározásával, valamint az építendő házak közötti távolság előírásával a biztonsághoz kapcsolódó kérdésekkel foglalkoztak. A török kor után gyakori az elhagyatott területekre való népességletelepítés mint városszabályozási tevékenység, amit jellemzően az adott területet birtokló föl-

20–500 000 fő közötti városok Magyarországon

desurak valósítottak meg. [5] Fejlesztési döntéseik nem demokratikus, hanem kvázi egyszemélyi, „felső” döntések voltak.

Az újkori változások és a szocializmus sem segítette, sőt tovább nehezítette a tudatos, a település közösségét bevonó, ún. „alulról szerveződő” településfejlesztés meghonosodását. A szocialista rendszer városai saját bevételével, fejlesztési forrással nem rendelkeztek, minden forrásuk a központi elosztásból származott. Az állam a forrásokat előbb a régiók között, majd a régiók a városok és falvak között osztották el. A régióközpontokban éltek az elosztást végző párt- és állami vezető hivatalnokok, akiket lokálpatrióta érzelmeik és saját székhelyük kiépítéséhez fűződő érdekeik a források helyi felhasználására ösztönöztek. A régióknak juttatott erőforrások aránytalanul nagy része így e városoknak jutott. Ekkor nőtt meg és vált nagy súlyúvá ez a 20-500 000 fő közötti városkategória a többi városok terhére.

A rendszerváltozás óta Magyarország településeinek fejlesztése a „Magyarország helyi önkormányzatairól” szóló törvény révén jogi értelemben egyértelműen a települési önkormányzatok hatáskörébe került, amelyek demokratikus úton, a helyi közösség bevonásával valósítják meg fejlesztéseiket. A korszerű jogi környezet le-

hetővé teszi, hogy a települések feltárják lehetőségeiket, erősségeiket és polgáraik igényeit, majd mindezen tényezők figyelembevételével fejlesztési terveket dolgozzanak ki, amelyekhez eszközöket rendelve lépésről-lépésre elérik céljaikat.

A jogi környezet által kifejezett elmélet helyes és ideális, azonban a mindennapi gyakorlat és tapasztalat mást mutat. A települések többsége kevésbé vagy csak fenntartásokkal vonja be a helyi polgárokat a fejlesztésekről való gondolkodásba, és az igazat megvallva a polgárok többsége nem is igényli ezt – általában nagyon kicsi arányban vesznek részt ilyen témájú lakossági fórumokon, hacsak nem valamely nem kívánt fejlesztés megakadályozásáról van szó.

Ennek megfelelően az önkormányzatok többsége nem rendelkezik a helyi közösség vágyait, tényleges igényeit megtestesítő fejlesztési programmal és a lehetőségeket alaposan feltáró, reális lépéssorral. Sokkal inkább az EU forrásainak pályázati lehívhatóságára, valamint az államháztartási források adta lehetőségekre figyelnek. Így bár a jogi környezet megengedné, hogy saját igényeik mentén történjenek a fejlesztések, mégis a „Mit szeretnénk, mire van szükségünk?” alapállás helyett a „Mire lehet forrást szerezni?” felfogás a meghatározó. Nyilván-

valóan történelmileg kialakult reflex, hogy Közép-Kelet Európa települései többségükben „felülről” várják a fejlesztési lehetőségeket, és nem „alulról” építkezve fejlesztik magukat.

Ebben a mai magyar településfejlesztésre jellemző szakmai-kulturális hiátusban fontos kérdés, hogy az új lendületet hozó okos város fejlesztések miként valósulnak meg: hagyjuk, hogy a piaci szereplők diktáljanak a fenti okok miatt gyakran felkészületlen településeknek, vagy szervezett módon, több évszázados lemaradást ledolgozva vezetjük rá a településeket önmaguk organikus fejlesztésének mikéntjére az „okos város módszertan” szabályozott és képzésekkel is támogatott, fokozatos bevezetésével [6].

Az Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárság előterjesztésre került be a magyar jogrendbe az 56/2017. (III. 20.) kormányrendelettel az „okos város” és az „okos város módszertan” fogalma. A miniszterelnökség háttérintézménye, a Lechner Tudásközpont tette közzé az online okos város példatárát, és dolgozta ki az okos város fejlesztési modell első verzióját is.

A jogszabályban rögzített „okos város”, „okos település” fogalmak, a módszertan és a követelményrendszer megalkotásának célja, hogy Magyarország településeinek korszerű fejlesztésével a magyar polgárokat szolgálják: legyen még jobb az élet a magyar településeken. Ennek megfelelően, a nemzetközi divattrendekkel és a digitális technológiát öncélúan reklámozó lobbival ellentétben, azt tartjuk „okos város fejlesztésnek”, amely mérhető, a polgárok által közvetlenül érzékelhető választ és megoldást kínál a települések kihívásaira, és amelynek eredményeként a település egésze (gazdasága, épített, természeti és kulturális környezete, szolgáltatásai, infrastruktúrája) és a helyi polgárok életminősége teljes összetettségében kimutathatóan fejlődik.

Egy település „okossága” tehát egy, a település működésében, szervezésében, életében folyamatosan jelenlevő hozzáállás és törekvés: egyrészt az alapvető települési

funkciók működjenek hibamentesen, másrésztől jelenjen meg a korszerűség és az innovációra építő fejlesztés.

Ebből következik, hogy tévednek azok, akik az okos város fejlesztéseket leegyszerűsítve egyenlővé teszik egy-egy digitális technológiájú termék megvásárlásával. A települési alpműködések jó minősége nélkülözhetetlen és előbbre való minden „luxusszolgáltatás” kipróbálásánál.

Míg egy alapfunkcióit kifogásolhatóan ellátó településen visszatetszést kelt, és éles kritikát vált ki a polgárokból egy túlzó, „luxus” városi termék beszerzése, addig a jól működő településeken a lakosság által is nagyra értékelt minőségugrást eredményezhet egy-egy újszerű, okos megoldás bevezetése. Különösen a fiatal korosztály helybentartásának nélkülözhetetlen követelménye a települések folyamatos és innovációra építő fejlesztése.

Amikor az okos város követelményrendszerét szeretnénk meghatározni, figyelembe kell vennünk, hogy minden település eltérő lehetőségekkel gazdálkodik, ezért egy település „okosságát” nem csak objektíven, egy statikus, országos mércéhez (a minimumkövetelményekhez) kell mérni, hanem minden esetben egyedileg, a település saját dinamikus mutatóival, „saját koordinátarendszerében” kell meghatározni. Így lehet az „okos város” követelményrendszer igazságos, hiszen nyilvánvaló, hogy a különböző régiókban az egyes települések lehetőségei és adottságai nagyon eltérőek gazdasági, társadalmi, geográfiai, kulturális és történelmi tekintetben egyaránt.

Az „okos település” követelményeket ennek megfelelően úgy kell kialakítani, hogy az alpműködésre vonatkozó minimum követelmények biztos alapokat jelentsenek a további, széles palettáról választható innovatív fejlesztéseknek, minden településméretre értelmezhetőek legyenek, valamint lehetővé tegyék a települések egyedi sajátosságaira szabható, saját „okos település” célok megállapítását, amelyek ütemezett teljesítésével végül „okos településsé” válhatnak.

Kolossa József DLA

Irodalom / References

- [1] Graham, Stephen – Aurigi, Alessandro: „Urbanising cyberspace? – The nature and potential of the virtual cities movement”, City Vol 2 No 7 (May 1997) pp 18-39.
- [2] Kistelegdi, István et al: „A jövő Smart City-je már nem tudományos-fantasztikus elmélet...”, Metszet Vol 8 No 4 (2017 július-augusztus) pp 29-35.
- [3] Bourne, James: „Smart cities market value to hit \$2 trillion by 2025, says Frost & Sullivan”, hozzáférhető: <https://www.iot-technews.com/news/2018/apr/04/smart-cities-market-value-hit-2-trillion-2025-says-frost-sullivan/> [utolsó belépés: 2018-06-28]
- [4] Körner, Zsuzsa – Nagy, Márta: A városrendezési szabályozás története Magyarországon, Műegyetemi Kiadó, Budapest 2004, p 3.
- [5] Körner Zsuzsa – Nagy Márta: A városrendezési szabályozás története Magyarországon a török kortól 1945-ig, BME Építész-mérnöki Kar – Urbanisztika Tanszék, Budapest 2001, p 4.
- [6] Mora, Luca – Bolici, Roberto – Deakin, Mark: „The First Two Decades of Smart-City Research: A Bibliometric Analysis”, Journal of Urban Technology, Vol24, Issue 1 (2017), p 6.

KIÉ A VÁROS ARCA?

Lehet-e a város mindenkié?

Bonyolult, összetett rendszer, ahogy a társadalom, benne az egyének, közös és külön akaratok sokasága, sokszor egymásnak feszülve végül létrehozza azt a téri világot, amiben az életünk zajlik, minden örömeivel és bosszúságával együtt. Mindenütt emberi cselekvést látunk – tervezők, szakemberek, jogszabályalkotók, döntéshozók és végrehajtók –, mégis nagyon sokszor mégsem az ember kerül a középpontba, felcserélődnek a célok és az eszközök – mondják kritikus éllel a korunkban méltán népszerű, boldogságközpontú várostervezés-iskola követői. [3]

Hódmezővásárhelyi könyvtár és tudásközpont tervpályázata, megvétel nyert terv

Építész: BIVAK (Máté Tamás, Vass-Eysen Áron)

Városfejlesztési szakértő: Soóki-Tóth Gábor

Az európai történeti városok belső részei a 19. század végén nyerték el mai formájukat. Az ipari forradalom gazdasági és társadalmi átalakulása városrobbanáshoz vezetett, aminek a középkori városszerkezet és infrastruktúra nem tudott megfelelni. A megnövekedett népesség kiszolgálásához új városi technológiára volt szükség: kiépültek a nagy közműhálózatok, közlekedési és városüzemeltetési rendszerek. A városépítés szabályozása az 1860–1890 közötti időszakban igyekezett mederbe terelni a magántőke építkezéseit. Az I. világháború időszakára azonban úgy tűnt, mindez nem elég, a városi élet minősége a városlakók többsége számára alacsony színvonalú maradt. Az urbanisztikával foglalkozók gondolkodása két irányban indult el: a vidéki és a városi miliő értékeinek összebékítését megpróbáló kertváros-idea, illetve a radikális rekonstrukció, a régi helyébe építkező modern város víziója irányába. A II. világháborút követően a két gondolat sok szempontból összeért: a radikális újragondolás elveit követve egészen új városok és városrészek épültek, a jóléti gazdaságokban az egyéni köz-

lekedés elterjedésével létrejött – a modern városépítészeti elvek szerint immár monofunkcionális – szuburbia. A totális újrakezdés, illetve átépítés a történeti városokban a világháború pusztításainak helyén, illetve a nagyvárosba integrálódó önálló települések központjaiban, valamint az újonnan épített városokban (és elővárosokban) valósult meg.

A beépítésmód és a beépítés sűrűsége, a természet jelenléte vagy hiánya, valamint a városrészt alkotó egyedi épületek jellegét is magába foglaló érzékelt karakter a városban végső soron tervezés eredménye. A címben jelzett kérdésre (kié a város arca?) több rétegű válasz adható: egyrészt a tervező alakítja, másrészt a tervező a megrendelőnek tartozik elszámolással. Az adott kor kulturális konszenzusa – illetve ennek hiánya – rávetül a városképre. Már a 19. század végén, a historizmus korában, amikor a kontinentális Európa nagyvárosait erőteljes növekedés jellemezte, érezhető volt a konszenzus fel lazulása. Az arisztokrácia és a polgári nagytőke, az ingatlanfejlesztők és a háztulajdonosok igénye formálta ezeket a városokat, az uralkodó vagy a városi tanács és mérnökei által megszabott keretek között. Hausmann báró mögött ott állt III. Napóleon, Reitter Ferenc pedig a Közmunkák Tanácsa keretében végezte városépítő munkáját. A hatalmi centrum, a döntéshozó elit felelőssége, hogy az erőforrásokat milyen értékrend mentén osztja meg. A modern építészet és városépítészet meghatározó személyiségei és munkái az adott kor értékválasztásával szemben kínáltak alternatívát, ami később a jóléti gazdaságokban és az államszocializmusban egyaránt fő-sodorbeli (mainstream) megoldássá vált úgy az építészet, mint a városépítés tekintetében.

Ma is a gazdasági konjunktúra és a politikai értékválasztások formálják a városok képét. A múlt század nagy városfejlesztési időszakának stíluspolifóniájához hasonló időszakban, a „posztmodern” évtizedében omlott le a vasfüggöny. Az utolsó válságos évtizedében már sok szempontból fellazult tervutasításos gazdaságot egyik napról a másikra a piacgazdaság váltotta fel. A magántőke, magántulajdon szerepe felértékelődött, megjelent és a városfejlesztés szempontjából meghatározóvá vált a külföldi tőke, különösen a fővárosban. Ebben az új erőterben a korábban erős központi (beruházói) akarat helyett többszereplős érdekérvényesítési játszma helye lett

a város. A megerősödött autonómiával, de forráshiány-nyal küszködő önkormányzatok átfogó jövőkép és stratégia kialakítása helyett a pillanatnyilag elérhető előnyök kiaknázását – az adóbevételek maximalizálását és egyéni vagy csoportérdekek érvényesítését – tekintették a túlélés zálogának. [1]

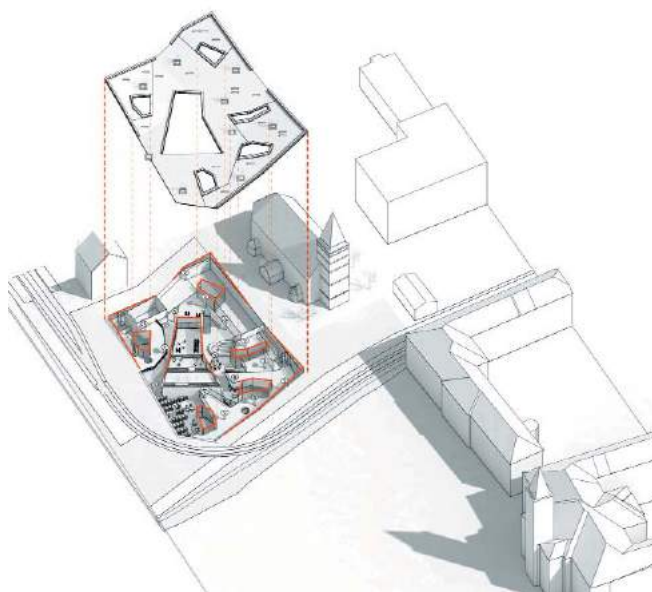
Ebben a környezetben a településtervező szakma helyzete is bizonytalanná vált. Egyrészt már a 80-as évekre hitelüket veszítették a településfejlesztéssel összefüggő tevékenységek, másrészt „a közérdek fogalma, amelyre a tervezők oly gyakran hivatkoznak, nehezen értelmezhető, valójában a demagógia lehetőségét hordozó spekulatív fikció”, a döntések a döntéshozó és a tervező értékrendjéből sokkal inkább eredeztethetőek, mint a közösség értékvalasztásából. [2] Az eredmény: sok szempontból vitatható esztétikai minőség, mozaikos, sokszor pazarló területfelhasználás, ugyanakkor sok jól

sikerült, a város szerkezeti adottságait kihasználó, azt újrapozicionáló beruházás. Az Európai Unióhoz történő csatlakozás a kétezres évtized közepétől újra helyzetbe hozta az önkormányzati és állami szereplőket. Megújult közterületek, felújított műemlékek sora és új sportszabadidős, kulturális létesítmények, igazgatási és oktatási intézmények demonstrálták ezt az új lendületet. Az átfogó stratégiai szemlélet – az uniós finanszírozás feltételeként kötelezően elkészülő dokumentumok elkészítése ellenére – továbbra sem igazán meghatározó. Ehelyett az éppen aktuális források irányítják a fejlesztéseket, és az ezek hatékony felhasználását garantáló „megvalósíthatóság” szempontja, valamint a projektszemlélet érvényesül – az állami szféra mindebben a magánszektor példáját követi.

Kié a város arca? Azé, aki megépíti: a fizetőképes keresletet a leghatékonyabban kielégítő város-terméket létrehozó ingatlanfejlesztők és az európai és hazai költségvetési forrásokat jórészt központilag elosztó döntéshozók a megrendelők. A korábban a „közérdek” és a magánfejlesztők között – valójában saját értékrendje, a megrendelők és a szabályozó hatóság között – mediáló várostervező szakma a jogszabályok szigorításával pró-

bálja pozícióját biztosítani, amivel – az egyre bonyolultabb és értelmezést igénylő eljárások következtében pályázati forrásokról lecsúszó projektek miatt frusztrált – döntéshozók haragját vonta magára. Arról nem is beszélve, hogy bármilyen cizellált a normatív szabályok tengere, az csak a középzszerűségnek kedvez. A településrendezés bizonyos értelemben a tiltó szabályok kifinomult technológiájának tudományává vált. Ebben a rendszerben üdítő kivételnek tűnik – az építéshatósági eljárások egyszerűsítése nyomán keletkezett ürt betölteni hivatott – településképvédelmi szabályozás. Van némi párhuzamosság-íze a dolognak: első látásra úgy tűnik, mintha egy jól sikerült arculati kézikönyvvel kiváltható lenne akár az építési szabályzat is. Nem ez a helyzet, de talán nem teljesen utópia azt remélni, hogy a külső

kényszerből – megfelelő minőségű közösségi tervezéssel, amit egyébként a rendelet elő is ír – belső igényesség fakadhat. Arról nem is beszélve, hogy mennyire barátságosabb és közérthetőbb ilyen formán jelezni, hogy mi a kívánatos, mi nem. Kínálkozó lehetőség ez a feladatköreik jelentős részétől (tegyük hozzá: az évek során felhalmozott adósságuktól is) megszabadított önkormányzatok számára lehetséges szerepük újragondolására: a helyi partnerségek létrehozására, az érdekek harmonizálására, a közös(ség), a település arculatának formálására. És ha ehhez hozzáálmodjuk a digitális technológiák adta „okos” lehetőségeket, talán a nem túl távoli jövőben egyszerű városlakóként sokkal közvetlenebb módon válhatunk részeseivé – akár valós időben is – a városkép formálásának.

Sooiki-Tóth Gábor

Irodalom / References

- [1] Szabó, Julianna: „Települési stratégiák a budapesti agglomerációban”, *Tér és Társadalom*, Vol 17, No 4 (2003), pp 101–116.
- [2] Lukovich, Tamás: „Gondolatok és javaslatok a hazai településtervezés reformjához”, *Falu-Város-Régió*, Vol 2, No 4-5 (1995), pp 26–28.
- [3] Montgomery, Charles: *Happy City: Transforming Our Lives through Urban Design*, Penguin Books, 2013.

Séták kertje a Váci úton: Promenade Gardens, a környezettudatos irodaház

A Váci úton idén tavasszal átadott, Promenade Gardens névre keresztelt irodaház két zöldépület-minősítésre is pályázik. A bennfoglalt megoldások átgondolt és széles skálája a tervező és kivitelező DVM Groupon belül a környezettudatossági részleg munkájának gyümölcse. Interjúnkban Hornok Edina, a részleg vezetője, a HuGBC elnökségi tagja nyilatkozik a projektről.

Mi volt a fejlesztési koncepció lényege?

A Promenade Gardensszel egy olyan, magas műszaki tartalmú, környezettudatos megoldásokkal ellátott épületkomplexum létrehozása volt a célunk, amely inspiráló és kellemes munkakörnyezetet nyújt a legmagasabb bérlői elvárások mellett is. Az irodaház négy tornyon és öt emeleten át kínál 25 000 négyzetméternyi irodaterületet, a földszinten pedig kiszolgáló kereskedelmi egységek kapnak helyet.

Milyen építészeti szempontok játszottak szerepet? Van-e valamilyen építészeti „bravúrja” a háznak?

Az alapkoncepció része volt a Révész utcán létrehozott, részben fedett gyalogos sétány, melyről az épület a nevét is kapta. Továbbá elsődleges volt a nagy belmagasság megvalósíthatósága, amely a szintek elosztását is befolyásolta a tervezés során. Az irodaterületek átlagon felüli (>3m) belmagassága sűrűbb ültetés mellett is komfortos térérzetet biztosít a felhasználók számára. Ez különösen az ún. „shared service center” munkavállalói számára fontos szempont.

Mik jelentették a legnagyobb kihívásokat a munka során?

Az épület nagy méretből adódóan sokrétű, pontos és jól levezényelt szervezésre volt szükség, ez már önmagában jelentős feladat egy fejlesztés alatt. Mivel sok idő eltelt a koncepció kialakítása és az engedély megszerzése óta, alkalmazkodnunk kellett a változó jogszabályi

környezethez. Az építőipari piac általános fellendülése miatt számolnunk kellett a kivitelezési árak hirtelen és éles ütemű növekedésével, valamint a tervezői, szakági és kivitelezői oldalon fel kellett készülnünk a kapacitáshiány zökkenőmentes kezelésére.

Fontos volt számunkra emellett, hogy már a kivitelezési fázisban is nagy hangsúlyt fektessünk a környezettudatossági szempontok érvényesítésére, a fizikai környezet és a környéken élők védelmére, ami szintén kihívásokkal járt. A földmunkákkal óhatatlanul együtt járó por- és szennyezést vízágyúkkal csökkentettünk, zaj- és porvédő fallal védjük a szomszédos óvodát. Rugalmasan meg kellett felelnünk a bérbeadási folyamat során érkező egyéni bérlői igényeknek is, valamint biztosítanunk kellett a megfelelő komfortot akár az átlagosnál sűrűbb ültetés esetén is.

Vannak-e innovatív zöld megoldások, illetve milyen fenntartható megoldások vannak a fejlesztésben?

Az épület BREEAM és LEED minősítésre is pályázik, ennek köszönhetően már a telekválasztás is „zöld” volt: a kiváló elhelyezkedésből adódóan a ház számtalan tömegközlekedési lehetőséggel elérhető (metró, busz, trolis), ami az épület CO₂ lábnyomát jelentősen csökkenti. A kerékpáros munkába járást zuhanyzós öltözők segítik, az elektromos és hibrid autók számára pedig töltőállomásokat alakítottunk ki.

Az építkezés során felhasznált anyagok többsége helyi vagy regionális, környezetbarát, újrahasznosított és lehetőség szerint minősített, megfelelő minden fenntarthatósági és biztonsági feltételnek. Hangsúlyt fektettünk emellett a környezettudatos hulladékgazdálkodásra is, a kivitelezés alatt és az épület működése során egyaránt.

A fény- és jelenlétérzékelők és az energiatakarékos LED világítótestek energiahatékony és ergonomikus világítást biztosítanak. A négy tornyot öt szintje között 18 db energioptimalizált lift szállítja gyorsan és gazdaságosan a látogatókat. A megfelelő hőkomfort elérését energiahatékony VRV rendszer és hőszivattyúval ellátott mennyezeti hűtő-fűtő panelek biztosítják. Ez a megoldás általában alulértékelt és nem jellemző az irodapiacra, noha nagyon jól alkalmazható például a Promenade Gardens nagyterű irodakialakítást preferáló bérlői esetén. Előnye, hogy nem okoz huzathatást, hanem sugárzás útján egyenletes hőmérsékletet és kellemes hőérzetet teremt. A frisslevegő mennyisége pedig 12,5 liter/s/fő, amely hasonló épületekkel összevetve kimagasló érték.

Az épületben víztakarékos rendszereket építettünk ki; a WC-k öblítését, valamint a belső közösségi kert öntözését összegyűjtött esővízzel oldjuk meg. A külön mérőóráról leolvasott adatoknak köszönhetően az ivóvíz- és esővíz-felhasználás arányait is elemezni tudjuk. A nagy zöldfelületek és növényfalak pedig nemcsak a szemet gyönyörködtetik és a lelket nyugtatják, de javítják a levegő minőségét, és növelik a páratartalmat is.

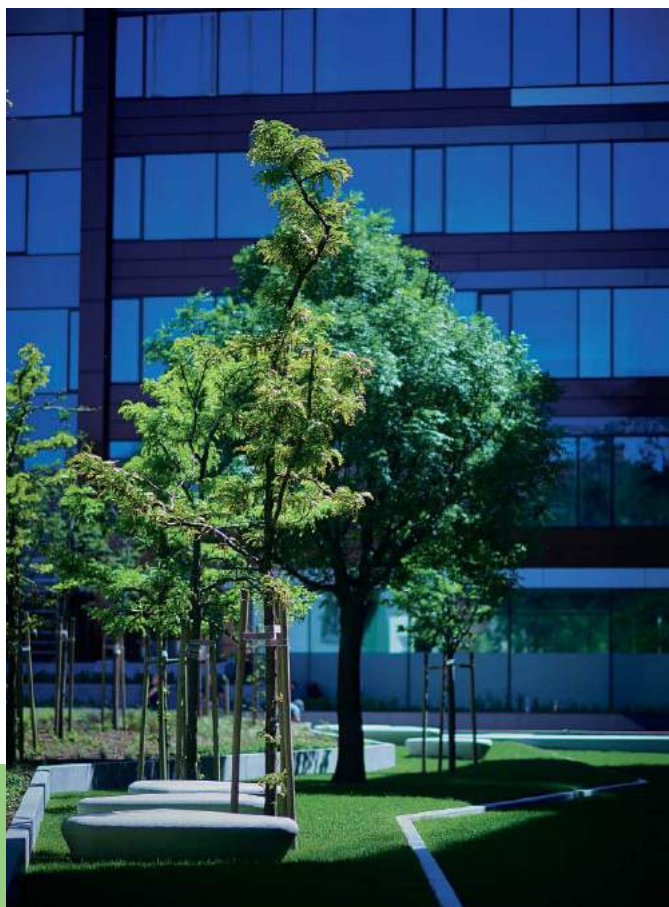

Voltak-e egyedi bérlői kérések fenntarthatósági szempontból, és ha igen, mik?

A bérlők (főleg a nemzetközi vállalatok) már egyre környezettudatosabbak, és ezt az épületektől is elvárják. Nem szembesültünk a fenntarthatóságra irányuló különleges vagy teljesíthetetlen bérlői kérésekkel, mivel az épület környezettudatos kialakítását már a kezdetektől a beruházói szándék vezérelte, és ezt a bérlők az első pillanattól kezdve értékelték.

Hogyan dolgozott össze a fejlesztői, az építész-, a bérlői és a belsőépítészeti csapat?

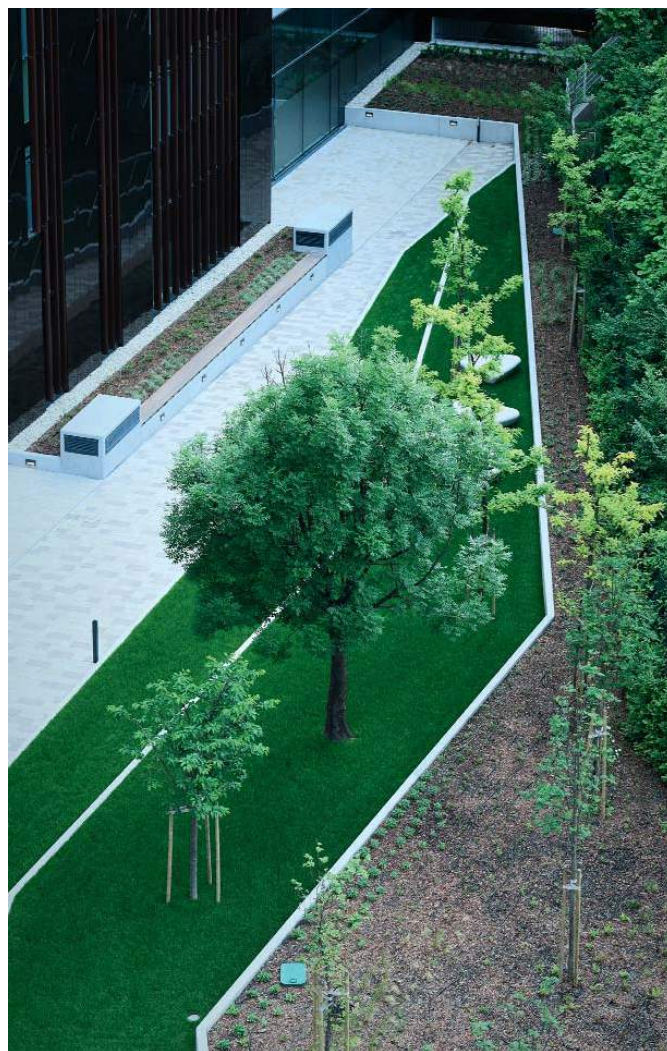
A koncepciótervezési fázistól kezdve rendszeres egyeztetéseken közvetítette a fejlesztő a beruházói igényeket a tervezők és belsőépítészek felé, és a fejlesztési menedzser koordinálta a tervező és kivitelező kollégákat. A bérlői igények a bérbeadással foglalkozó csapaton keresztül érkeztek a fejlesztői, majd a tervező csapat felé. Mivel a folyamatok

résztevői már jól ismerték egymást, az együttműködésből fakadó szinergia az épület hasznára vált.

Mire a legbüszkébbek a fejlesztésben?

A 97%-os bérbeadottsággal rendelkező irodaházat olyan nemzetközi presztízsbérlők választották, akik keresték, felismerték és értékelték az itt található építészeti minőséget. A jól átgondolt koncepciónak hála rugalmasan alakítható, nagy egybefüggő alapterületek jöttek létre, amely a bérlők számára mind horizontális, mint vertikális bővülést lehetővé tesz. Felemelő érzés látni a vízfelülettel gazdagított hangulatos belső kertet, a well-being gondolatosságát szem előtt tartó elemek mindent átszövő megvalósulását.

Számomra fantasztikus érzés aktív résztvevőként végigkövetni a folyamatot, ahogy a koncepció tervvé ért, tartalommal telt meg, és a földből kiemelkedett az épületegyüttes. Büszke vagyok a kollégáim összehangolt munkájára, a széleskörű tudásuk és tapasztalatuk egymásra épülésére, arra a közös erőfeszítésre, amelynek eredményeként egy nemzetközi színvonalú projekt született. A tervezőasztalon megálmodott látványterv szinte az utolsó fűszálig megvalósult és életre kelt.

Budai Henrietta, HuGBC titkár

Tervpályázatok

1

Az OMA pályázati munkássága

Kihirdették a kínai Chengdu városban lévő Unicorn sziget városépítészeti pályázat négy továbbjutott pályaművét. Két kínai építészroda mellett az amerikai Morphosis és a holland OMA építészroda került a második fordulóba. A pályázat kapcsán bemutatjuk a Rem Koolhaas által jegyzett építészroda történetét. Az OMA a kortárs építészet talán leginkább befolyásoló építész alkotóműhely, egyben oktatóbázis. Itt kezdte el pályafutását több, azóta már külön is befutott építész, Zaha Hadid (Zaha Hadid Architects), Ben van Berkel (UNStudio), Winy Maas (MVRDV), Joshua Prince-Ramus és Erez Ella (REX), Xaveer de Geyter (XDGA) Julien de Smedt (JDS) és Bjakre Ingels (BIG) is.

Rem Koolhaas 1944-ben született Rotterdamban, apja ismert író és filmkritikus. Rem 8 éves korában a család Indonéziába költözött apja munkája miatt. Az ázsiai vidéknek azóta is nagy kedvelője Koolhaas. Visszatérve Hollandiába Rem újságírói munkát vállalt, és a filmiparban is elkezdett dolgozni. „B kategóriás” filmeken segédkezett forgatókönyvíróként. Rem ezután hirtelen elhatározásból, mindent hátrahagyva Londonba költözött, és

2

beiratkozott az Architecture Association Schoolba. A választott új szakma nem állt azonban tőle távol, hiszen Rem nagypapja is építész volt. Az iskolában hamar megmutatkozott Koolhaas különleges gondolkodásmódja és az építészetelmélet iránti fogékonysága. Írói vénával megáldott ember lévén több meglepő írást is jegyzett londoni diákévei alatt.

Ebben az időszakban lett mentora és tanára a görög származású Elia Zenghelis, akivel első közös írásuk egy önkéntes építészeti börtönt mutatott be, Exodus projekt néven. Több elméleti projektet is készítettek közösen, a legtöbbet az Amerikai Egyesült Államokról és annak építészetéről. Az alkotópáros már ekkor megszállottja volt Amerikának. A londoni diákévek után az elméleti tanulmányainak is köszönhetően Koolhaas ösztöndíjat nyert New Yorkba, ahol P. Eisenmantól és O. M.

Ungerstől is tanulhatott. 1978-ban megírta *Delirious New York* (Eszelős New York) című könyvét Manhattan utcaszerkezetéről, a metropolisz beépítési módjáról és a felhőkarcolók fejlődéstörténetéről. A kritikusok rögtön klasszikusnak kiáltották ki, és „must read” jelzővel látták el a könyvet, ami azóta a kortárs építészet legfontosabb elméleti írásává vált. Egyetlenegy megtervezett épület nélkül Rem Koolhaas olyan hírnevet szerzett, amelyről sok építész csak álmodhat egész karrierje során.

1975-ben Koolhaas és felesége, Madelon Vriesendorp, valamint Zenghelis és felesége, Zoe Zenghelis együtt alapították meg az

Office for Metropolitan Architecture, azaz OMA nevű közös építészrodájukat. Az eredetileg Londonban működő iroda a kezdetekben főleg számukra sikertelen tervpályázatokon vett részt. Az első nyertes munkájuk a hágai Holland Parlament épületére kiírt tervpályázat volt, melyet Zaha Hadiddal közösen jegyeztek 1978-ban. Az épületet végül egy

3

olyan építészroda tervezhette meg, amely nem vett részt a tervpályázaton. Az első megépült tervük az 1987-ban elkészült a Holland Táncszínház. Ennek a munkának köszönhetően sikerült – kissé későn ugyan, de sikeresen – leszámolniuk az elméleti építész skatulyával. Ezek után rohamosan fejlődött az iroda, a világ több pontjára terveztek épületeket.

1991-ben készült el Nexus néven a fukuukai lakóházuk, 1998-ban az ikonikus Maison à Bordeaux családi ház, melynek közepén egy szoba méretű emelőplató található, ami a mozgássérült lakó mozgását segíti. 2000-ben Rem Koolhaas elnyerte a Pritzker-díjat, mellyel a világ sztárepítészeti közé emelkedett.

Csak ezután vált lehetővé, hogy Koolhaasnak az Amerikai Egyesült Államokban is megvalósuljon épülete. Ugyan már 1996-ban dogozott az Universal Stúdió nagy-

1. Az OMA legfontosabb munkái

2-3. Unicorn Sziget, Chengdu, Kína- OMA, továbbjutott pályamű

szabású bővítési tervein, a projekt anyagi okokból nem valósult meg. Ugyanígy járt az OMA 1999-ben a New York-i Whitney Múzeum és a Los Angeles Museum of Art bővítésének terveivel. Az 1998-ban elkezdett McCormick Tribune Campus Center az első megvalósult terv a tengerentúlon. A Chicagóban lévő Illinois Institute of Technology (ITT) több mint húsz Mies van der Rohe által tervezett épülete mellett álló új diákcentrum 2003-ban készült el. A fölül kialakított, jelszerű magvasasút-alagúttal a kampusz új, karakteres, kortárs épületet kapott. A Seattle Központi Könyvtár szintén emblematikus eleme lett a nyugati parton lévő város utcáinak. Egy atipikus formájú, ferde üvegfelületekkel lehatárolt, acél tartószerkezettel rendelkező középületet

hoztak létre, ahol a könyvtárban lévő közösségi funkciók egymás között átlátásokkal rendelkeznek, az épület fő helyiségei pedig három dimenzióban kapcsolódnak össze.

Az amerikai projektek mellett az OMA világszerte tervezett épületeket. A 2002-ben elkészült kínai állami televízió (CCTV) két földre leálló tömeggel rendelkező, egymásba fordított, szalagszerű felhőkarcolója meghatározó eleme a pekingi üzleti negyednek. 2003-ban valósult meg a Holland Nagykövetség Berlinben, mely különös homlokzati tagolást kapott. A 2005-ben elkészült, Portóban lévő, Casa da Música egyedi alakja miatt ikonikus épülete lett a városnak. A Zeche Zollverein egy meglévő bányai ipari épülete volt, amit Koolhaas csapata 2006-ban alakított át törté-

neti múzeummá. A Prada-üzleteket és a cég központját a 2000-es évektől az OMA tervezi.

Legújabb ikonikus épületei a De Rotterdam magasház együttes 2013-ból, valamint a jelenleg is építés alatt álló Shenzhen tőzsdeépület és a különös téri kialakítású Axel Springer Campus irodaépület Berlinben. A landmark épületek sorát folytathatja a kínai Chengdu városba tervezett Unicorn Sziget beépítési terve, ahol kifejezetten startup és innovatív vállalatokat kívánnak bevonni. A diverz telepítést nagy zöldfelületek, gyalogos dominancia és változatos téri helyzetek jellemzik.

Burián Gergő

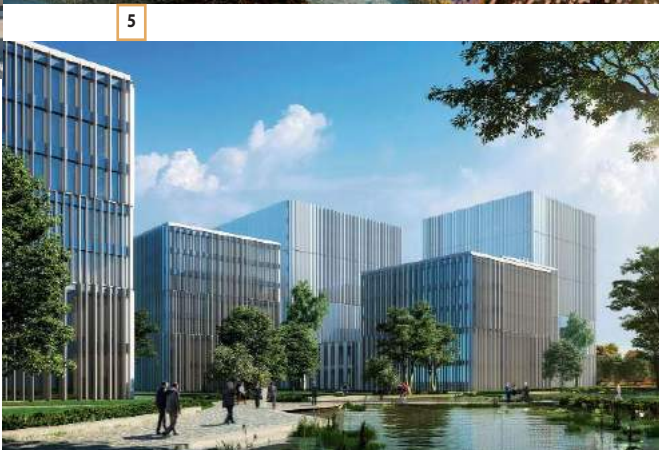
Képenként – válogatás a közelmúlt pályázati terveiből:

4

6

5

7

8

4. Új főváros, Andhra Pradesh, India – Foster + Partners, első díjas pályamű
5. Tudományos Központ, Suzhou, Kína – gmp Architekten, első díjas pályamű
6. Nacka Port lakóház, Stockholm, Svédország – Kjellander Sjöberg, első díjas pályamű
7. Nemrut vulkánkilátó, Törökország – University of Puerto Rico, Fernando Irizarry, Marcos Ortiz, Gabriel Rivera, első díjas pályamű
8. Cseh Erdészeti Egyetem, Hradec Králové, Csehország – Chybik Kristof, első díjas pályamű

Amikre érdemes figyelni

közeledő határidővel leadható

pályázatok:

Switch Guggenheim Múzeum, New York

beadási határidő: 2018. 08. 31.

Dunakeszi Járásbíróság és Dunakeszi Járás

Ügyészség

beadási határidő: 2018. 09. 04.

Jövő otthonai: Az építész háza

beadási határidő: 2018. 09. 15.

Nemzeti Köszölgélati Egyetem

Katasztrófavédelmi Speciális Képzési

Központ

beadási határidő: 2018. 09. 19.

A New York-i Central Park újragondolása

beadási határidő: 2018. 10. 10.

Érték, változás, közösség:

Európa az örökségvédelem tükrében

A Kulturális Örökség Európai Éve 2018 témája köré szerveződött a Metszet folyóirat és az Icomos Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület szervezte kétnapos örökségvédelmi konferencia. Az NKA támogatásával létrejött rendezvényre 150-en jöttek el szerte az országból és Európából.

Orvostudományi Egyetem Anatómiai Intézetének épülete 1878-ból, az intézet vezetője Lenhossék József orvos-anatómus. Az Országos Régészeti és Embertani Társulat ősrégészeti és embertani szakosztálya – elnökei Rómer Flóris és Lenhossék József. Az Anatómiai Múzeum vendégkönyvében két jelentős

lán – korszerűbb kifejezés. De a két fogalom nem felcserélhető – a műemlék egy sor objektív, szakmai szempont nyomán válik műemlékké, és elbírálása nem függhet gazdasági vagy politikai szándékoktól, míg az örökség szubjektív és személyes vonatkozású is lehet, az adott csoport – akár család, település vagy

A kétnapos rendezvény nem csupán konferencia, de a műemlékvédelem hazai művelőinek fontos társadalmi eseménye is, amely találkozásokra, beszélgetésekre is lehetőséget ad. Csütörtök koradélutánól péntek estig folyamatos program várta az érdeklődőket, csütörtök este a Szépművészeti Múzeum Román Csarnokának megtekintésével, vacsorával, a Sebő-együttes emlékeztető koncertjével, péntek délután pedig tartalmas pódiumbeszélgetéssel, amely kiegészítette, továbbfűzte a két nap tizenöt előadásán hallottakat, sőt, új megvilágításba helyezett több népszerű műemlékes témát.

Messziről indított RÉTHELYI MIKLÓS professor emeritus, az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke. A vetítésen a Semmelweis

személyiség írása: Lechner Károly kolozsvári orvos-tanár – Lechner Ödön öccse –, illetve Székely Bertalan festő-tanár.

Az előadások öt szekcióba sorolódtak a témájuk szerint, minden szekció három előadásból állt. A csütörtök délutáni első szekció a téma általános bemutatására és a konferencia fő kérdéseinek felvetésére szolgált, címe: *Alapelvek – hagyományok – módszerek – kihívások. Műemlék vagy örökség?* – tette fel a kérdést FEJÉRDY TAMÁS, az Icomos Magyar Nemzeti Bizottságának tiszteletbeli elnöke. Fontos a különbségtétel, mert a mai szóhasználatban elmosódnak a fogalmi határok, és az örökség, kulturális örökség kifejezések kerülnek előtérbe, azt sugallva, hogy ez a műemlék fogalmánál általánosabb, inkluzívabb és – ta-

nagyobb terület – szellemiségét tükrözi. Ezen túlmenően az örökség tágabb fogalom is, hiszen beszélünk természeti, szellemi, művészeti és kulturális örökségről is, ez utóbbinak része a műemlékek köre. További zavart okoz az UNESCO Világörökség fogalma, amelynek 1978 óta bővülő, jelenleg 1073 tételt számláló listáján természeti és kulturális örökségi tételek szerepelnek, utóbbiba tartoznak a műemlékek, a műemléki együttesek és a műemléki környezetek.

Milyen irányzatai vannak a védelemnek, és milyen veszélyeket tartogatnak ezek? A konzerválás (úgy mint megőrzés, rögzítés) például magában hordozza a perfekcionista javítgatás („műemlékesedés”) és a „múzeumosodás” kockázatát, de ugyanúgy a szlömösödés (a

történeti belvárosok állagromlás miatti kiürülése) és a dzsentifikáció, a túl új, túl értékes anyagokkal létrehozott „sosemvolt múlt” veszélyét is. A rekonstrukció veszélyeit Fejérdy Tamás épp csak felvetette, hiszen ez több előadásban előkerült a későbbiekben. Egy megszívelendő gondolat: *ha az örökséget a jelen szolgálatába állítjuk, előfordulhat, hogy a jövő a jelen jövője lesz, nem pedig a múlt jövője.* Csábító lehet a történelem újraírásának, megépítésének lehetősége, ráadásul a közönség szereti a teljes körű rekonstrukciókat, amelyekben átélhető az elmúlt korok történelme – de innen csupán egy lépés, hogy az „ezentúl minden másképp volt” hibájába essünk.

DÉVÉNYI TAMÁS választott előadascíme: *Hogyan gondoskodjunk a műemlékekről a 21. században?* Az előadó Viollet-le-Duc-tól indított, aki szerint az épület-helyreállítás célja, hogy az olyan tökéletes legyen, amilyen sohasem volt. Egy ezzel rímelő, Makovecz Imrétől származó idézettel („Bennem a megtörtént és ami megtörténhetett volna, együtt adják a jelenlőt...”) kiegészülve már meg is alapoztuk a füzérihez hasonló helyreállításokat. De érdekes a bikali „élménybirtok” is, amelyen korabeli ruhákat viselő és munkákat végző, helybéli „szereplők” szolgáltatják a középkori légkört. A kísérleti régészet nagyszabású példája Guedelon Franciaországban, ahol – korabeli technikával, korabeli eszközökkel, sőt, korhű ruházatban – 1995 óta épül egy „középkori vár” – ott, ahol sosem volt. A hangsúly itt a megismerésen és az átélésen van. Számos olyan példát láthattunk, amelyek szembemennek a klasszikus értelemben vett helyreállításnak, és széles körben nem is le-

hetnének követendő példák, de mindenképp ötletesek, pl. a Croft Lodge, egy 16. századi angliai lakóház „kortárs védőépülettel” kiegészülve, Eduardo Tresoldi acélhálóból megalkotott „lebegő” bazilika-térrekonstrukciója (Siponto Mandredonia, Puglia), illetve a warwickshire-i Astley kastély kortárs kiegészítése (Witherford Watson Mann).

VUKOSZÁVLYEV ZORÁN a magyarországi műemlékvédelem intézményi kereteinek az elmúlt években végbement változásait foglalta össze. Míg 2012-ig az Emberi Erőforrások Minisztériumához tartozott a kulturális örökségvédelem, 2012–2014 között a régészeti örökségvédelem és a műemlékvédelem a Belügyminisztériumhoz, 2014-től pedig a teljes kulturális örökségvédelem a Miniszterelnökséget vezető miniszter feladatkörébe került. A KÖH 2012-es megszűnésével az intézményi háttérret a Lechner Tudásközpont, illetve a többször nevet változtatott Forster Központ biztosította egészen 2016-ig – 2017-től pedig a Miniszterelnökség. Kiemelt fejlesztési programok a Nemzeti Hauszmann Terv, amely a Várnegyed és a budavári Királyi Palota rekonstrukcióját, kulturális és turisztikai célú fejlesztését célozza, illetve a Nemzeti Kastély- és Várprogram: előbbiben 45, utóbbiban 34 műemlék kezelése, fejlesztése szerepel. A Népi Építészeti Program keretében népi (elsősorban) lakóházak állagmegóvása, felújítása, bemutatása zajlik, a Rómer Flóris Terv pedig a határon túli magyar építészet megóvását, bemutatását célozza.

A második szekció címe: *Gazdaság és örökség – követelmények és lehetőségek.* JACEK PURCHLA, az ICC (International Cultural Cent-

re – Nemzetközi Kulturális Központ) Európai Örökség Kutatóközpontjának vezetője előadásában a kulturális örökség gazdasági vonatkozásait ismertette. A fenntartható fejlesztés kulturális, szociális, környezeti és gazdasági aspektusát, illetve ezek együttes megjelenését, egymásra hatását mutatta be példákkal gazdagon illusztrálva. Fontos megállapítást tett: a kulturális örökség a társadalmi felemelés, a szociális összetartás, a brandépítés eszköze lehet. Azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy kézzelfogható piaci értéke nincs, így felmerül a kérdés: mennyit hajlandó fizetni a

közönség valamiért, amit „nem fog elfogyasztani”? Hangsúlyozta a szellemi örökség fontosságát, amely a közösség saját identitásának felfedezését segíti. Nagy probléma, hogy az érték felismerését nem mindig követi a megfelelő védelem és hasznosítás.

LÓRINCZ KATALIN előadása új megvilágításba helyezte a műemlékekkel való foglalkozást – turizmussal foglalkozó szakemberként a műemlékeket mint turistacélpontokat vizsgálta. Fontos a műemlék mint desztináció (turistacélpont) megfelelő megközelíthetősége, de az is, hogy a műemlék ne önmagában álljon, hanem egészüljön ki turisztikai szolgáltatással.

Sok világörökségi helyszín problémája, hogy nem kapcsolódik hozzá szállás, ezért a látogatók nem töltenek hosszabb időt a közelben, a helyszín csupán egynapos kirándulások célpontja lesz. A jelenlegi trendekről beszélve elmondta, hogy átalakulóban van a szabadidő eltöltésének módja, utazás helyett élményre vágnak az emberek, illetve a munka és szabadidő határa is elmosódik – elvárt például, hogy bárhol legyen internet-hozzáférés, hogy a nyaralásukat töltők is időnként rápillanthas-

felmutatni. Így lett a felújított házakban és udvarokban kosárfonó műhely, népviseletek bemutatóhelye vagy éppen rózsakert.

Másnap reggel *Az örökség szerepe a települések jövőképeben* című harmadik szekcióval folytatódott a konferencia. VARGA-ÖTVÖS BÉLA a településfejlesztés szempontjait vette sorra. Gerő László gondolataival hangsúlyozta a műemlék környezetének fontosságát: a 20. század második felének tapasztalata az volt, hogy épp a történeti városközpontok lettek el-

dóan jelen lévő – nem csak áthaladó – emberekkel: ezek a jó példák közös elemei. „A falak ereje nem a kőben van, hanem a védők lelkében” – idézte Gárdonyi Géza gondolatát az *Egri csillagokból*. A párhuzam az örökségvédelemmel egyértelmű.

MÁRTONFFY MIKLÓS, Budapest főépítésze a főváros következő évtizedeit meghatározó városfejlesztési koncepciókat ismertette: a Budapest 2020 a közép-, a Budapest 2030 a hosszútávú célokat határozza meg. Utóbbinak nagyon fontos eleme a városkarakter érték-alapú megőrzése-fejlesztése, illetve a Dunával együtt élő város. Betekintést adott a főváros magasházakkal, Duna-parttal, Városligettel, világítással, körüli portálokkal kapcsolatos koncepciójába, számos jó példát mutatott történeti épületekértő felújítására és kiegészítésére, illetve történeti szövetbe illeszkedő foghíjbeépítésre. Nagyon hasznosak a gyakorlati útmutatók is, például az Ablakfelújítási kalauz.

ELEŐD ÁKOS Balassagyarmat belváros-megújításának állomásain kalauzolta végig a nézőket: hogyan hatott a történeti múltú kisvárosra a főtér megújítása. A kiszélesedő, hosszabb útszakasz valódi főtérre avatása egy sor értő beavatkozás eredménye, amelyet pártpolitikai villongástól mentesen, a teljes önkormányzat támogatásával sikerült véghezvinni. A város fiataljainak patriotizmusa olyannyira megerősödött, hogy egy helybéli zenész még dalt is írt a városról, amelynek előadásához számos helyi zenész és zenetanár csatlakozott, így jött létre a szintén politikamentes videoklip.

A negyedik szekció (*Örökségvédelmi ösztönzők Európában*) INKEI PÉTER *A sokszínűség retrospektív értékelése* című előadásával kezdődött. Európa történelmében számos kitelepítés, elvándorlás történt, és sok problémát szül, hogy a műemlékek létrehozója és kezelője sokszor nem ugyanaz a népcsoport, így az évszázadok hagyatéka nem mindig talál érthető fogadtatásra és nem kap megfelelő gondozást, megőrzést. Ez tette szükségessé a 2005-ös Faro Egyezményt, amely az örökségközösséget definiálja, és az építészeti és tudományos szempontok mellé beemeli a társadalmi igényt és felelősséget is. Ugyanígy fontos az is, hogy hogyan kezeljük az elnyomó rendszerek építészeti örökségét, és hogy ne pusztán

sanak az emailjeikre. Mindezekkel szemben megfigyelhető a lassítás igénye (*slow movement*), illetve a közösségi tevékenység és az önkénteskedés iránti fogékonyság is. Meglévő turisztikai célpontok profiljának a megváltozására, kibővülésére is remek példákat láthatunk: például sokan vannak már, akik Tihanyba levendulát szedni mennek, a Hortobágyra pedig azért, hogy megcsodálhassák a – mesterséges fényektől védett – csillagos eget.

Az első nap utolsó előadója FÁY DÁNIEL volt, aki a Nógrád megyei Terény példáján keresztül a népi építészeti értékek közösségteremtő erejét mutatta be. A településen Leader-pályázaton keresztül 25 házat újítottak meg. Az „univerzális” megoldás helyett a lakók érdeklődési körére és életmódjára figyeltek – mindenhol azt keresték, hogy az adott ház lakói milyen egyedi hozzáadott értéket tudnak

hanyagoltak az új központokkal szemben. Mára szerencsére ez sok helyen megállt, és a helyi lakosságnak fontos lett, hogy milyen a történelmi értéket hordozó belváros megjelenése. Azt azonban nem tartja helyesnek, hogy a feladatok projektekké váltak, és gyakran túl szigorúan körülhatároltak. A projektek keretei nem teszik lehetővé, hogy a műemlék tágabb környezetével, a történeti környezetbe ágyazással is foglalkozzanak. A ma folyó negyedik ipari forradalomra – a mennyiséggel szemben – a minőség esélye, de kényszere is jellemző: egy-egy fejlesztés a mérhetetlen túlkínálatból csak a minőség által tűnhet ki. Az előadó számos példával támasztotta alá állítását, és kiemelte: a városi terek és utcák jövője abban áll, hogy a gépkocsik helyett az embereket engedjük közel. Sétálóutcák kisboltokkal, kézműves termékeket áruló üzletekkel és állan-

ideológiai alapon döntsünk például a diktatúrák építészetének megőrzése vagy elpusztítása mellett – ezt szolgálja az ATRIUM projekt (Architecture of Totalitarian Regimes in Europe's Urban Memory).

BALOGH TAMÁS az európai támogatási rendszert tekintette át. A kulturális örökséggel azért is fontos foglalkozni, mert szerteágazó hatása van, különösen a turizmusra, illetve a városok, régiók arculatának kialakulására. Azonban mind a túlzott kihasználás, mind az alulfinanszírozottság veszélyeket rejt magában. Fontos kiemelni – amint azt több előadó is hangsúlyozta –, hogy a kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása közérdek, és nem lehet szubjektív döntésektől függővé tenni. A műemlékek jelentős hányada van magántulajdonban, ezeknek a tulajdonosoknak számos többletfeladattal kell számolniuk, mint például a műemlék jó karban tartása, bemutatása. Általában minden felújításhoz, módosításhoz többlet-tervdokumentáció szükséges egy egyszerű lakóházhoz képest, aminek ellensúlyozását számos, kimondottan műemlékek tulajdonosainak szóló pályázat és helyiadó-kedvezmény szolgálja.

Mondik Gábor, a Kreatív Európa Program magyarországi irodájának munkatársa a keretprogram támogatási rendszerét mutatta be. Az Európai Örökség cím, az Európa Kulturális Fővárosa, az Europa Nostra-díj mind az európaiságban rejlő sokszínűséget és közös vonásokat erősíti. Az Európai Örökség cím az európai eszmények, közös értékek, az európai történelem és integráció emlékeire fordítja a figyelmet. A címet eddig három magyarországi emlék viseli: a soproni Páneurópai Piknik Emlékpark, a Dohány utcai Zsinagóga és a Zeinakadémia épülete.

Az utolsó, ötödik szekció (Európai együttműködés az örökségvédelemben) az örökségvédelem új útjait, jelenkori tendenciáit tárta elélnk. GRELLAN D. ROURKE írországi példákön keresztül mutatta be a kulturális örökség sokszínűségét. Kiemelte: a történelmet nem szabad meg nem történné tenni a műemlék-helyreállításokkal. Korunk egyik nagy feladata az is, hogy a műemlékek között ne válogassunk egyéni vagy nemzetiségi szempontok alapján – tisztelni és óvni kell a más kultúrák által ránk hagyományozott örökséget is. Végül egy

nem mindennapi példát mutatott be a tömegkultúrának a turizmusra, és ezáltal az örökségi helyszínekre gyakorolt hatására: Skellig Michael szigete Írország délnyugati partjainak közelében fekszik, világörökségi helyszín. A turizmus mégis azután lendült fel, hogy a legutóbbi *Csillagok Háborúja* film egyes jeleneteit itt forgatták. Nem számítottak ekkora érdeklődésre, és ki kellett dolgozni a látogatás rendjét, hogy a rajongók megtekinthessék a forgatási helyszínt anélkül, hogy a természeti kincs sérülne.

NAGY GERGELY előadása továbbfűzte ennek az elmozdulásnak a történetét: a műemlékvédelemnek és a védett épületeknek, területeknek új követelményeknek kell megfelelniük a tudományos és művészeti feladatokon túl. A műemlékek köré szervezett programok, közösségi megmozdulások egy sor új szemponttal és igénnyel állnak elő. Megjegyezte: a Velencei Chartát építésszek, de nem kimondottan műemlékvédő építésszek állították össze.

SONKOLY GÁBOR történész a kulturális örökség időszakait (rezsimeit) ismertetve rámutatott: eleinte (körülbelül az 1960-as évekig) a nemzeti örökség volt a legfontosabb, majd az 1990-es évekig a világörökségi helyszínek felkutatása és számbavétele következett, napjainkban pedig holisztikus megközelítés figyelhető meg. Az Európai Uniónak számos olyan kezdeményezése létezik (mint az Európai Örökség Cím vagy az Europa Nostra díj), amelyek ezt támogatják. A „kulturális örökség” kifejezés széles körben elterjedt használatával valószínűleg annak tulajdonítható, hogy ez kellően semleges fogalom ahhoz, hogy senkit se sértsen, így kifejezheti a nemzeteken átvívelő egységet és közösséget. Jó példaként említette a mediterrán hegyvidéki kultúrtájak rekonstrukcióját célzó MEMOLA projektet, a jövőről szólva pedig megjegyezte: jó lenne, ha lelkesítő és pozitív európai identitás jönne létre, és a világháborús emlékhelyek mellett megjelenének a jó eseményeknek emléket állító helyszínek is.

Az első nap előadásait követően közösen meglátogattuk a Szépművészeti Múzeum Román Csarnokát, ahol CSER JUDIT művészettörténész mutatta be a felújított termet, és vezette be a hallgatóságot a körülöttünk lévő ikonográfiába. A vacsorát követően a Sebő-együttes koncertje zárta a napot. Ki tudja,

hogy a helyszín azonossága, a dalokat összekötő elbeszélő magyarázatok vagy a régi és kortárs magyar szövegek értelmező zenei feldolgozása és a műemlékek értő megőrzése közötti párhuzam okozta, de a műsor remekül illeszkedett az előadások sorába.

A második napot pódiumbeszélgetés zárta, amelyen Jacek Purchla, Grellan D. Rourke, Dévényi Tamás, Eleőd Ákos és Inkei Péter vett részt LETENYEI LÁSZLÓ kulturális antropológussal kiegészülve. A beszélgetést RÓZSA PÉTER vezette. A két napban megvitattott témák közül újra előkerült a turizmus, ezzel összefüggésben a teljes rekonstrukció kérdésköre, illetve több példát hoztak fel azzal kapcsolatban, hogy a felújított épületeket milyen tartalommal érdemes megtölteni, és az mennyire legyen korhű és hiteles, illetve szórakoztató (pl. Savaria karneválja). Újra szembekerültek a különböző nézőpontok: mit lehet, szabad, kell helyreállítani, meddig szabad elmennie a fantáziának, vagy mennyire kell szigorúan számon kérni a hitelességet. Számos példát hoztak fel a beszélgető felek Visegrádtól Füzérig, Nyírbátortól Las Vegasig. A turizmus árnyoldalai is előkerültek, a belvárosi albérletek átváltozása a világjáró turistákat fogadó néhány napos szállásokká (Airbnb hatása), illetve a turizmus szélsőséges példái, mint Velence, amelynek 55 000 helybéli lakosa mellett évente több millió turistával kell számolnia.

Záró gondolatként Jacek Purchla megjegyezte: hosszú út eredménye, hogy egy történelmileg velünk szembenálló nép kulturális örökségét is felismerjük, eleinte mint „az el-lenség”, majd „az idegen” örökségeként, amely észrevétlenül „a szomszéd” örökségévé változik, míg végül „közös örökség” válik belőle. Jól tükrözi ez a kétnapos konferencia és találkozó szellemiségét, és összefoglalja az elhangzott gondolatokat.

Ware-Nagy Orsolya

Sztárépítészek borászatai

A Portia borászat Norman Fostertől

Maria José Yravedra Vasarely alkotásai és a bortermelés képei között talált párhuzamokat

Mi a közös a spanyol Marqués de Riscal, a Portia és a Protos pincészetek között? Amellett, hogy Spanyolország legjobb és legismertebb bortermelői, az utóbbi években az is erősítette a hírnevüket, hogy egyedülálló, figyelemfelhívó és emblematikus borászati épületeik és pincéik révén ötvözték az építészeti innovációt a bor világával: Frank O. Gehry,

Teltház volt a rendezvényen

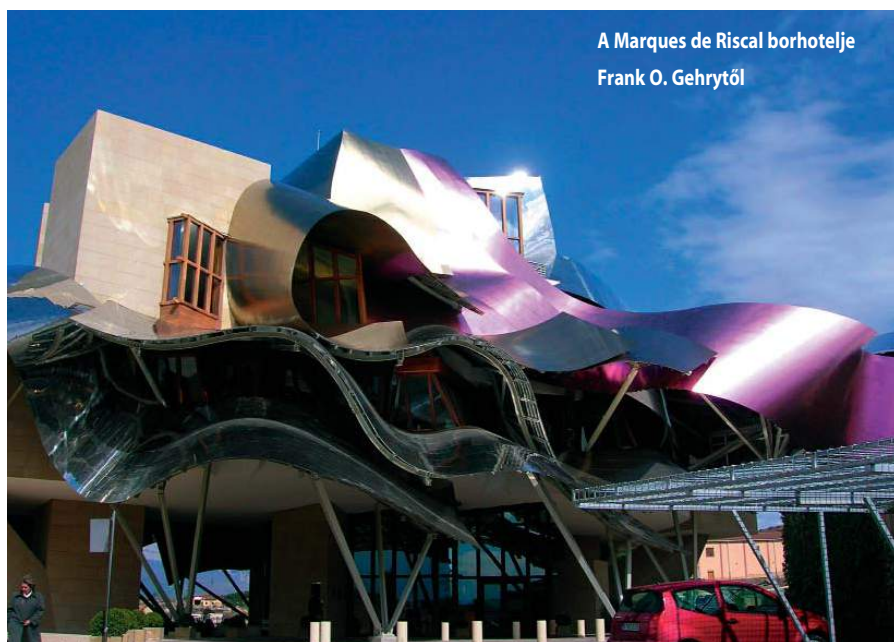
Norman Foster és Richard Rogers tervezett számukra épületet. Egy madridi kerekasztal-beszélgetésen ennek kulisszatitkaiba is betekinthettünk.

Magyarországon is használja az építészeti néhány borászat, elég csak a Konyári, a Bazaltbor Badacsonyi, a Fülek, a Disznókő, a Weninger vagy a Kreinbacher pincészetekre vagy az ezeréves Pannonhalmi Apátság pincészetére utalni. Júniusban ezekkel is megis-

merkedhettek Madrid egyik legnevesebb, nemzetközileg is jegyzett múzeumában, a Thyssen-Bornemisza Nemzeti Múzeumban. A madridi múzeum ezúttal a magyar Victor Vasarelynek szentelt egy tárlatot, amelynek kapcsolódó programjaként a Madridi Magyar Nagykövetség magyar és spanyol borászatok emblematikus, mérőkövet jelentő épületein keresztül mutatta be a bor és építészet kapcsolatát. A rendezvényt a Madridi Magyar Nagykövetség szervezte a Spanyol Borászati

Szövetséggel és a Madridi Építész Kamarával közösen. Rafael Ansón, a Spanyol Királyi Gasztronómiai Akadémia elnöke, Pau Roca, a Spanyol Borászati Szövetség főtitkára, valamint Győri Enikő nagykövet köszöntője után két építész, a spanyol María José Yravedra és a magyar Csanády Pál beszéltek a bor és az építészet közötti kapcsolatról. Ezt kerekasztal-beszélgetés követte Alejandro Aznar, a Marqués de Riscal Pincészet elnöke, Lourdes Martinez Zabala, a Bodegas Portia (Bodegas

**A Marqués de Riscal borhotelje
Frank O. Gehrytől**

Faustino) Pincészet igazgatóságának tagja, Carlos Villar, a Bodegas Protos főigazgatója, Luis González Sterling, a Bodegas González Byass építész, magyar részről pedig Szabó Hajnalka, a Füleky Pincészet borásza és Filep M. Gergely, a Disznókő Pincészet borásza részvételével. A kerekasztal-beszélgetést a Spanyolországban nagy hírnévnek örvendő José Ribagorda televíziós műsorvezető moderálta.

Talán a legérdekesebb kérdés az volt, hogy megérte-e befektetni a méregdrága építészek méregdrága épületeibe. S bár a mundér becsülete azt mondatna volna: „természetesen!” – a válasz nem volt egyértelmű. A Fosterékkal együtt dolgozó Zabala asszony beszámolója szerint négy évig tartott, amíg a sztárt meg tudták győzni, hogy tervezze meg az épületet és megismertették a technológiával. Hosszan egyeztettek például arról, hogy hány méter magasra tudják feljuttatni a szőlőlevet, mire eszükbe jutott, hogy felülről töltsék be, és lefelé haladjanak. Míg ez egy racionális épületet eredményezett, Gehry és Rogers épületénél a marketingérték dominált. Mint Aznar úr elmondta, az építészeti hírvetés világszinten hatalmas marketingértéket jelentett a viszonylag kis cég számára. (Azért tegyük hozzá, hogy ennek az egy cégnek a termelése a teljes magyar borexport nagyságának felel meg.)

A kerekasztal-beszélgetést követően természetesen nem maradhatott el a bemutatott pincészetek borainak kóstolása sem.

Csanády Pál

tetőTÉRhódító

A tetőtér-tervezés kifizetődőbb, mint valaha.

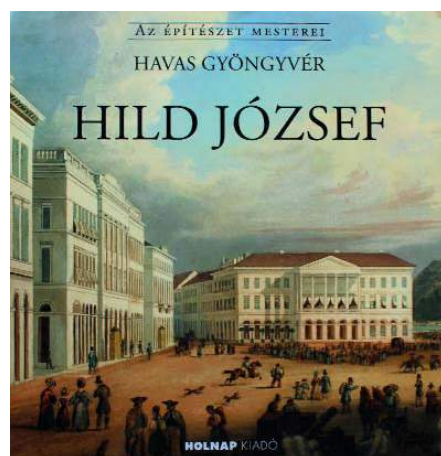
Most minden betervezett VELUX **tetőtéri ablak** után jutalomra számíthat, így a **tetőtéri ablakokkal** nemcsak napfényt és friss levegőt nyer.

Küldje be terveit október 19-ig!
Tudjon meg többet:
tetoterhodito.velux.hu

Életre keltjük a fényt. 1942 óta

VELUX®

Havas Gyöngyvér: Hild József

1

A Holnap Kiadó 2017-ben Hild Józsefről jelentette meg Az építészet mesterei sorozat újabb (16.) kötetét Havas Gyöngyvér fiatal művészettörténész tollából. Az előszót Sisa József írta, aki megemlítette, hogy a sorozatszerkesztő az időközben elhunyt Gerle János építészettörténész volt. A mű négy nagy fejezetre tagolódik: Hild József élete (1789–1867) és tanulmányai, polgári építészete, szakrális alkotásai, életművének utolsó korszaka.

Apja, Hild János építész készítette 1805-ben Pest város első városrendezési tervét. Az ifjú Hild József Bécsben tanult, majd apja vállalkozásainál segédkezett. A galántai Esterházy család szolgálatában álló Charles Moreau klasszicista építész volt a mestere. A szerző a korabeli folyóiratokból Szemere Bertalan városfejlesztési elemzéseit idézi Hild munkásságára vonatkozóan. „Miben áll az épületek szépsége?” – teszi fel a kérdést Hild nyomán. És a választ az építész segítségével adja meg: „Az épületek szépsége az egész és egyes részeknek csinos alakjában áll, (...) az egész épület, valamint egyes részei is részarány s szépmérték szabályai szerint rendeztesen el.” A következő fejezet a magyar nyelvű építészeti tankönyvekről és az oszloprendek szerepéről szól.

2

Hild József könyvtárában 550 darab építészeti könyv volt. Ezt az adatot onnan tudhatjuk meg, hogy az építész ellen 1856-ban csőd-eljárást folytattak le, és könyvtárát ekkor leltározták. Anyagi gondjai fia adósságának átvállalásából alakultak ki.

Hild József a reformkori Pesten 540 klasszicista épületet épített, 100 legénnyel dolgozott. Az ennek a számnak „csak” a felét teljesítő Pollack Mihállyal rivalizálva ő határozta meg a város városképét. (Nem találtam adatot arra, hogy az idők során mennyi semmisült meg az épületeiből, pedig hasznos lett volna.) A Szépítő Bizottmánynál benyújtott kérelmeinek száma 900 volt. A nagy számokban az is közrejátszhatott, hogy az 1838-as nagy pesti árvíz utáni helyreállításoknál paléljoggal nem rendelkező kollégái helyett is aláírta a terveket.

A pesti Kirakodó téren, más néven Rakpiacson, a Lánchíd pesti hídfőjénél (2011-től Széchenyi István téren) a Duna-parti palotásor klasszicista házait Hild József tervezte. A sor legdélebbi tagja a Diana fürdő volt, ehhez csatlakozott a Libaschinsky-Koburg-palota (most a Belügyminisztérium áll a helyükön). A teret délről, a Dunára merőlegesen a Kereskedelem székháza, Börse, később Lloyd-palota zárta le. Középen a hatalmas, 25 tengelyes Nákó-palota következett (ma a Gresham-palota van itt). Északra az Ullmann-palota és a Wieser-ház összevonásából jött létre az Európa Szálló. A tér északi oldalát az MTA eklektikus palotája határolja. Hild épületeit mind lebontották. Az Akadémia utca és az Arany János utca sarkán a szintén klasszicista Tánzer-ház ma az Emberi Erőforrások Minisztériumának ad helyet. A neoreneszánsz Marcibányi házat a Bálvány utcában (ma Október 6-a utca) a Magyar Földhitel Intézet 1866-tól vette meg székháznak.

Derra Naum görög vászonkereskedő házát a Tisza István utcában (ma József Attila utca) egy emelettel megmagasította Hild. A régi pesti városházát bővítette, tornyát átalakította. A pesti belvárosi templom szentélye mögött, pont az épülő Erzsébet híd tengelyében álló épületet az 1900-as években lebontották. A Király utcában, a Jálcs-ház alagsorában az építész terjedelmes borpincészetet létesített. Most a VAM-Design Center szépen helyreállított helyiségei találhatók itt. A színvonalas

vendéglátás helyei: a Tigris Szálló a Nádor utcában, az Angol Királynő Szálloda a Dunaparton.

Budán a Császárfürdő ovális díszudvara és a Frankel Leó út túlsó oldalán a Szent István irgalmas rendi klasszicista kápolna Borsos Miklós rézdomborításos stációképeivel rendkívüli élményt nyújt.

A Reáltanoda utcában utcában a Főreáliskola épülete a korszerű Eötvös József Gimnáziumnak az otthona. Hild kapcsolatot tartott gróf Széchenyi Istvánnal. Lakóházát is tervezett számára, de az nem épült meg. Ipari építészeti alkotásai között a Pesti József Hengermalom (leégett) és Valero Antal Selyemgyára említendő meg. A bajnai Sándor-Metternich-kastélyt Sándor Mórincnak, az „Ördöglovasnak” tervezte. A budai hegyekbe készített villái: Rósa-villa, Hild-villa, Karczag-villa, Libaschinsky-villa.

3

Szakrális alkotásai: az egi Szent Mihály- és Szent János-főszékesegyházát Pyrker János érsek megbízására építette lapos kupolával. Az esztergomi bazilika Hild legimpozánsabb épülete. A reneszánsz Bakócz-kápolnát szétseparálták, megszámozták és a templom belsejében újra összerakták 1600 darabból.

Utolsó korszaka romantikus stílusjegyekkel: Hermina-kápolna, esztergomi főegyházmegyei könyvtár, papnövelde, ma Szent Adalbert Képzési, Lelkiségi és Konferencia Központ.

Érdekesség: az Angol Királynő Szállodában lakott Deák Ferenc 1859 és 1874 között. Itt szállt meg a walesi herceg és angol trónörökös, valamint Perzsia királya.

Timon Kálmán

1. A könyv címlapja. Frédéric Martens akvatintája, 1840 után.

Szemben az egykori Lloyd-palota

2. Ullmann János Mórinc kétemeletes lakóháza az egykori Kirakodó téren, 1837

3. Schwindt-Klette: 1838. március 15-i pesti árvízkép a német színházzal

A b s t r a c t s

Ware-Nagy, Orsolya: WHITE HOUSE IN GREEN

Citation: *Metszet*, Vol 9, No 4 (2018), pp 12–19

GTC OFFICE BUILDING, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECT – ZOLTÁN TIMA

An existing industrial building, former lift factory, has been partially redeveloped in parallel with a new building to provide a LEED Gold accredited office development. Quality of space has been achieved by providing floor to ceiling glazing throughout which greatly improves natural day lighting, also assisted by the building's white exterior. Below ground spaces have been dedicated to car parking and provision of safe storage for bicycles. Diversity of rental spaces has been allowed for in development of new and existing parts of the building. A green roof caps this development adding credence to the belief in sustainable commercial development.

Wettstein, Domonkos: ADAM CARUSO'S CONFESSION OF SENTIMENT FOR ZURICH

Citation: *Metszet*, Vol 9, No 4 (2018), pp 20–25

EUROPAALLEE MIXED USE BUILDING, ZURICH, SWITZERLAND

ARCHITECTS – CARUSO st JOHN and BOSSHARD VAQUER

This mixed use development comprises retail, office space and residential accommodation arranged in what might be termed as a classically modern manner. What at first appears to be a conventional office building, precast concrete box, has been detailed in such a way as to provide a more humanistic character moving away from the more puritan approach which might be expected in contemporary Switzerland. The question being how to combine the classical with modernism.

Szabó, Dávid: BREMER POINT

Citation: *Metszet*, Vol 9, No 4 (2018), pp 26–31

MODEL SOCIAL HOUSING, BREMEN, GERMANY

ARCHITECT – GIULIA ANDI and FINN GEIPEL

Social housing unlike private housing needs to be developed considering longevity as a building type as they are not built with the intention of generating short term profit. Therefore detailing, spatial arrangement and questions of maintenance must be forward looking. This development can be viewed as a model building for the social housing type as it is planned in such a way as to make optimum use of space in a restricted area whilst a rational approach has been made regarding issues of energy, occupant flexibility and long-term sustainability.

Csanády, Pál: SAIL? CARPET? GARDEN? SUNI? CAMEL!?

Citation: *Metszet*, Vol 9, No 4 (2018), pp 32–35

BBVA HEADQUARTERS, MADRID, SPAIN

ARCHITECTS – HERZOG, de MEURON, BINSWANGER and KOCH

Various metaphors exist for this building, usually the indicator of a notable project, as an act of familiarity. Putting this aside this development exists in parts working as one: the main volume a three storey office space/or miniature city that steps with the landscape, secondly an enclosed garden and thirdly the tower located in the garden. As can be expected from Herzog and de Meuron this project does not follow any known precedents creating a new type of workspace.

Wesselényi-Garay, Andor: FROM SOCIALISM-TECH TO CERAMIC ARMOUR

Citation: *Metszet*, Vol 9, No 4 (2018), pp 36–41

TRANSFORMATION OF THE LÁNG CULTURAL CENTRE,

BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECT – CSABA NAGY and KÁROLY PÓLUS

Resisting the tendency to demolish socialist era buildings the project architects chose to rework/redress the existing structure. A playful application of ceramics combined with mathematical patterns has given this building a new lease of life. Aside

from the visual impact thermal and acoustic insulation has been greatly improved extending the building's life span and user comfort.

Somogyi, Krisztina: INDUSTRIAL TRADITION:

SPACE FOR PROFESSIONAL TRAINING

Citation: *Metszet*, Vol 9, No 4 (2018), pp 42–47

MOME UNIVERSITY NEW BUILDING, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECTS – ZSÓFIA CSOMAY and TAMÁS NÉMETH

In recent years higher education in Hungary has been on an upward climb towards excellency. The new building for the Moholy-Nagy University of Art and Design reflects the desire to breach the gap between theoretical discourse and practical skills. As with education a long term, sustainable, concept was required to develop the campus and its community. This new building is such development, forward looking, practical and sustainable.

Zöldi, Anna: WHEN WORDS STAND ON TIPTOE...

Citation: *Metszet*, Vol 9, No 4 (2018), pp 48–51

LUTHERAN CHURCH, PESTSZENTLÁRINC, HUNGARY

ARCHITECT – ANDRÁS KRIZSÁN DLA

Good architecture according to Antal Plesz needs three things: scale, rhythm and inspiration. Here all three can be found standing on tiptoes as if reaching for a higher place. For almost two hundred years the Lutherans of Pestszentlőrinc shared a church with the local Reformed congregation, a few years ago the opportunity arose to build a new church in the garden of an existing house. The house has been retained, as has most of its garden, and the new church has been placed on the two backsides of the corner site to form a courtyard, the other sides of this site form the garden wall (street side) and locate the church tower at the corner. Although domestic in size this church seems to be of an urban scale.

Kolossa, József: THE SMART CITY

Citation: *Metszet*, Vol 9, No 4 (2018), pp 52–55

A NEW CHANCE FOR CONSCIOUS URBAN DEVELOPMENT

ARTICLE by JÓZSEF KOLOSSA DLA

Smart city concepts are known around the World, however a universally accepted definition is yet to be found. Urban development shows a particular and unique pattern in the Central-European countries, Hungary included. Seeing the potential of institutionalising town development through the smart city concept, the Prime Minister's Office has introduced a Hungarian definition and implemented a regulation for „Okos Város” developments, in order to ensure the priority of citizen's needs as opposed to pandering to the goals of developers and their suppliers lobbying network.

Soóki-Tóth, Gábor: TO WHOM DOES A CITY'S FACE BELONG TO?

Citation: *Metszet*, Vol 9, No 4 (2018), pp 56–57

CAN A CITY BELONG TO EVERYONE?

ARTICLE by GÁBOR SOÓKI-TOTH

Generally cities have been formed by those who have the financial and political power to shape them, until now? What is different? Do citizens have more power to influence urban development? This discussion covers the influencing factors since the industrial revolution that shape the way we live and potential for future investment, not financially, but as a human resource.

Caruso, Adam

Adam Caruso a montreali McGill University-n végzett építészként, majd a Florian Beigel-nél és az Arup Associates-nél dolgozott, mielőtt 1990-ben megalapította saját irodáját Peter St John-nal. 1990–2000 között a University of North London egyetemen kezdte oktatói pályáját, majd 2002–2005 között a University of Bath építészprofesszora lett. Meghívott oktatóként a mendrisioi Építészeti Akadémián, a Harvard University Graduate School of Design képzésében és a London School of Economics Cities programjában vett részt. 2011-ben a zürichi ETH-n az építészeti és konstrukció professzúra egyetemi tanárának nevezték ki.

Csomay Zsófia

Ybl-díjas, Prima díjas építész, érdemes művész, háromszoros Pro Architectura díjas, Kocsis Iván emlékérmes. 1967-ben diplomázott a Magyar Iparművészeti Főiskola belsőépítész szakán, 1970–72 között végezte a MÉSZ Mesteriskolát. 1986 óta az Iparművészeti Egyetem-MOME oktatója.

Dobos Bence László

2013-ban diplomázott építész-mérnökként a Debreceni Egyetem Műszaki karán, majd 2015-ben rektori díjjal végzett okleveles építőművészként a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen. Jelenleg a MOME doktorandusza, kutatási területe az érzékelés és építészeti kapcsolata. 2014-től megszűnéséig a Debreceni Alkotóműhely (dAM) tagja. 2016-ban Magyar Formatervezési Díjat nyert Bognár Petra fémműves tervezővel. Csontos Györgyivel és munkatársaival részt vett az ózdi MaNDA gyártelep rehabilitációjában, jelenleg az Archikon építész iroda munkatársa, az itt tervezett Palatinus Strandfürdővel Média Építészeti Díjat nyertek.

Herzog & de Meuron

Pierre de Meuron és Jacques Herzog 1978 óta terveznek közösen, a Herzog & de Meuron irodát azonban csak 1997-ben alapították Bázelen. Vezető partnerek: Christine Binswanger, Ascan Mergenthaler, Stefan Marbach, Esther Zumsteg. 2001-ben kaptak Pritzker-díjat, 2007-ben a Riba Gold Medal-t, az iroda jelenleg 400 fős.

Krizsán András DLA

Építész, a Magyar Építőművészek Szövetsége elnöke, a Modum Építész-iroda Kft. vezető tervezője. Középületeit és lakóházait több alkalommal jutalmazták Építészeti Nívódíjjal. 2006-ban Kós Károly egyéni díjjal, 2012-ben Ybl Miklós-díjjal tüntették ki. A zánkai Új Nemzedék Központ épületét jelölték a „Mies van der Rohe” kortárs európai építészeti nívódíjra, és 2013-ban Pro Architectura díjjal tüntették ki.

LIN Architekten Urbanisten

A LIN Architekten Urbanisten berlini székhelyű városépítész-, építész-iroda. Giulia Andi olasz és Finn Geipel német építészek által 2001 alapított műhely tevékenysége széleskörű, a kisebb léptékű installációktól a városléptékű tervezésig, kutatásig terjed. Megvalósult lakó- és középületeik, urbanisztikai beavatkozásai nagy része Franciaországban található. (www.lin-a.com)

Márk Péter

Okleveles építész-mérnök, 2001-ben végzett a BME Építész-mérnöki Karán, 2014 óta a Közti tervezője. Korábbi munkahelyei: 2001–2003: DB Arch Bt. (Bach Péter), 2003–2004: K-arc Műhely (Milassin Gergely), 2004–2009: T2a Építésziroda (Turányi Gábor és Turányi Bence), 2009–2014: Roeleveld-Sikkés Architects (Dick Sikkés).

Burián Gergő

2008-ban szerzett diplomát a BME Építész-mérnöki karán. Tanulmányai során félévátthallgatáson vett részt a Miami University-n (Oxford, Ohio, USA) és a Norwegian University of Science and Technology-n (Trondheim, Norvégia). 2008 óta a Mérték Építészeti Stúdió, Paulinyi-Reith műterem munkatársa, ahol több sikeres tervpályázat projektvezetője, majd 2013 óta műteremvezető. 2010 óta Breeam Nemzetközi minősítő. 2013-ban mérnök-közigazdász diplomát szerzett a Budapesti Corvinus Egyetemen. 2014 óta a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Építőművészet DLA képzés résztvevője.

Csanády Pál

1994-ben végzett a BME építészkarán, 1997-ben ugyanott a Rajzi és Formaismereti Tanszék PhD képzésén, Török Ferenc tanszékvezetésével. 1997–2009 között az *Alaprajz* felelős szerkesztője, magántervező, 2010-től a *Metszet* és a *Tervlap.hu* főszerkesztője.

Juhász Ágnes

Okleveles építész-mérnök, 2014-ben végzett a BME Építész-mér-

nöki Karán, diplomamunkájáért Hauszmann-díjban részesült. 2015 óta a Lakóépülettervezési Tanszék óraadója, és jelenleg a BME Építőművészeti Doktori Iskolájának harmadéves hallgatója. Az egyetemi feladatok mellett a DMB építész műteremmel közös tervezési munkákban tevékenykedik.

Kolossa József

Pro Architectura díjas építész, 2001-ben végzett a BME Lakóépülettervezési Tanszékén, ahol 2013 óta docens. 2007-ben DLA fokozatot szerzett, témavezetője Perényi Tamás. 2007., 2010. Az Év kiemelkedő fiatal építésze díjazott. 2008. Média Építészeti Díja 1. helyezett Perényi Tamással. 2012–2015 között Piliscsaba főépítésze. Az MTA Közgyűlésének tagja. 2001-től az Építész Műterem Kolossa építész tervezője. 2015 márciusától a Miniszterelnökség Területrendezési és Települési Főosztályának vezetője.

Somogyi Krisztina

Építész-kritikus, vizuáliskörnyezet-kutató. Bölcsészdiplomáit 1997-ben és 1998-ban szerezte az ELTE-n, dizájn-méleti képzését 2011-ben fejezte be Londonban a University of the Arts

egyetemen, jelenleg az ELTE PPK Pszichológiai Doktori Iskola doktorjelöltje a környezetpszichológia területén. Építészeti monográfiát írt Cságyoly Ferenc, Balázs Mihály és Golda János építészekről, *KÖZ_TÉR_KÖZ* címmel albumot szerkesztett a 2010-es Pécs EKF kapcsán kiírt építészeti és várostervezési pályázatokról, 2016–17 tanévben a BME Középülettervezés Tanszékének 70 éves jubileumi eseményének kurátora, a Műcsarnokban rendezett Közép_Középületek közvetlen közelségben című kiállítás, majd a témát feldolgozó könyv szerkesztője. Építészeti írásaiért 2014-ben Ezüst Ácscezuza-díjat, oktatási tevékenységéért a Műgyetem Építész-mérnöki Karától címzetes egyetemi docens címet kapott, 2016-ban az építész szakmától Molnár Péter-díjban részesült.

Soóki-Tóth Gábor Csaba

A BME-n építészeti, a Nottingham Trent Egyetemen ingatlan-szakértő tanulmányokat folytatott. A BME Urbanisztikai Intézetének tanársegéde, majd egy évtizeden át holland-magyar tanácsadó cégnél, később hazai és nemzetközi háttérű ingatlan-fejlesztő és befektető társaságnál dolgozott komplex városfejlesztési projektek, programok előkészítésében. Jelenleg ingat-

Nagy Csaba

Ybl-díjas építész, 1987-ben diplomázott a Budapesti Műszaki Egyetemen. 1988-89-ben ösztöndíjként tanulmányokat folytatott a Bécsi Képzőművészeti Akadémián, Gustav Peichl mesteriskolájában. 1989-től az Archikon Kft. alapítója, ügyvezetője, vezető tervező. 2009-ben három épülete Fővárosi Nívódíj oklevél elismerésben részesült.

Németh Tamás

2003-ban diplomázott a BME, Építésmérnöki Karán, 2001–2002 között a Technische Universität Dresden Erasmus ösztöndíjasa. 2010-ben végezte az Építész Mester Egylet Mesteriskolájának XX. ciklusát. 2003–2010 között a W6 Stúdió Kft. tervezője, Reimholz Péter vezetésével, 2009-től a 4B-OPAQ Stúdió Kft., 2016-tól a TNA Studio Kft. építész.

Pólus Károly

Építész, 1994-ben diplomázott a Budapesti Műszaki Egyetemen. 2000-től az Archikon Kft. munkatársa, majd 2008-tól ügyvezetője, vezető tervező, Nagy Csaba szerzőtársa.

St John, Peter

Peter St John mielőtt Adam Carusóval megalapította saját praxisát, Richard Rogers, Florian Beigel, Dixon Jones, és az Arup Associates irodáiban dolgozott. 1990–2000 között a University of North London egyetemen kezdett oktatni, majd meghívott oktatóként 1999–2001 között a mendrisioi Építészeti Akadémián, 2001–2004 között pedig a University of Bath Department of Architecture and Civil Engineering karán tanított. 2005-ben a Harvard University Graduate School of Design oktatásában a tervszűri tagjaként vett részt. 2007–2009 között a zürichi ETH meghívott professzora, jelenleg a London Metropolitan University építészeti professzora.

Tima Zoltán

Okleveles építésmérnök, 1989-ben diplomadíjjal végzett a BME Építésmérnöki Karán, 1994-ben végezte a MÉSZ Mesteriskola XII. ciklusát. 1989 óta a Közti tervezője, Budapest Építészeti Nívódíjat, Figyelő Építészeti Díjat, Pro Architectura díjat és Ybl-díjat nyert. 2016-ban Prima Primissima díjjal tüntették ki. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Törös Ágnes

Építész, Pécsen, az IUAV-on és a MOME-n tanult. 2011-től az Archikon tagja. Eddig a budaörsi Bleyer Jakab Általános Iskola Gyógypedagógiai Intézet és a Palatinus rekonstrukcióján és bővítésén, a Láng Művelődési Központ megújításán, az Egyszülős Központ és a Mesés kert és Vízafogó Óvoda tervein és megvalósításán dolgozott. A Mesteriskola XXIV. ciklusának hallgatója.

lanberuházási projektmenedzserként, térség- és gazdaságfejlesztési tanácsadóként és az Otthon Centrum elemzési vezetőjeként dolgozik. A SZE Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskola hallgatója. A Royal Institution of Chartered Surveyors nemzetközi ingatlanszakmai szervezet tagja.

Szabó Dávid

Építész, egyetemi tanársegéd, 2007-ben a BME Építésmérnöki Karán szerzett diplomát. Tanulmányai során 2005-ben félévét-hallgatáson vett részt, az University of Liechtensteinen. 2008–2010 a Mesteriskola XX. ciklusának, 2011–2014 a BME Építőművészeti Doktori Iskolájának hallgatója. 2011-től a BME Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszékének munkatársa. Kutatási területe a kortárs magyar szociális lakásépítés.

Timon Kálmán

Aranydiplomás építésmérnök, független kutató, építészeti szakíró. 1965-től számos publikáció és könyv szerzője. 1992–1998 között Budapest XVIII. kerületének főépítész. 1998-tól 2002-ig a Magyar Építész Kamara kiadványainak szerkesztője. 2009-ben megalapítja az építészeti támogató magyar mecénásokat és szellemi alkotókat kitüntető Sivatagi Kőrözségi Díjat.

Ware-Nagy Orsolya

2010-ben végzett a Műegyetemen építésmérnök-ként. Tervezőirodai gyakorlatot szerzett, de emellett lelkes épületfelmérő és amatőr helytörténész. Két leány édesanyja. 2018. február óta a *Metszet* munkatársa és Műemlékvédelmi szakmérnöki képzés hallgatója.

Wesselényi-Garay Andor PhD

1994-ben diplomázott diplomadíjjal a BME Építésmérnöki Karán. 1995-ben saját építészirodát alapított Osváth Gáborral Gyár, majd 2001-ben önálló irodát W-G-A Psychodesign néven. 2000-től az Alaprajz, 2010-től a *Metszet* folyóirat külsős munkatársa, illetve tanácsadó testületének tagja, 2002-től az Atrium magazin építészeti főmunkatársa, 2006-tól pedig vezető szerkesztője volt. Számos építészeti tárgyú cikk, esszé, kritika és tanulmány szerzője, a 2010-es Velencei Biennálé magyar kiállításának egyik kurátora. 2011-ig a Debreceni Egyetem Építésmérnöki Tanszékének főiskolai docense. Jelenleg a NYME-FMK Alkalmazott Művészeti Intézet egyetemi docense Sopronban.

Wettstein Domonkos

Építész, a BME Urbanisztika Tanszék oktatója, doktori kutatásának témája Regionális stratégiaalkotás a Balaton-part rekreációs célú építészetében. 2010-ben végzett a BME Építésmérnöki karán, 2013–14-ben az ETH Zürich GTA Intézetében volt kutatási ösztöndíjas Moravánszky Ákos professzúrán. Kutatási eredményeit folyamatosan publikálja a hazai és nemzetközi fórumokon.

Zöldi Anna

1987-ben végzett a BME Építésmérnöki Karán. 1992-ben színdinamikai szakmérnöki diplomát szerzett, 1992–95 között a BME Rajzi Tanszékén doktorandusz. Néhány év tervezőintézeti gyakorlat után szabadúszó belsőépítész-ként dolgozott, középfokon építészettörténetet, belsőépítészeti oktatott. 2004 óta rendszeresen publikál az online és nyomtatott építészeti és kulturális sajtóban. Építész-publicisztikai tevékenységéért 2013-ban Ezüst Ácscezuza díjjal részesült.

„A modern embernek, a modern idegzetű embernek nincs szüksége az ornamensre – ellenkezőleg, undorodik tőle. A modernnek nevezett tárgyak közül egyiken sincs ornamens. Ruházatunkon, gépeinken, börtárgyainkon és a mindennapi használati tárgyainkon a francia forradalom óta már nincs ornamens. Kivéve a nők tárgyait – ez azonban külön fejezet. Ornamens csak azokon a tárgyakon található, amelyek az emberiség egyik, általam kulturálatlannak nevezett részétől függenek: az építésztől. Mindenütt, ahol az építésznek befolyása van használati tárgyak előállítására, korszerűtlen, tehát nem modern tárgyak keletkeznek. Ez természetesen a modern építészekre is vonatkozik. Az egyes ember – miként az építész – képtelen formát létrehozni. Az építész azonban újra meg újra megpróbálkozik a lehetetlennel – és mindig negatív eredménnyel.”

ADOLF LOOS: *Ornamens és nevelés*, 1924 (Kerékgyártó Béla fordítása, Terc, 2004)

Fotó és gyűjtés: Csépe

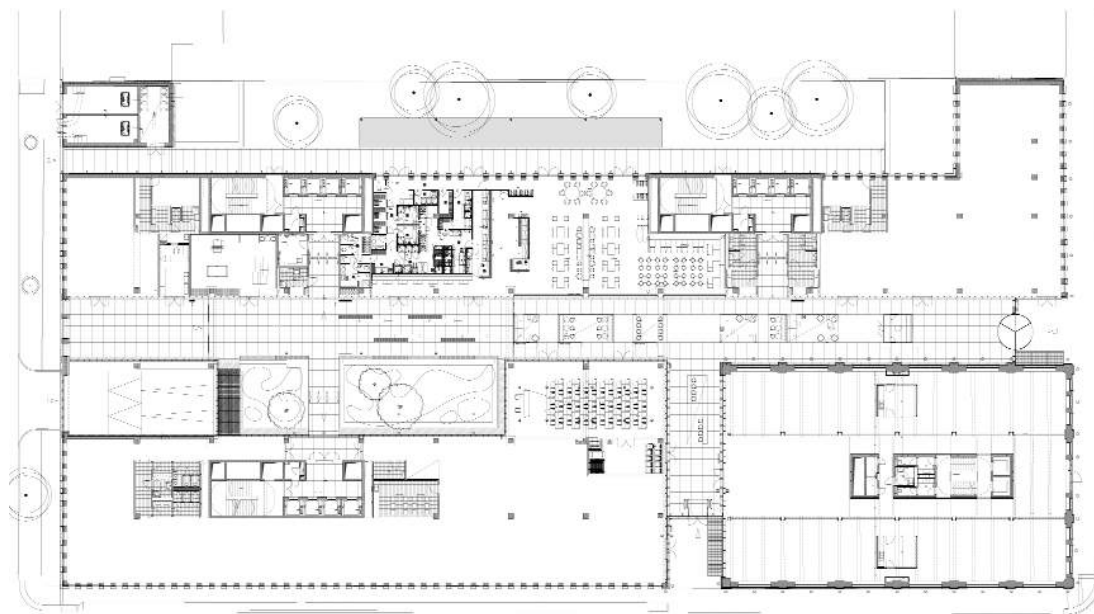
www.archmaaik.com

arch.

A képregény Nike Hermans építész (Pulle, Belgium) alkotása, ford.: a szerk.

Elindult az építészek és mérnökök telefonos csoportja! **Metszet Klub** - Összekötjük a szakmával és családjával!

**Kedvező mobiltelefon- és mobilnet előfizetések
építészeknek, mérnököknek, műszaki területen
dolgozó szakembereknek és családtagjaiknak.**

Ha érdekli Önt a csatlakozás lehetősége, kérjük,
tekintse meg a **<http://metszetklub.hu>** honlapunkon a részleteket.

www.metszetklub.hu

Néhány információ a lehetőségekről

percdíjas
csomagok
már havi bruttó
2200 Ft-tól
(nettó 1732 Ft)

korlátlan
beszélgetést
biztosító
csomagok
már bruttó
6881 Ft-tól
(nettó 5563 Ft)

a csoporthoz
tartozó
**kollégákkal,
családtagokkal
korlátlanul,
ingyen
beszélgethet**

tapasztalt
telefonos
**ügyfélszolgálat
segít** minden
felmerülő
kérdésben

Bővebb információ kérhető: **+36 30 181 2222**

Metszet Klub ügyfélszolgálat: info@metszetklub.hu, telefon: 06 30 181 2222, hétfőtől csütörtökig 8 és 18 óra között, pénteken 8 és 16 óra között.
A telefonos csoportot a Metszet Klub Kft. üzemelteti az Artifex Kiadó Kft.
(a Metszet folyóirat, a Tervlap.hu és több más szakmai kiadvány kiadója) aktív közreműködésével.

ARCHICAD beszerzéséhez is felhasználható a Széchenyi 2020 pályázat

„Célunk az építőipar versenyképességének erősítése”

A közép- és kisvállalkozások hazai és nemzetközi piaci helyzetének erősítését támogatja a digitális fejlesztésekhez igénybe vehető GINOP-3.1.2-8.2.4-16 pályázat.

Bővebb információ:

„Az infokommunikációs ágazatban működő mikro-, kis- és középvállalkozások által előállított termékek és szolgáltatások piacosításának, nemzetközi piacokra való belépésének támogatása” című (GINOP-3.1.2-8.2.4-16) felhívás”

www.graphisoft.hu/mvp/
www.palyazat.gov.hu

A Széchenyi 2020 pályázat a GRAPHISOFT digitális tervezőmegoldásaira is felhasználható:

GRAPHISOFT
ARCHICAD

BLUEBEAM
A NEMETSCHKE COMPANY

SOLIBRI
A NEMETSCHKE COMPANY

GRAPHISOFT
BIMcloud

 dRofus

survision